

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

Dette værk er downloadet fra

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

www.genealogi.dk

Bemærk, at hjemmesiden indeholder værker, som er omfattet af ophavsret. For ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan PDF-filen frit downloades og anvendes.

For værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun må benyttes til rent personligt brug. Distribution og publicering af PDF-filen er ulovlig.

Personalhistorisk Tidsskrift

Højesteren og Rathsborgerne
gjennem Justits-Raadet
Professore i det Juridiske Facultet!

Daafse Eng sigle saa for appliceret mig til det Juridiske Studium, og mig saa erterost i allede sundt nu Bindebrev i Holland om Guabandts de ffaangst from Eng for min Lærebog og Skrifte i Vaars og Rejse til Maastricht og Paris og for de samme, saam som med min gjeldigg Engionning til den gjennem Professore, at Eng til Examen Juris Privatim maatte om suidigg i Kildommede sig Admitteres, Eng for genuuelg det til min Egnenig hos selbergs Collegium Juridicum, og Lekt af Examin- og Lektur Anthu. Min Lærebog var for Michael Skrifte og for Sællinge og Hovet manning og for i Chiebr Digt i Tjlland. Forbliver mindt Hovet respect

Højesteren og Rathsborgerne
gjennem Justits-Raadet og Professore
i det Juridiske Facultet
Dansk

Kiøbenhavn d. 22de April
1761.
Løstende i Laegsdrum for den Kongelige
Kjæmper for Hovet og Hovet.

gjeldigg kiømm
Dr.
Lauritz Skrifte

Årgang
105
1985 : 2

Indhold

<i>Gregers Hansen</i> : En slægt Barchhausen på Lolland	105
<i>Henning Küilerich Frederiksen</i> : Hvordan et slægtsnavn blev til	110
<i>Grethe Ilsøe</i> : Juridisk eksamen for ustuderede. Kollektiv biografi af 1. kandidatgeneration (eksamensårgangene 1736–65)	111
<i>Aksel Nellemann</i> : Laura Nicoline Jespersen og hendes aner	149
<i>Vello Helk</i> : Dansk-norske studenter i Siena. Med supplement til Th. O. Achelis' oversigt over slesvig-holstenske studenter	155
<i>Gregers Hansen</i> : Lægen Emil Hornemanns anetavle	173
Caspar Paludan-Müller / Emil Hornemann – en rettelse	181
<i>Jens Rotne</i> : Kommentar til Teisens rettelse (1984:2)	182
<i>Erik Reitzel-Nielsen</i> : En landsbypræsts erindringer	183
Spørgsmål vedr. Hans Jensen Nimb	198
<i>Carl Langholz</i> : Præsteslægten Hemmet i fem led, Søren Kierkegaards gejstlige forfædre og slægtninge	199
<i>Erik Blom</i> : Genealogiske og lokalhistoriske selskaber i USA, et hjælpemiddel ved søgning efter danske udvandrersfamilier	219
<i>Anmeldelser:</i>	
Hans H. Worsøe: Slægtshistorie i Sønderjylland – en vejledning, 2. oplag (<i>Erik Kann</i>)	223
H. P. Jensen: Huset Johann Jacob Voetmann i Aabenraa 1835–1985 (<i>Hans H. Worsøe</i>)	223
Erik Reitzel-Nielsen: Danske Domme. De private domssamlinger (<i>Henning Heilesen</i>)	224
Olaf R. Juhl: Reflections (<i>Niels Alsted</i>)	225
Torvene, huse og mennesker i Thisted o. 1900 (<i>Wolf Møller</i>)	226
Sture Martinus: Peasant Destinies. The History of 552 Swedes Born 1810–12 (<i>K. Albertsen</i>)	227
Gert Oswald: Lexicon der Heraldik (<i>K. Albertsen</i>)	228
Harald Jørgensen: Set og oplevet. Nogle erindringsblade (<i>Hans H. Worsøe</i>) .	229
Efterskrift til anmeldelse s. 96–97, Bull/Buhl forslægten (<i>Hans H. Worsøe</i>) . .	229
Generalforsamlingen 1985, referat v. <i>Finn Andersen</i>	230

Billedet på omslaget:

Lauritz Schyttes petikum, dat. 22. apr. 1761, til dansk juridisk eksamen for ustuderede (jvf. Grethe Ilsøes artikel i nærværende hæfte, note 20). Den nævnte aftale med en birkedommer i Lolland kom ikke i stand. Lauritz Schytte blev 1764 birkedommer i Hastrup birk i Jylland. Han døde 1770, 37 år gammel. Kbh.s univ. arkiv nr. 32.08.44. Fot. Bodil Barsøe.

En slægt Barchhausen på Lolland

Af

Gregers Hansen

1. Hvor blev Jens Madsen Barchhausen af?

Lad mig først præsentere ham. Han var født i Odense 1677 som søn af den antagelig fra Westphalen indvandrede købmand og rådmænd *Jørgen Barchhausen*.¹ Hvordan er han da blevet en Madsen, vil man med rette spørge. Svaret er, at han er opkaldt efter sin morfader og opkaldt så det kan forslå noget – han har fået både hans fornavn og hans patronymikon. Morfaderen hed *Jens Madsen Rosenberg* og var borgmester i Odense. Hvis den lille Jens skulle døbes idag, ville han nok komme til at hedde Jens Rosenberg Barchhausen. Men borgmesteren har åbenbart været mere kendt som Jens Madsen end som Jens Rosenberg og navnet Jens Madsen ville da styrke hans barnebarns prestige i det Odensebourgeois, som han ved fødselen tilhørte. En navngivning som den stedfundne er ikke enestående,² men må misbilliges som hensynsløs mod genealogerne, hvis forskning den kan afspore. – Jens Madsen Barchhausen er sidste gang antruffet, da der i 1702 i Odense skiftedes efter hans moder.

I begyndelsen af 1719 træffer vi i Halsted sogn på Lolland en mand ved navn Jens Barchhausen. Han var da forvalter på Juellinge.³ Han fratrådte denne stilling i sommeren 1721.⁴ I kommunikantlisten for Halsted sogn, den tids »folkeregister« (Danske lov påbød, at man gik til alters mindst en gang om året), findes han sidste gang 23. januar 1722.⁵ Seks dage derefter blev han i Halsted gift med *Helene Juliane Margrethe Kierulf*, som var døbt i Halsted 7. maj 1697. I 1725 dukkede Jens Barchhausen op i kommunikantlisten i Taagerup kirkebog.⁶ Ved afviklingen af det lollandske ryttergods købte Abraham Lehn Højbygaard i Taagerup sogn og han bortforpagtede den til Jens Barchhausen, som drev gården til sin død 1741.⁷ Derefter flyttede hans enke til Skelstoft i Vesterborg sogn, som hun fik i forpagtning.⁸ Her døde hun og blev begravet 14. december 1767.

Hun var datter af kgl. skovrider i Lollands Sønderherred *Oluf Pedersen Kierulf* og *Mette Langhaar*, som begge døde i 1719. Oluf Kierulf var en mand, der havde mange jern i ilden. Han havde drevet Halsted kro, som Jens Barchhausen 29. juli 1726 fik privilegium på for sin og hustrus samt hustrus søster *Anna Rebecca Kierulfs* livstid.⁹ Desuden havde Oluf Kierulf to gårde i fæste under Juellinge.¹⁰ Endvidere havde han været foged ved baroniet Wintersborg. Her kom det til en konflikt mellem ham og baronen, stiftamtmand over Fyns stift Helmuth Otto

von Winterfeldt,¹¹ som 1693 satte ham i fængsel på mistanke til hans regnskaber. Han blev forment adgang til papir og blæk, men fik ved gode venners hjælp købt dette og klagede til kongen, som beordrede ham løsladt mod kaution og beordrede en prokurator at føre hans sag.¹² Baronen døde 1694. Hans søn var i 1697 fadder ved Kierulfs datters dåb.

Om Jens Barchhausens herkomst vides intet. Var han identisk med Jens Madsen Barchhausen? Ved den tid striden mellem Oluf Kierulf og von Winterfeldt stod på, var Jens Madsen Barchhausens fader ikke længere rådmand i Odense. Han var nu herredsfoged over Lunde og Skam herreder. Helmuth Otto von Winterfeldt ejede hovedgården Jerstrup i Grindløse sogn, Skam herred. Den omstændighed at både Jørgen Barchhausen og Oluf Kierulf havde forbindelse med von Winterfeldt kan meget vel have bragt dem sammen. Man kan derfor tænke sig, at det var familien Barchhausen der hjalp Oluf Kierulf under fængselsopholdet, endvidere at Oluf Kierulf har formidlet Jens Barchhausens ansættelse på Juellinge i Oluf Kierulfs hjemsogn, Halsted.

Der er andre holdepunkter for en formodning om at Jens Barchhausen og Jens Madsen Barchhausen er een og samme person: Jens Barchhausens eneste søn fik Jens Madsen Barchhausens faders navn, Jørgen. Desuden: Jens Madsen Barchhausen havde en broder, *Johan Barchhausen*. Han var købmænd i Odense, hvor han døde i 1716, efterladende sig enke og en 8 år gammel datter, *Maria Barchhausen*.¹³ Om hende ved vi kun, at hun i september 1732 i Odense Sct. Knuds kirke blev gift med kirurg *Johan Henrik Rehse*. Hendes moder havde efter faderens død giftet sig igen, men døde allerede 1717 og stiftfaderen døde 1722 efter at have giftet sig igen. Maria Barchhausen kan være fulgt med i disse nye ægteskaber, men har i så fald i 1722, ca. 14 år gammel siddet tilbage hos en meget fjern »slægtning«, sin stiftfaders enke. Det er ikke urimeligt at tænke, at hun ikke er forblevet her til hun 10 år senere blev gift. – I kommunikantlisterne i Taagerup kirkebog ses at Jens Barchhausens broderdatter – hendes navn er ikke anført – sammen med ham og hans kone gik til alters 26. maj 1730, 30. januar og 6. juli 1731 og 17. januar og 13. juni 1732. Desværre har vi ikke kommunikantlister for de umiddelbart følgende år. Kirkebogens 1733-blade er halvvejs ædt af tidens tand og derefter er der en lakune i listerækken. Lister foreligger igen fra slutningen af 1738 og viser, at Jens Barchhausen og hustru gik til alters 16. april 1739 uden broderdatter. Men det var listen for 1733 – året efter Maria Barchhausens vielse – vi skulle have set. Hvis broderdatteren ikke var nævnt i den, ville formodningen om, at vi har fundet Jens Madsen Barchhausen, være bestyrket. Meget taler dog for at det er ham vi har for os. At han ikke her har brugt navnet Madsen er kun naturligt. Det var uden betydning på Lolland.

Under udarbejdelsen af denne lille artikel er jeg stødt på flere personer ved navn Barchhausen, som ikke har kunnet indplaceres i den familie, jeg behandler¹⁴ og naturligvis har der levet endnu flere af det navn. Eksistensen af

en anden Jens Barchhausen end Jens Madsen Barchhausen kan da ikke udelukkes. Men endnu er intet fremdraget, som afsvækker min formodning om identiteten.

2. Jens Barchhausens børn

Jens Barchhausen og Helene Juliane Margrethe Kierulf havde 3 børn:

- a. *Cathrine Elisabeth Barchhausen*. Hendes fødsel er ikke fundet. Hun er født i perioden 1722–25, hvor vi ikke kender forældrenes opholdssted. I 1739 blev hun konfirmeret i Taagerup og 2. september 1751 blev hun på Pederstrup, Vesterborg sogn gift med sognepræsten i Vesterborg *Frantz Georg Wulff*. Hun døde 19. februar 1763 i Vesterborg. Hendes mand, som var født 29. maj 1709 i København,¹⁵ døde 1. marts 1779 i Vesterborg.
- b. *Jørgen Jensen Barchhausen*, døbt 20. juli 1727 i Taagerup, begravet 20. december 1771 i Købelev. Han blev 13. oktober 1757 i Købelev gift med *Sindel Marie Andersdatter*, hvis fader, ejeren af Glostrupgaard i Købelev sogn var død et halvt årstid forinden. De nygifte købte gården af dødsboet. – Jørgen Barchhausen må antages at have været gift før: ved hans yngre søsters søns dåb 30. januar 1767 i Olstrup er blandt fadderne anført »Jørgen Barchhausens liden søn af Glostrup«. Om denne vides i øvrigt intet.¹⁶ Efter Jørgen Barchhausens død giftede Sindel Marie sig igen og levede på Glostrupgaard til sin død 1783.¹⁷
- c. *Mette Marie Rebecca Barchhausen*, døbt 22. januar 1731 i Taagerup. Hun blev gift 28. juni 1758 i Vesterborg med forpagter på Lungholm, Olstrup sogn *Peder Lunnum*. Bekendtskabet med ham stammede fra familiens første tid på Skeltofte, idet han var foged på Pederstrup i Vesterborg sogn,⁸ da Mette Marie Rebeccas moder kom til Skeltofte som forpagter. – Peder Lunnum og hustru forekommer sidste gang 21. maj 1780 i Olstrup kommunikanthuse. Deres senere skæbne kendes ikke.¹⁸ De er ikke begravede i Olstrup.

3. Jens Barchhausens søns børn

I Jørgen Barchhausens og Sindel Marie Andersdatters ægteskab fødtes 4 børn:

- a. *Helene Juliane Elisabeth Barchhausen*, døbt 26. december 1758 i Købelev, død 5. marts 1832 i Hunseby. Seks dage efter at hendes moder var blevet begravet blev hun 24. oktober 1783 i Købelev gift med *Peder Jessen*, som derefter købte Glostrupgaard. Han døde, kun 37 år gl. og blev begravet 7. juli 1794 i Købelev. Et halvt år derefter, den 27. februar 1795 blev hun sst. gift med forpagter af Mariebjerg hovedgaard, Købelev sogn *Niels Christian Thorsen*, som dermed blev ejer af Glostrupgaard. I 1803 købte han Mariebjerg. Han døde 62 år gl. og blev begravet 13. maj 1806 i Købelev. Året forinden havde han solgt Glostrupgaard til Mads Guldborg, som var gift med hans

- stifdatter, Sophie Marie Jessen. Denne solgte som enke gården i 1841 og den gik dermed ud af slægten Barchhausens eje. Helene Juliane Elisabeth Barchhausen solgte i 1819 Mariebjerg til sin søn Peder Jessen.¹⁹
- b. *Anne Rebecca Elisabeth Barchhausen*, døbt 30. maj 1760 i Købelev, † 20. april 1843 i Fuglse, ~ 12. oktober 1794 på Asserstrup, Sandby sogn²⁰ m. forpagter, exam. jur. *Frederik Sletting* (søn af forvalter Jokum Frederik S. og Kirstine Cathrine Tvede), dbt. 28. september 1761 i Nysted, † 7. januar 1858 i Fuglse.
- c. Hjemmedøbt datter, † kort efter fødselen, begr. 18. september 1763 i Købelev.
- d. *Anders Jensen Barchhausen*, dbt. 2. oktober 1768 i Købelev. Han løste 21. december 1791 borgerskab som møller i Nakskov. Han havde – som anført – ved dåben fået navnet Anders Jensen, men kaldte sig nu – mere rimeligt – Anders Jørgensen Barchhausen. Han købte 1791 et hus i Nakskov og to vejmøller uden for byens Vejlegadeport, men solgte allerede 1796 hus og møller.²¹ Ved sønnens dåb 1797 var han slagter i Nakskov. Han forekommer sidste gang i Nakskov skatteliste 1799 og ved datterens dåb næste år var han husmand under Glostrupgaard. Ved folketællingen 1801 boede familien ikke i Købelev sogn (og ikke i Nakskov) og dens senere skæbne kendes ikke, men Købelevfolketællingen afslører mærkelige familieforhold. På Glostrupgaard boede Anders Barchhausens søster og svoger med hendes 5 børn af første ægteskab – de to yngste, en dreng og en pige kun 5 år gamle, født efter faderens død – samt 9 tjenestefolk (karle og piger). På Mariebjerg, forpagtergården boede 10 personer: 9 tjenestefolk og Glostrupgaardfruens 4 år gamle brodersøn, Jørgen Barchhausen. Anders Barchhausens kone hed *Dorthea Dinesdatter* og hendes fader var antagelig den Dines Poulsen, som var fadder ved barnedåben d. 9. august 1793. – Om 5 børn kan flg. oplyses: Datter, død spæd, begr. 2. juli 1792 i Nakskov. Sindel Marie, dbt. 9. august 1793 i Nakskov. Mette Diderica, dbt. 24. juni 1795 i Nakskov. Jørgen, dbt. 23. marts 1797 i Nakskov. Anna Cathrine Lisbeth, dbt. 16. februar 1800 i Købelev.

Noter

1. Svend Larsen: Studier over det fynske råde-aristokrati i det 17. århundrede II, s. 227.
2. Eksempelvis kan nævnes:
Lars Poulsen, dbt 5. maj 1709 i Stubbekøbing, søn af købmand Rasmus Jespersen. Han var opkaldt efter sin moders stiftfader, købmand og rådmand i Nykøbing F. Lars

Poulsen Vendelboe. Lars Poulsen blev købmand i Nykøbing og kaldte sig Lars Poulsen Martner. En søn af ham, dbt. 7. december 1736 fik navnet Rasmus Jespersen Martner og opkaldtes altså efter sin farfader. – Rasmus Jansen Pontoppidan, * 15. februar 1815, søn af sognepræst i Damshol-

- te Børge Pontoppidan. Han var opkaldt efter sin morfader, biskop i Aalborg Rasmus Jansen. – Kristian Madsen Sidenius, * 26. november 1844, søn af skolelærer i Sundby på Nordfalster Didrik Nikolaj Blicher Sidenius. Han var opkaldt efter sin fætter, Kristian Madsen (søn af skolelærer Hans Peter Madsen og Cecilie Katrine Sidenius), som døde 7 år gl. d. 20. november 1844, 6 dage før drengens fødsel.
3. Skifteprot. for baroniet Juellinge 1719–28, fol. 18, 6. februar 1719.
 4. Han var skifteforvalter den 17. maj 1721, men ved det flg. skifte 15. september 1721 optrådte forvalter Lars Weiløe.
 5. Kommunikantliste haves kun fra 1720. Man kan således ikke ad denne vej konstatere, hvornår Jens Barchhausen kom til Halsted.
 6. Taagerup kommunikantliste er gennemgået fra 1. januar 1724. Han forekommer første gang 31. oktober 1725 og derefter 28. juni 1726.
 7. I Højbygaards skifteprot. 1726–38 er han anført som fordringshaver 10. oktober 1740, men madam B. ved Højbygaard 30. marts 1742. 7. marts 1741 gik han med hustru og datter til alters. 17. september s.å. gik alene madam B. og datter. – Hans død er ikke anført i Taagerup kbg.
 8. Rigsarkivet, reviderede regnskaber, Halsted klostets amt, 1743.
 9. Rentekammeret 2212, ekspeditionsprot. 1726, nr. 170. – Anna Rebecca Kierulf blev 12. august 1734 i Taagerup gift m. forpagter på Pederstrup Jørgen Tersling, som blev begravet i Vesterborg 19. juli 1754. Hun blev begravet sst. 17. oktober 1763. Hun og søsteren overdrog kroen til deres moster, jomfru Mette Augusta Alheid Langhaar. Denne anfører i sit testamente 1754 (Fynske og smålandske registre 1754, nr. 86), at hun har haft kroen i 31 år, hvilket vel må forstås således, at hun fra ca. 1723 – antagelig fra det tidspunkt, da Jens Barchhausen flyttede fra Halsted – bestyrede den og senere fik den overdraget. Hun blev begravet i Halsted 21. marts 1757, 80 år gl.
 10. Aalholm, Maribo og Halsted klostets amter, skiftedok. og skiftebreve 1719–22, skifte e. Oluf Pedersen Kierulf.
 11. Om ham se Dansk biografisk Leksikon 3. udg. bd. 15, s. 614.
 12. Fynske og smålandske tegnelser 1693, nr. 21.
 13. Odense skifteprot. XV, 10.
 14. Det drejer sig om flg. personer: Major *Wilhelm Harbort Barchhausen*, † før 1685, premierløjtnant *Johan Barchhausen*, † 1727 og dennes søn, landkadet *Johan Hinrich Barchhausen*, * 1722, † 1744 (J.C.W. og K. Hirsch: Danske og norske officerer 1648–1814, Rigsarkivet). – *Johan Barkhaus*, 48 år gl. ugift mekanikus (Folketæll. 1801, Kbh., Nørre kv., Teglgårdsstr. 226). – *Rasmus Barchhusen*, begr. 15. september 1770, 62 år gl., hans barn Claus, dbt. 9. februar 1755, hans barn Jørgen, begr. 4. januar 1761, 8 år gl. (Toreby kbg.). – *Henrik Barkhausen*, 41 år (dødsanmeldelse 11. september 1842 i Nakskov skifteprot. 1838–47, 109). Af kbg. fremgår imidlertid at han ikke hed Barchhausen, men Backhausen. Han var smedesvend, * i Nakskov 10. december 1800 som søn uden for ægteskab af Anne Pedersdatter og byskriver, exam. jur. Henrik Backhausen.
 15. Vesterborg kbg. ved hans begr.
 16. Skifte efter Jørgen Barchhausen er forgæves søgt. Enken indkaldte 5. juli 1773 til samfrændeskifte (Nakskov skøde- og panteprot. 1762–84, 468).
 17. Om hendes slægt og hendes 2. ægteskab se Persh. T. 1977, s. 38f.
 18. 3. november 1782 gik forpagter Olesen og hustru på Lungholm til alters.
 19. Trap: Danmark, 5. udg. IV, 3, s. 765f.
 20. Overlevering i familien, ikke noteret i Sandby kbg., som er konstateret på denne tid på flere punkter at være mangelfuld.
 21. Nakskov skøde- og panteprot. 1784–99, 390b og 683b.

Hvordan et slægtsnavn blev til

I mængden af sen-navne er det befriende at se særprægede slægtsnavne, der ofte kan spores langt tilbage i tiden.

Som regel er det svært at give en sikker og sandfærdig forklaring på et slægtsnavns oprindelse, idet optegnelser om navnedannelser er sparsomme og mundtlige overleveringer er blevet farvede gennem tiderne.

Ikke mange navnedannelser er så enkle og sikre som fx slægtsnavnet SIGLEV. Det blev skabt af Hans Peter Nielsen, der fødtes i Sigersted ved Haslev. Han giftede sig med Wilhelmine Frederikke Petersen, født i Førsløv. Hans Peter blev træt af Nielsen-navnet, og i 1920 fik han bevilling på navnet SIGLEV, der sammensat af ægteparrets fødebyer Sigersted og Førsløv.

Da jeg selv bærer navnet KIILERICH efter min mor, har det været interessant for mig at søge dette særprægede navns oprindelse og tilblivelse.

For ca. 240 år siden kom en ung tysk sadelmager til Danmark fra Kiil. Han slog sig ned i København som sadelmagersvend, og i 1749 betaler han de obligatoriske kopulationspenge for to dage senere – den 17. september 1749 – at lade sig vie i Trinitatis kirke til Anne Dorthe Michelsdaatter Borstorff. Sadelmagersvenden kaldes i kopulationsprotokollen for Johan Kihler og i kirkebogen for Johan Friederic Kieler.

Efter et par år i København flytter den ny familie til Thisted, hvor Johan bliver selvstændig sadelmagermester.

Der kommer børn i ægteskabet, og ved dåbene nævnes faderen som Johan Friederich Kilderich. Et ejendommeligt tilnavn, hvis det blot skal hentyde til, at manden stammer fra Kiel.

I skiftet efter hustruens død i 1774 omtales manden som Johan Friderich Killerich, og da han i 1783 overdrager sit hus til sin ældste søn, der viderefører faderens håndtering, kaldes sønnen Hans Frederich Killerich og en yngre broder, der bor i nabohuset og er grovsmed, for Christian Killerich.

Så når vi frem til folketællingen i 1787, og der bærer den gamle Johan stadig navnet Kiilrich, og hans ældste søn, som han bor hos, benævnes Hans Johansen Kiilrich. Grovsmeden ved siden af hedder nu kun Christian Johansen Smed.

Herefter nævnes kun den ældste søn – sadelmageren – Johansen Kiilrich, mens hans søskende holder sig til navnet Johansen.

Forklaringen på det ejendommelige navn finder vi i kirkebogen, da Hans Frederich Johansen – med tilnavnet Kiilrich – lader alle sine 10 børn få slægtsnavnet KIILERICH i dåben. Ved det femte barns dåb i 1799 har præsten noteret i kirkebogens margen, hvad Hans Frederich har forklaret ham om det mærkelige navn:

»Min far var stolt af at være født i Kiel. Han sagde altid, idet han slog sig på sit bryst: »Ein Kiilerich.« Deraf fik han navnet.«

Således blev dette mysterium opklaret, et øgenavn havde i tredje generation udviklet sig til et slægtsnavn.

Sadelmager Johan Friderich fra Kiil har mange hundrede efterkommere, men kun én af de ti børnebørn, der fik slægtsnavnet Kiilerich i dåben, førte navnet videre. Derfor er der kun ca. 250, der i dag bærer navnet Kiilerich enten som slægtsnavn eller som mellemnavn.

Henning Kiilerich Frederiksen

Juridisk eksamen for ustuderede Kollektiv biografi af 1. kandidatgeneration (eksamensårgangene 1736–65)

Af
Grethe Ilsøe

Mål og metode

En væsentlig faktor ved etableringen og befæstelsen af en embedsstand er en professionel uddannelse. Derfor betegner indførelsen af juridisk eksamen i 1736 et afgørende punkt for udviklingen af den danske enevoldsstat. Denne eksamens umiddelbare og konkrete indvirkning på embedspyramidens basis, underretsbetjentene, er målet for denne undersøgelse. Forholdet vil blive søgt belyst ved en kollektiv biografering af den første kandidatgeneration af de såkaldte ustuderede jurister.¹

Den kollektive biografi, også benævnt *prosopografi*, er en historisk undersøgelsesmetode. Den består i gennem indsamling, analyse og systematisering af data vedrørende en ud fra et væsentligt fælles kriterium (her juridisk eksamen) nøjagtig defineret gruppe personer at nå frem til gruppens karakteristika.²

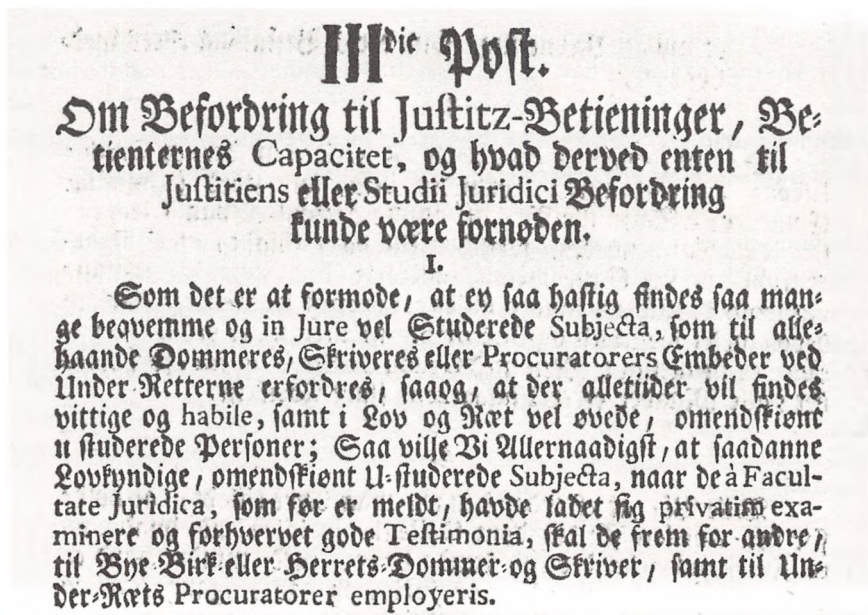
Juridisk eksamen for ustuderede

Ved forordningen 10. febr. 1736 indrettede man to juridiske eksaminer ved Københavns Universitet: én for studenter, den såkaldte »fuldstændige« juridiske eksamen, og én for ustuderede.³ Datidens akademiske sprog var latin, og alle offentlige handlinger ved universitetet, herunder alle eksaminer, foregik på latin. Da de ustuderede ifølge sagens natur skulle eksamineres på dansk, kunne det derfor ikke ske »publice«. Den for de ustuderede indrettede eksamen måtte foregå »privatim«. Juridisk eksamen for ustuderede benævnes da også »privat juridisk eksamen« eller »dansk juridisk eksamen«. Sidstnævnte betegnelse blev den almindelige, efter at reskriptet af 8. sept. 1769 havde bestemt, at samtlige eksaminer ved det juridiske fakultet skulle være offentlige.⁴ Betegnelsen for kandidater med dansk juridisk eksamen var exam.jur. Kandidater med den latinske eller fuldstændige juridiske eksamen betegnedes cand.jur.

Ifølge 1736-forordningens egen ordlyd skete indførelsen af de juridiske eksaminer »på det justitien ved retvise og bekvemme rettens betjente og procuratores desbedre kan blive plejet«. I forordningens sidste afsnit (III), Om

befordring til justitsbetjeninger hedder det: »1) Da det er at formode, at ej så hastig findes så mange bekvemme og vel studerede jurister (d.v.s jurister med den fuldstændige eksamen), som til alle dommeres, skrivers eller procuratores embeder ved underretterne udfordres, samt at der altid vil findes vittige og i lov og ret vel øvede ustuderede personer; så skal sådanne lovkyndige, endskønt ustuderede, når de på formeldte måde have ladet sig privatim examinere og forhvervet gode testimonia, frem for andre til by-, birk- eller herredsdommere og skrivere samt til underretsprocuratorer emploieres. 2) Men dog skal cæteris paribus, ved slige justitsbestillinger studerede personer præfereres for ustuderede, som ingen bedre testimonia kan fremvise.« Her udtrykkes en del af forklaringen på, at man indrettede ikke én, men to juridiske eksaminere: det formodedes at ville tage (for lang) tid at producere et tilstrækkeligt antal latinske jurister til at besætte underretsemployerne, hvorfor man tyede til en alternativ og forventelig hurtig gennemførlig løsning på rekrutteringsproblemet. At denne løsning også forekom at være prisbillig, er en anden og formentlig ikke mindre realistisk forklaring. En forøgelse af retsbetjentenes erkendte ringe embedsindtægter ville nemlig næppe være påkrævet ved en rekruttering til underretterne af ustuderede jurister.⁵ Studerede jurister med den lange og derfor dyre »fuldstændige« uddannelse kunne derimod have naturlig forventning om en embedsindkomst, der i det mindste ækvivalerede med sognepræsternes, og således slet ikke være motiverede for at søge de dårligt aflagte underretsemployer. Juridisk eksamen for ustuderede er blevet kaldt »en nødeksamen«.⁶ Det er næppe en dækkende betegnelse. Den var snarere en finanspolitisk løsning på et af den da 75-årige enevældes alvorlige problemer: at etablere et lokalt civilt embedskorps med ikke nødvendigvis store, men tilstrækkelige og egale juridiske kundskaber til at indgå i og forvalte den administrative udvikling og vækst, som var forudsætningen for styrets effektivitet også på det lokale plan. Som sådan var ideen om den juridiske eksamen for ustuderede på det nærmeste genial.⁷

Vel gav forordningen de studerede jurister alt andet lige prioritet ved besættelsen af underretsemployerne. Men ved at indføre billigsløsningen: den juridiske eksamen for ustuderede havde forordningen selv på forhånd sat de studerede jurister skakmat. Den indeholdt i virkeligheden ingen reelle tilbud om embedsansættelse til dem, undtagen det at blive højesteretsprocurator, oven i købet med den begrænsning, at den fuldstændige juridiske eksamen i så fald skulle være »fortjent« med bedste karakter. Efter 10 års forløb, hvor kun 28 havde gennemført den fuldstændige juridiske eksamen (306 havde i samme tidsrum bestået den juridiske eksamen for ustuderede), fik man omsider ved reskript af 28. okt. 1746 opstillet en række eksamenskrav til de studerede jurister som kompetencegivende til embeder henholdsvis indenfor »justitien, staten eller politien«, og »at hans bestalling ham da ikke udleveres, førend han i Cancelliet har indleveret attest fra det juridiske fakultet, at han er examineret

Forordningen 10. febr. 1736, III post, § 1. Originaltryk. Gengivet efter eksemplar i Landsarkivet f. Sjælland m.m., biblioteket. Fot. Bodil Barsee.

og befunden bekvem til sådan slags embede«. ⁸ Først herved fik de studerede jurister fast grund under fødderne. ⁹

Allerede 1737 havde kongen ved reskript af 5. apr. approberet det juridiske fakultets forslag om et nyt eksamenstilbud til ustuderede. ¹⁰ Det bestod i en prøve, aflagt for en lokal embedsmand, der var kommitteret til at forelægge den pågældende eksaminand de af fakultetet for tilfældet opsatte »quæstioner« samt »en casum«, hvorpå fakultetet efter at have modtaget besvarelsen gav eksaminanden attest »efter hans befundne lovkyndighed og færdighed«. Fakultetets forslag var en reaktion på greve Otto Schacks anmodning om eksaminationsfrigtagelse for den nykaldede birkeskriver til Lystrup birk, »såsom den hele tjenestes indkomster ikke skulle bedrage sig til 12 à 16 rdl. årlig, og personen ikke kan bestyre de bekostninger, det juridiske studium medfører«. Det juridiske fakultet kunne naturligvis ikke acceptere, at den nye eksamensordning således kunne gennemhulles. Fakultetet har derfor været tvunget til at udforme sin erklæring til kongen vedrørende anliggendet som et forslag, der tillige med at det i rimeligt omfang imødekom birkepatronen, fortsat sikrede kravet om eksamen. Forståeligt nok forsøgte fakultetet ved samme lejlighed at gardere sig mod eventuelle fremtidige ønsker om dispensation fra eksamenskravet ved at foreslå den nye eksamensform anvendt »så ofte slige fattige folk til så ringe justitsbetjening som dette birkeskriveri kunne kaldes eller have forhåbning, så

og så ofte en examinandus, der søger eller har fået en anden justitsbetjening, beviser med medici, chirurgi og øvrighedens eller hans skriftefaders attest, at han er så svag, at han ej kan tåle at rejse til København, eller i andre lige så lovlige og åbenbare forhindringer at være bestæd, som gjøre hans rejse til København umulig«. Den således etablerede lokale eksamensform for ustuderede afskaffedes først ved reskript af 17. okt. 1794.

Indførelsen af den juridiske eksamen for ustuderede var en utraditionel løsning på et komplekst kvalifikations- og rekrutteringsproblem. Det er derfor interessant og betydningsfuldt at erfare, hvorvidt denne eksamen opfyldte intentionen og fik den tilsigtede virkning. I det følgende skal en række forhold vedrørende eksamen og den første generation af kandidater (d.v.s. kandidatår-gangene 1736–65) undersøges til belysning og besvarelse af dette spørgsmål. I undersøgelsen indgår udarbejdelsen af en kollektiv biografi af den første kandidatgeneration.

Kildematerialet og dets behandling

Kildematerialet består først og fremmest af eksaminationsprotokoller og karakterprotokoller for den juridiske eksamen for ustuderede 1736–65 samt de alfabetisk ordnede eksamenspetita fra det rets- og statsvidenskabelige fakultet i Københavns Universitets arkiv. På grundlag af de nævnte protokoller er udarbejdet en oversigt over samtlige kandidater (ialt 853 personer) og data vedrørende eksamen 1736–65. Herefter er så mange relevante biografiske oplysninger som muligt om hver enkelt kandidat fremfundet og skematiseret.¹² Skemaerne udgør således grundlaget for de foretagede statistiske og sociologiske analyser, der indgår i undersøgelsen.

Eksamensregler

Af eksamensbestemmelserne for den juridiske eksamen for ustuderede i forordningen 10. febr. 1736 fremgår, at eksaminanden skulle prøves i Naturretten, »såvidt den af danske og tyske bøger kan fattes«, i den danske og/eller den norske proces, i »loven (d.v.s. Danske og/eller Norske Lov) og lovkyndighed selv« og endelig i at forfatte indlæg og dom. Det fremgår ligeledes, at ingen kunne opnå bevis for eksamen, »som ikke i det mindste er nogenledes om Naturens Lov og om den danske (og/eller norske) proces tilstrækkelig informeret«.

Forordningen gav ingen regler for, hvor ofte man skulle afholde eksamen for ustuderede. Den praksis, der lader sig udlæse af eksaminationsprotokollerne, viser, at man i hele perioden 1736–65 almindeligvis har holdt eksamen en gang om måneden, ikke sjældent to gange om måneden og undtagelsesvis hele fire

gange om måneden.¹³ I 1740 afholdtes eksamen ikke mindre end 26 gange. Antallet af eksaminander ved hver eksamen lå normalt mellem 1 og 4, undertiden nåede det op på 5–6, og en enkelt gang på 8.¹⁴

Eksamensforberedelse

Det er vanskeligt at sige noget sikkert om forberedelsestiden til den juridiske eksamen for ustuderede.¹⁵ Henrik Stampe, der 1743–53 selv havde sæde i det juridiske fakultet, anslår forberedelsestiden til 3–4 ugers arbejde.¹⁶ Hermed tænker han formentlig kun på den teoretiske forberedelse og tager ikke det praktiske kendskab til juridiske forhold i betragtning, som eksamensforordningen forudskikker (»vittige og i lov og ret vel øvede ustuderede personer«).

De ustuderedes teoretiske eksamensgrundlag har været stærkt begrænset al den stund, at der kun forelå nogle få juridiske lærebøger eller hjælpemidler på dansk. Fra eksamenspetita¹⁷ og fra retsbetjentenes indberetninger 1753¹⁸ ved vi, at man anvendte Holberg, Højer, Hesselberg, Hedegaard og Clitau.¹⁹

Det er nærliggende at forestille sig, at mange ustuderede har opsøgt en manueltør i København i forbindelse med eksamen og fået et kort, måske blot nogle få timers intensivt eksamensrelevant kursus.

Sammenholder man dateringerne af eksamenspetita med datoerne i eksaminationsprotokollen for de respektive ansøgers aflagte eksamen, ses det, at man almindeligvis opnåede at blive eksamineret ved første afholdte eksamen efter fakultetets modtagelse af petitem.²⁰ Det vil sige, at ventetiden som regel blev ganske kort.

Eksamination

Eksamen var opdelt i en mundtlig overhøring (i naturet, i dansk og/eller norsk proces og i lovkyndighed) og en skriftlig prøve (i indlægs og dommes affattelse). Eksaminationsprotokollen indeholder ordrette referater af spørgsmål og svar ved de mundtlige overhøringer, men intet vedrørende de skriftlige prøver.²¹ I lighed med eksaminationsprotokollen ved den fuldstændige juridiske eksamen (hvorom der er givet regler i 1736-forordningen) er protokollen ved den juridiske eksamen for ustuderede ført af en af det juridiske fakultet antagen notarius, »en bekvem person, som er membrum academix og forstår selv, hvad der in examine forekommer«.²²

Der var gennemgående 2 eksaminatorer ved hver mundtlig eksamen. Fra og med eksamen 26. apr. 1737 angives deres navne, og fra 12. maj 1744 underskriver eksaminatorerne protokollen efter hver afsluttet eksamensdag. Det var de juridiske professorer,²³ der eksaminerede de ustuderede, og man må derfor med rimelighed tillægge dem ansvaret for eksamensniveau'et og således til syvende og sidst for kandidatproduktionen og for kandidaternes faglige

kvalitet. Der kan næppe heller være tvivl om, at de juridiske professorer selv har været deres ansvar – eller måske snarere deres rolle som producent for det i 1736-forordningen angivne marked: underretterne – bevidst. Det hørte til sjældenhederne, at nogen modtog et »rejectus« (d.v.s. dumpede), og man foranlediges derfor til at spørge, om det vel var bevidst politik fra det juridiske fakultets side, igennem masseproduktion af ustuderede jurister at udkonkurrere ikke-eksaminerede personer af dette marked. Man bør næppe heller frakende det juridiske fakultet et naturligt behov for igennem sin kandidatproduktion at manifestere sin egen betydning og opnå status på linje med det teologiske fakultet, der hidtil havde haft eneret på erhvervsrettet kandidatproduktion.

Måske kan man opfatte den meget differentierede karakterskala, der anvendtes i de første ca. 20 år, som en bestræbelse for at råde en vis bod på masseproduktionens ujævne kvalitet.

Eksamenskarakter og -attest

Mens forordningen 1736 udtrykkeligt bestemte, at der ved den fuldstændige juridiske eksamen skulle være 3 karakterer som ved den teologiske: *haud contemnendus*, *haud illaudabilis* og *laudabilis*, der hver for sig udtrykte, hvor stort et pensum kandidaten beherskede, og hvor grundigt kan beherskede det, så angav den igen karakterskala for de ustuderedes eksamen. Her hed det blot, at ingen »må nyde attest, som ikke i det mindste er nogenledes om Naturens Lov og om den danske proces tilstrækkelig informeret«. I fuld overensstemmelse med eksamensformålet: at producere eksaminerede personer til betjening af underretterne, blev den afgivne karakter ved de ustuderedes eksamen formuleret som en bedømmelse af kandidatens egnethed til at bestride et underretsemede (professionsorienteret).²⁴ Karakterskalaen bevæger sig fra »ej aldeles ubekvem til det ringe skriverembede hvortil han er kaldet« til »bekvem og velskikket til et dommer-, skriver- eller prokuratorembede ved underretterne i Danmark og Norge«. Imellem disse to yderpunkter optræder især i det første tiår et stort antal nuancerede kvalitetsbedømmelser.²⁵ Derefter bliver variationerne færre, og fra 1754 opereres kun med 4 kvalitetstrin: bekvem – nogenledes bekvem – ej ubekvem – ej aldeles ubekvem. Efter 26. juni 1758 skematiseres karakterprotokollen og indeholder fra da af kun kvalitetsbedømmelse og ikke angivelse af embedshabilitet. I eksaminationsprotokollen anføres det dog fortsat, hvis kandidaten kun opnår begrænset attest, d.v.s. attest på at være mere eller mindre bekvem til et bestemt embede, som han enten allerede beklæder eller har udsigt til at få.

Ialt havde 622 kandidater fået eksamensattest før 26. juni 1758. Alt efter hvorvidt de havde indstillet sig til at skulle eksamineres i dansk, norsk, og slesvigske ret, opnåede kandidaterne attest på kompetence til at bestride underretsemeder i henholdsvis Danmark-Norge, Danmark, Norge, Island og

Slesvig. Nogle indstillede sig ved udtrykkelig erklæring til eksamination med henblik på at opnå generel attest til alene at bestride skriverembede. Andre lod sig kun eksaminere for at få begrænset attest og efterfølgende konfirmation på et allerede opnået eller lovet embede.

Attesterne indtil 26. juni 1758 udviser følgende fordeling af de 622 kandidaters embedskompetence på Danmark-Norge, Danmark, Norge, Island og Slesvig:

<i>embedskompetence:</i>	<i>Danmark-Norge</i>	<i>Danmark</i>	<i>Norge</i>	<i>Island</i>	<i>Slesvig</i>	<i>uden angivelse</i>
begrænset attest		70	4			
generel attest alene til skriverembede		14	4			
andre	235	179	28	2	2	84
totale antal eksamensattester	235	263	36	2	2	84

Det bemærkes, at 57 af de ialt 74 kandidater med begrænset attest var lokalt (fraværende) eksaminerede.

Efter 26. juni 1758 og resten af den her behandlede periode indeholder karakterprotokollen ikke længere anmærkningen »absens scripto examinatus« eller blot »absens examinatus«, der tilkendegiver, at kandidaten var lokalt (»fraværende«) eksamineret. I dette tidsrum fik imidlertid yderligere 18 personer begrænset attest, og tør man vel antage, at flertallet af dem var »fraværende« eksaminerede.

1736–65 blev ialt 21 personer rejiceret. Af dem indstillede 8 sig igen til eksamen, oftest et par måneder senere, og opnåede alle attest. Der var som nævnt ingen rejicerede blandt de fraværende eksaminerede.

»Absens scripto examinatus«

Den lokale juridiske eksamen for ustuderede er blevet betragtet med stor skepsis af rets- og uddannelseshistorikere. De allerfleste, der blev lokalt eksamineret, var forinden kaldet til eller havde løfte om embede, dog som regel af de ringeste, og ofte i proprietærernes birker. Det er derfor blevet hævdet, at denne eksamen på det nærmeste har været en formssag, et synspunkt, som tillige har støttet sig på, at der ikke forekommer rejicerede blandt eksaminanderne.²⁶ Denne negative holdning til den lokale eksamen synes at nedstamme fra Henrik Stampe, der som medlem af det juridiske fakultet fra 1743 selv i over 10 år var med til at forvalte den.²⁷ I det følgende skal undersøges om en sådan holdning er berettiget.

Ialt blev 109 personer lokalt eksamineret i perioden 1737–58. Petitem er bevaret fra 71 af dem.

Som reskriptet af 5. april 1737 påbød skulle en person, der ønskede at blive eksamineret lokalt indgive velbegrundet og helst attesteret ansøgning til det juridiske fakultet. Ansøgningerne (petita) har som regel cirkuleret blandt fakultetets medlemmer, der ofte alle har givet påtegning om, at man »intet har at erindre mod at NN eksamineres fraværende« og angivet, hvem der skulle være fakultetets kommitterede ved den pågældendes eksamination. Det sidste har undertiden givet anledning til flere bemærkninger. Det hænder, at ansøgeren, det være sig kandidaten selv eller birkepatronen, foreslår en bestemt person, som fakultetsmedlemmerne så må tage stilling til, og i flere tilfælde forkaster til fordel for en anden.²⁸

Ved 105 af de ialt 109 lokale eksaminationer frem til juni 1758 findes oplysning om den kommitterede. Følgende embedskategorier er repræsenteret blandt de kommitterede: landsdommer (19 eksaminationer), amtmand (15 eks.), borgmester/præsident (27 eks.), lagmand (2 eks.), justitiarius (1 eks.), byfoged (10 eks.), byskriver (1 eks.), sorenskriver (2 eks.), herredsfoged (2 eks.), kgl. birkefoged (10 eks.), birkefoged i et proprietærbirk (3 eks.), assessor (5 eks.), provst (2 eks.), tolder (2 eks.), kgl. forvalter (1 eks.), krigsråd (1 eks.) dr. medicinae (1 eks.) kaptajn/hæren (1 eks.). Der er ialt tale om 35 danske og 11 norske enkeltpersoner. Mens flertallet kun optrådte en enkelt, højst 2 gange, benyttedes følgende 9 personer 3 eller flere gange som kommitteret:

- landsdommer Peder Marsvin, Nørrejylland (11 gange)
- amtmand Kristian Teilmann, Lundenæs og Bøvling amter (9 gange)
- amtmand Johan Kristian Urne, Bornholms amt (3 gange)
- præsident Peder Nielsen Ussing, Ribe (5 gange)
- borgmester, dr. juris Lauritz Berregaard, Ålborg (5 gange)
- borgmester Henrik Grotum, Ålborg (4 gange)
- byfoged Christian Grundahl, Vejle (3 gange)
- kgl. birkefoged, dr. juris Christian Ditlev Hedegaard,²⁹ Fyns rytterdistrikts birk (9 gange)
- assessor Hans Dreyer de Hoffman, Skerrildgård (3 gange)

Da hensigten med den lokale eksamen just var, at den skulle foregå lokalt, har det juridiske fakultet været nødsaget til som kommitteret at betjene sig af en egnet og kyndig person indenfor en snæver radius i forhold til eksaminandens bopæl. Det er derfor værd at bemærke, at ovennævnte 9 personer varetog mere end halvdelen af de lokale eksaminer, og at især landsdommer Peder Marsvin, amtmand Kristian Teilmann og dr. juris Christian Ditlev Hedegaard har været benyttet som kommitterede. Heri tør man formentlig se en vis bestræbelse fra fakultetets side på at give den lokale eksamen en fast ramme og en rimelig standard.

297. Thomas Meiniche kaldt Børns Børns ind i m. B.
 at behøve Børns
 p. 1746 til privat Examen for Justiz Råd og Landdommer
 Peder Marsvin som Fruitholm d. 6 Oct. 1746. og således
 afsvarede på alle de til sig sendte quæstioner, j. 1746. og således
 at sådant specinus prædicatum, at sådant r. 1746. og
Udvegen til at indv. 1746. / Børns f. 1746. i D. 1746.
 app. d. 12 Nov. 1746.

298. Glenning Børns fik sig til privat Examen d. 25 Nov.
 u. 1746. til at indv. 1746. og således i m. B. som m. B.
 i m. B. og således m. B. og således m. B. og således m. B.
 indv. 1746. og således m. B. og således m. B. og således m. B.
 af m. B. og således m. B. og således m. B. og således m. B.
 - h. B. og således m. B. og således m. B. og således m. B.
 app. d. 20 Nov. 1746.

Den juridiske eksamen for ustuderede, karakterprotokol 1736-88. Indførsel nr. 297-298, nov. 1746. Bemærk nr. 297 (Thomas Meiniche) er fraværende eksamineret med landsdommer Peder Marsvin som kommitteret. Kbh.s univ. arkiv nr. 32.16.01. Fot. Bodil Barsøe.

Geografisk fordeler de 109 lokale eksaminationer sig således:

Sjælland:	1
Møn:	1
Lolland-Falster:	3
Bornholm:	3
Fyn:	13
Langeland:	1
Samsø:	2
Jylland:	72
Norge:	13

Som det fremgår har den lokale eksamen faktisk været forbeholdt de fra København fjernestboende. Således er der tilsammen kun 2 kandidater fra Sjælland og Møn.³⁰ Det er hævdet, at adskillige nordmænd var eksamineret efter recessen 1737.³¹ Det drejer sig imidlertid kun om 13 i den her behandlede periode. Et særdeles beskedent antal sammenholdt med antallet af kandidater, hvis sødested explicit var Norge (193), og antallet af kandidater, der forud for eksamen explicit befandt sig/havde en karriere i Norge (142).³²

Fakultetet opstillede eksamensspørgsmålene (quæstionerne), som den kommitterede skulle forelægge eksaminanden til skriftlig besvarelse.³³ Eksaminanden skulle endvidere udarbejde en stævning, et indlæg og en dom i en given sag. Den kommitterede tilbagesendte besvarelsen til fakultetet, der efter bedømmelsen lod udfærdige eksamensattest.

Der syntes ikke at være ført en egentlig eksaminationsprotokol for den lokale eksamen med angivelse af spørgsmål og svar som ved den ordinære eksamen for

ustuderede. Vi ved, at fakultetets notar »holdt protokol over de med qvæstionerne tilbagekomne svar«,³⁴ d.v.s. journal, men den er ikke bevaret.³⁵

I forbindelse med nærværende undersøgelse er det under arbejdet med rækken af petita lykkedes at fremdrage den fra perioden formentlig eneste bevarede originale eksamensbesvarelse fra en lokal eksamination.³⁶ Eksaminanden var Jørgen Hiort, fuldmægtig hos birkefogden ved Overgård birk, landsdommer Peder Marsvin var kommitteret. Eksaminationen fandt sted 15. juli 1744. 15. sept. udstedte fakultetet attest på, at Jørgen Hiort var »nogenledes bekvem til birkedommer- eller skriverembede«. Der var ialt 78 eksamensspørgsmål foruden den obligatoriske »casus«. Sammenholder man disse bevarede eksamensspørgsmål og -svar med dem, der er indført i eksaminationsprotokollerne for den ordinære eksamen for ustuderede, øjner man ikke en sådan forskel, som rets- og lærdomshistorikerne har hævdet fandtes. Tværtimod kan det konstateres, at i hvert fald antallet af spørgsmål (78) ved den her dokumenterede eksamination langt overstiger det almindeligt forekommende antal spørgsmål (20–40) ved den ordinære eksamen.

Der er næppe tvivl om, at det juridiske fakultet og måske især Henrik Stampe betragtede den lokale eksamen som et nødvendigt onde. At man fra professorhold direkte søgte at bekæmpe den synes at fremgå af følgende fremdragne interne notater. I forbindelse med behandlingen af Jørgen Olsen Madvigs petitem, dateret 24. marts 1745,³⁷ rejste professor Christian Ludvig Scheidt 17. apr. i en efterskrift spørgsmålet om Hans Christian Giessings testimonium (eksamensattest), der udstedtes dagen efter, den 18. apr. 1745.³⁸ Professor Peter Anchersen noterer endnu 17. apr. under tilslutning af professor Bernhard Møllmann: »Plejer man vel ikke at give fraværende eksaminerede en stor karakter. Dog synes mig, at H. C. Giessing kunne fortjene en af de mellemste«. 18. apr. følger Stampes udtalelse: »Efter min tanke har H. C. Giessing svaret ret godt på de fleste ham forelagte spørgsmål aleneste det kommer mig noget suspekt for, at Lovens artikler og forordningers data er så akkurat allegerede. Havde han været nærværendes, kunne han efter disse svar vel have fået karakter af »Bekvem«; men nu da han er fraværendes, bør man vel ej give ham højere end »Ej ubekvem til et underdommer, -skriver eller prokuratorembede«, hvilket sidste vel må tillægges, som han allerede er prokurator, da jeg alene ikke holder for, at nogen fraværende eksamineret bør nyde attest om habilitet til prokuratorembede, ja, ej engang til dommerembede, uden han allerede dertil er beskikket, thi ellers bliver der ingen som vil rejse herhen« (d.v.s. til København for at blive eksamineret). Endelig afslutter professor Peder Kofoed Ancher sagen med dette notat: »Giessing kan efter min tanke fortjene karakter af »Ej ubekvem«. Og derved blev det! Men sagen har givet os mulighed for at kikke de juridiske professorer i kortene og konstatere, at de forfulgte andre mål end det at give alle eksaminerede, nærværende som fraværende eksaminerede, lige vurdering.

Henrik Stampe (jf. note 27). Gengivelse af kobberstik i Erklæringer, breve og forestillinger generalprokureurembedet vedkommende, I (1793). Fot. Bodil Barsøe.

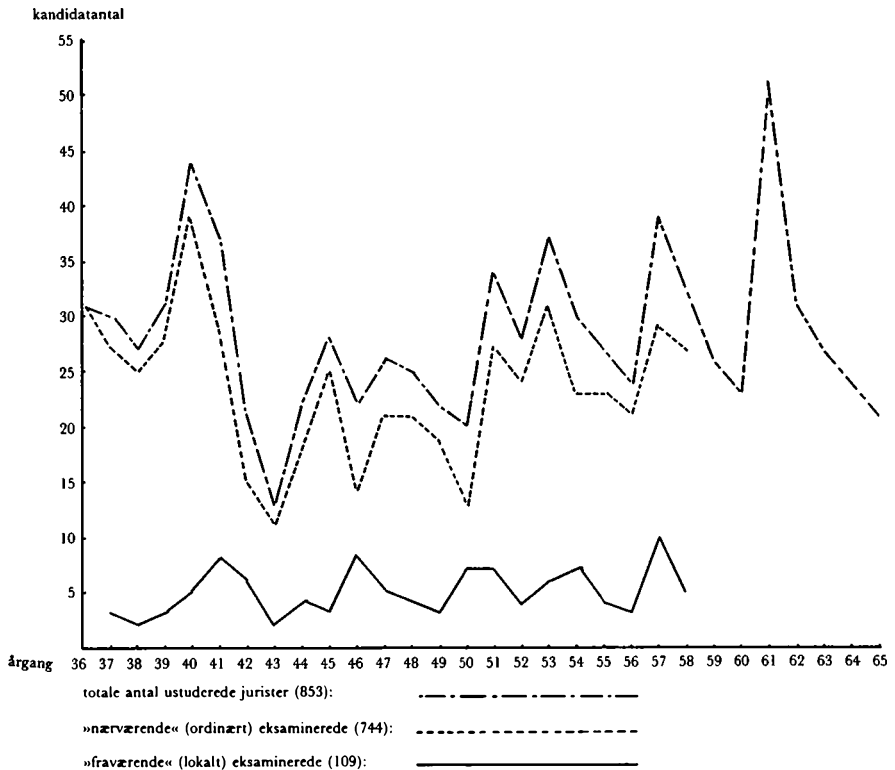
Formentlig har hverken den lokale eksamen eller de fraværende eksaminerede været så ringe som både fakultetet og eftertiden har givet udseende af. En konklusion, der må få positive følger for vurderingen af de mange, der som »kaldede« aflagde den lokale eksamen, og som udgjorde en ikke uvæsentlig del af dem, der opnåede retsbetjentembede.

Effekten af den juridiske eksamen for ustuderede

Kandidatproduktionen

Den samlede produktion af ustuderede jurister 1736–65 var 853 kandidater, d.v.s. et årligt gennemsnit på 28,4. Heraf kan som nævnt 109 udskilles i perioden 1737–58 som »fraværende« (lokalt) eksaminerede, altså et årligt gennemsnit på 5,2.³⁹

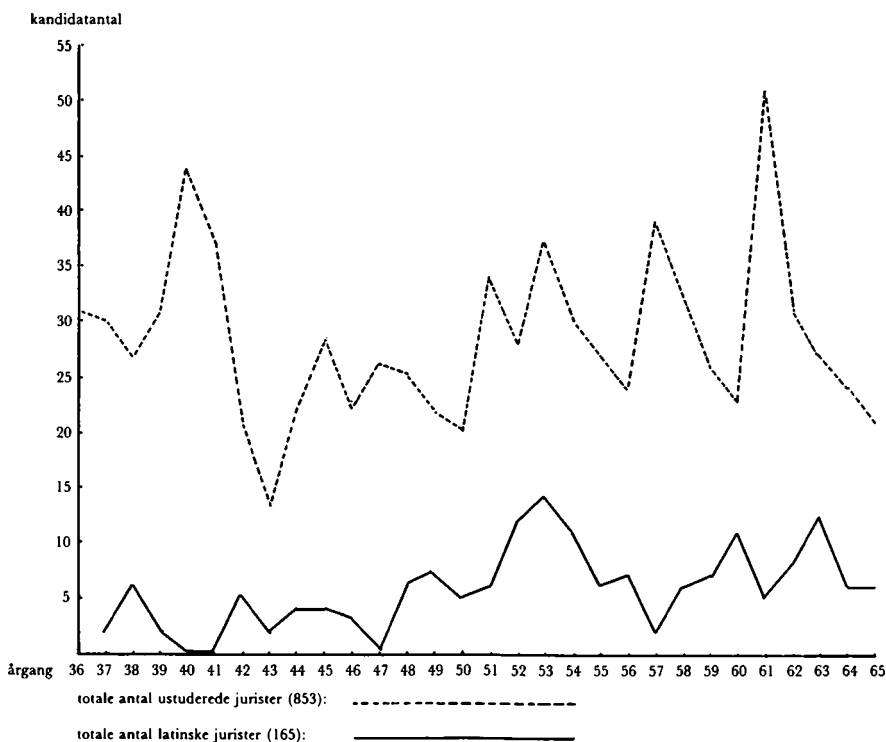
Produktionen af ustuderede jurister 1736–65:

Som det fremgår af ovenstående diagram, var produktionen ikke jævn, men svingede imellem 13 (1743) og 51 (1761). Produktionen af de fraværende eksaminerede lå på et årligt antal fra 2 (1738 og 1743) til 10 (1757).

Til sammenligning var den samlede produktion af latinske jurister i tilsvarende periode kun på 165 kandidater,⁴⁰ d.v.s. et årligt gennemsnit på 5,5. Som det ses af nedenstående diagram svingede den årlige produktion mellem nul (1736,⁴¹ 1740, 1741 og 1747) og 14 (1753).⁴²

Produktionen af ustuderede jurister sammenlignet med produktionen af latinske jurister 1736–65:

Den nye uddannelse for ustuderede tiltrak mange. Om den opfyldte sit formål: at producere rekrutter til underrets- og prokuratorembeder i Danmark og Norge, vil fremgå af en undersøgelse af kandidaternes karriere efter eksamen.

Kandidaternes karriere efter eksamen

Undersøgelsen omfatter 736 af de ialt 853 kandidater, idet der savnes karriereoplysninger for 117. Af undersøgelsen fremgår følgende karrierefordeling:

– retsbetjent:	383
– prokurator:	165
– andet:	188
<hr/>	
– total:	736

Af tallene ses, at 548 eller omtrent $\frac{3}{4}$ af de således kendte 736 karriereforløb umiddelbart opfyldte eksamensformålet. Da det imidlertid er rimeligt at antage, at flertallet af de 117 personer, om hvem karriereoplysninger savnes, *ikke* er blevet underretsbetjente eller prokuratorer, kommer man formentlig sandheden nærmere ved at relatere de explicitte 548 retsbetjente og prokuratorer til *totalantallet* af kandidater (853). Herved får man som resultat, at *i hvert fald* $\frac{2}{3}$ opfyldte formålet.

Undersøger man, hvorledes de 736 kandidater fordeler sig i deres karriere på Danmark og Norge, får man følgende resultat:

	<i>Danmark:</i>	<i>Norge:</i> ⁴³
– retsbetjent:	293	90
– prokurator:	123	42
– andet:	130	58
<hr/>		
– total:	546	190

En yderligere differentiering af karrierefordeling er foretaget i nedenstående opstilling:

	<i>kgl. retsbetjent:</i>			<i>patrimon. retsbetjent:</i>			<i>prokurator</i>	<i>andet</i>
	<i>foged</i>	<i>skriver</i>	<i>fgd/skr</i>	<i>foged</i>	<i>skriver</i>	<i>fgd/skr</i>		
Danmark	81 ^{a)}	57	10 ^{b)}	75	61	9	123	130 ^{c)}
Norge	20	66	2	1	1	0	42	58
ialt	101	123	12	76	62	9	165	188

a) heraf 1 i Vestindien

b) heraf 1 i Vestindien

c) heraf 2 på Færøerne, 4 i Island og 8 i Vestindien

Til videre belysning af karriereforløbet indenfor retsbetjentgruppen konstateres, at 24 af kandidaterne blev adjunctus hos faderen (Danmark: 15, Norge: 9) og 7 hos svigerfaderen (Danmark: 6, Norge: 1). I yderligere 2 tilfælde afstod faderen retsbetjentembedet til fordel for sønnen (Danmark: 1, Norge: 1).

For at kunne vurdere 1. generation ustuderede juristers karrieremæssige situation er det naturligvis nødvendigt nærmere at undersøge karrieregruppen »andet« (= 188 personer). Karrierefordelingen indenfor denne gruppe fremgår af oversigten nedenfor og på næste side (s. 126):

embede/erhverv	Vestindien	antal		Færøerne	antal		Island	antal	
retsemede	landfoged	1	4	lagmand sorenskri- ver	1	2	landstingsskriver sysselmand herredsfoged	1	4
	landsdommer	1						2	
	advocatus regius	1						1	
	fuldm/landfiskal	1						1	
embede i lokaladministrationen	sekr/generalguvernement	1	3						
	kgl fuldmægtig	1							
	bogholder	1							
militærembede	løjtnant	1	1						
ialt			8			2			4

Ikke mindre end 136 af de 188 ustuderede jurister, som man med sikkerhed ved *ikke* blev dommer, skriver eller prokurator ved underretterne, ses at have haft en karriere i den offentlige sektor. Af dem har 24 haft civile retsemeder (15 ved overretterne) og 2 militære (auditor). Lægger man hertil de 27 personer, der opnåede embeder, som i et følgende århundrede helt eller overvejende ville være besat med jurister (kollegiernes assessorer, sekretærer, fuldmægtige og kancellister samt amtmænd, amtsforvaltere, politimestre og borgmestre) må man konstatere, at *mindst* 620 udaf 853 personer eller *mindst* 73% af 1. generations kandidater har haft en i forhold til deres eksamen relevant karriere. Et undersøgelsesresultat, der klart indicerer, at den juridiske eksamen for ustuderede ansås for særdeles anvendelig i det offentlige tjeneste.

<i>embede/erhverv</i>	<i>Danmark</i>	<i>antal</i>		<i>Norge</i>	<i>antal</i>	
retsemede	landstingshører/skriver vicelandsdommer assessor/Hofret sekr/Hofret	1 3 2 1	7	assessor/Overhofret sekr/Overhofret vicelagmand	4 1 2	7
embede i centraladministratio- nen	kancelliassessor sekretær ^{a)} fuldmægtig ^{b)} kancellist skriver/kopist bogh/revisor møntmester/Kgl Mønt	1 10 5 1 5 3 1	26			
hof- og slots- betjent	sølvpop kgl staldskriver kgl ladefoged	1 1 1	3			
embede i lokaladministra- tionen	amtsforvalter tolder postmester/skriver fuldm/lokalt embede andet ^{c)}	2 4 4 2 7	19	amtmand tolder postmester/fører fuldm/lokalt embede andet ^{d)}	3 9 3 1 4	20
magistratsemede	borgmester rådmand	3 2	5	borgmester rådmand	2 1	3
militæremede	auditør regimentskvartermester materialforvalter premierløjtnant	1 5 3 1	10	auditør regimentskvartermester materialforvalter kaptajn kornet	1 3 3 1 1	9
gejstligt embede/ skoleembede	cand teol/sognepræst hører/skoleholder degn amanuensis hos biskop professor ^{e)}	2 3 2 1 1	9	cand teol/kapellan skoleholder klokker	1 2 1	4
godsforvalter/ forpagter	forvalter forpagter	8 7	15			
proprietær/ejer af gård/mølle			10			8
andre erhverv	ved pennen ^{f)} ridefoged indehaver af handels- hus ^{g)} brygger (borgerskab) garver (borgerskab) gæstgiver	6 1 1 2 1 1	12	ved pennen jernværksejer brugsforvalter handelsmand og skibsfører lever af sin formue	2 1 2 1 1	7
ialt			116			58

a) heraf 8 i Danske Kancelli.

b) heraf 3 i Rentekammeret.

- c) husfoged (Haderslev vestamt), inspektør ved Flyvesandet i Tisvilde, forvalter ved fyrene på Anholt og Skagen, inspektør ved Trinitatis sogns arbejdsanstalt, hospitalsforstander (2), arkivar ved Københavns rådstue.
- d) kirkeskriver, holzførster, stadsmåler, politimester.
- e) Johan Heinrich Schlegel, 1760 prof. i historie, 1778 overbibl. ved Kgl. Bibl., 1780 rektor ved Kbh. Univ.
- f) heraf 3 som sekretær hos adelige familier.
- g) tillige dansk konsul i London.

Kandidaternes markedsandel ved besættelsen af underretsembederne

Det vil kræve en temmelig omstændelig undersøgelse at fastslå den første generation ustuderede juristers *nøjagtige* andel i underretsembederne.⁴⁴ Et rimeligt underbygget skøn kan man dog opnå ved at sammenholde de foreliggende karrieregruppetal for kandidaterne 1736–65 med antallet af embedsbesættelser ved underretterne 1736–70.⁴⁵

	kgl. retsbetjent:			patrimon. retsbetjent:		
	foged	skriver	fgd/skr	foged	skriver	fgd/skr
totale antal embedsbesættelser ved underretterne 1736–70	242	379	30	182	133	36
heraf antal ustuderede jurister fra eksamensårgangene 1736–65	101	123	12	76	62	9

Sammenstillingen viser, at den første generation ustuderede juristers markedsandel af underretsembederne lå på lidt over en trediedel. Det bemærkes, at andelen i de patrimoniale embeder er en smule større end i de kgl.

Sammenstillingen fordelt på danske og norske forhold:

Danmark	kgl. retsbetjent:			patrimon. retsbetjent:		
	foged	skriver	fgd/skr	foged	skriver	fgd/skr
totale antal embedsbesættelser ved underretterne 1736–70	219 ^{a)}	249 ^{b)}	16 ^{c)}	177	132	33
heraf antal ustuderede jurister fra eksamensårgangene 1736–65	81 ^{d)}	57	10 ^{e)}	75	61	9

- a) heraf 1 i Vestindien.
 b) heraf 3 i Vestindien.
 c) heraf 1 i Vestindien.
 d) heraf 1 i Vestindien.
 e) heraf 1 i Vestindien.

Norge	kgl. retsbetjent:			patrimon. retsbetjent:		
	foged	skriver	fgd/skr	foged	skriver	fgd/skr
totale antal embedsbesættelser ved underretterne 1736-70	23	130 ^{a)}	14	5	1	3
heraf antal ustuderede jurister fra eksamensårgangene 1736-65	20	66	2	1	1	0

a) heraf 3 på Færøerne.

Det er værd at bemærke, at de ustuderede juristers markedsandel i de norske underretsembeder er betydelig større end deres andel i de danske underretsembeder.

For prokuratorer gjaldt som nævnt bevillingssystemet. Skal man derfor tale om markedsandel i denne sammenhæng, bliver det et spørgsmål om, hvor mange af de givne bevillinger, der opnåedes af første generation ustuderede jurister. En undersøgelse af forholdet for de kgl. bevillingers vedkommende⁴⁶ giver et resultat, der indikerer en markedsandel på ca. to trediedele til de ustuderede jurister:

Totale antal kgl. prokuratorbevillinger 1736-70:	208 ^{a)}
Kgl. prokuratorbevillinger 1736-70 opnået af ustuderede jurister fra eksamensårgangene 1736-65	142

a) heraf 1 bevilling til prokuratorvirksomhed i både Danmark, Norge og Vestindien, 19 bevillinger til virksomhed i både Danmark og Norge, 1 bevilling til virksomhed i både Danmark og Vestindien, 4 bevillinger til virksomhed i Vestindien.

Det er således ved underretterne i Norge og indenfor prokuratorstanden, at den første generation ustuderede jurister har erobret den største markedsandel.

Kandidatproduktionens afsætningshastighed

For en nøjere vurdering af de ustuderede juristers fremtrængen på arbejdsmarkedet må man kende kandidatproduktionens afsætningshastighed. En undersøgelse af, hvor hurtigt efter eksamen de 736 kandidater, om hvem der foreligger karriereoplysninger, kom »i brød«, viser følgende opstilling, fordelt på karrieregrupperne:

	kgl. retsbetjent:			patrimon. retsbetjent:			prokurator	andet	total
	foged	skriver	fgd/skr	foged	skriver	fgd/skr			
totale antal kandidater med oplyst karriere	101	123	12	76	62	9	165	188	736
i embede umiddelbart i tilknytn. til eksamen	29 ^{a)}	55 ^{b)}	3 ^{c)}	40 ^{d)}	51 ^{e)}	5 ^{f)}	3 ^{g)}	9 ^{h)}	195
i embede 1 år e.eks.	23	18	1	16	6	0	66	19	149
i embede 2 år e.eks.	6	7	1	2	1	0	11	7	35
i embede 3 år e.eks.	6	5	1	3	1	0	11	7	34
i embede 4 år e.eks.	6	5	1	1	0	1	7	8	29
i embede 5 år e.eks.	4	6	1	1	1	1	4	9	27
i embede 6-10 år e.eks.	16	11	2	6	2	0	16	25	78
i embede 11 el. fl. år e.eks.	11	16	2	7	0	2	18	22	78
i embede u. oplysn. om år	0	0	0	0	0	0	29 ⁱ⁾	82	111

- a) heraf er 13 fraværende eksamineret.
b) heraf er 15 fraværende eksamineret.
c) heraf er 2 fraværende eksamineret.
d) heraf er 25 fraværende eksamineret.
e) heraf er 26 fraværende eksamineret.
f) alle 5 er fraværende eksamineret.
g) heraf er 1 fraværende eksamineret.
h) heraf er 2 fraværende eksamineret.
i) heraf 23 uden kgl. bevilling (20 danske og 3 norske).

Ikke mindre end 195 fik embede i umiddelbar tilknytning til eksamen, heraf 183 (d.v.s. 94%) retsembede. 1 år efter eksamen var yderligere 149 i embede, heraf 64 som retsbetjente, 66 som prokuratorer og 19 som »andet«. 5 år efter eksamen var ialt 469 i brød: 308 retsbetjente, 102 prokuratorer og 59 »andet«.⁴⁷

For retsbetjentenes vedkommende synes man således umiddelbart at kunne konstatere, at 1736-forordningens krav om juridiske kundskaber i det mindste svarende til juridisk eksamen for ustuderede er blevet rimeligt efterlevet ved embedsbesættelsen. Det gælder i særlig grad for de patrimoniale embeder, idet ikke mindre end to trediedele af de hertil udnævnte ustuderede jurister meldte sig til eksamen som forudsætning for at opnå konfirmation på deres embedsbestalling. For prokuratorbevillingerne ser det ud til, at de har været opnåelige, så snart eksamensattest (testimonium) forelå.

De ustuderede juristers sociale og demografiske karakteristika

Kandidaternes geografiske herkomst

For 553 kandidaters vedkommende kendes fødested. Fordeling efter geografisk herkomst giver følgende resultat:

– Danmark:	343
– Norge:	193
– Slesvig:	3
– Holsten:	1
– Færøerne:	1
– Island:	5
– Vestindien:	1
– andet:	6 ^{a)}
<hr/>	
– ialt:	553

a) Stockholm, London, Hannover, Meissen, Brandenburg, Thüringen.

Det mest markante forekommer at være det forholdsvis store antal kandidater af norsk herkomst. Lidt over en trediedel af de 553 kandidater er norsk fødte. Formentlig lader denne fordeling sig forholdsmæssigt projicere over på det totale kandidatantal (853) 1735–65.

Kandidaternes karriere før eksamen

Der foreligger oplysninger om karriere eller erhverv før eksamen for 570 af de ialt 853 kandidater.

Karrierefordelingen tegner sig således:

<i>embede/erhverv</i>	<i>Danmark</i>	<i>Norge</i>	<i>Vestindien</i>	<i>Færøerne</i>
retsembede	5 ^{a)}	6 ^{b)}		
embede i centraladm.	10 ^{c)}			
hof- og slotsbetjent	9 ^{d)}			
embede i lokaladm.	14	5	1 ^{e)}	
militærembede	12 ^{f)}	2		
prokurator ^{g)}	14	9		
skoleembede	9 ^{h)}	2		
huslærer	7	1		
cand. theol.	9	2		
studerende	17 ^{j)}			
ved pennen	181 ^{k)}	103 ^{l)}		1 ^{m)}
købmand	8	0		
håndværker	5	0		
forvalter/forpagter	18	1		
ridefoged	32	0		
skovrider/skytte	4	0		
proprietær	1	0		
andre erhverv	3 ⁿ⁾	4 ^{o)}		
kaldet til underretsembede umiddelbart før eksamen, oplysning om tidl. beskæftigelse mangler	68	7		

- a) 4 ved underretterne, 1 er 3. vicelandsdommer med successionsret.
 b) alle ved underretterne.
 c) heraf 8 sekretærer i Danske Kancelli.
 d) heraf 1 fhv.
 e) fhv.
 f) heraf 9 afskedigede (med eller uden pension).
 g) med amtmands- eller magistratsbevilling, evt. med ad hoc-bevilling (konstitution).
 h) heraf 1 fhv. rektor.
 j) heraf 6 stud. jur.
 k) heraf 95 hos embedsmænd og 48 hos prokuratorer (for nogles vedkommende i fuldmægtigforhold).
 m) hos embedsmand.
 n) smykkehandler, borger, »i udlandet for at lære sprog«.
 o) »boende i Bergens stift«, tømmermærker, fyrværker, forfatter.

Det mest markante resultat af karriereundersøgelsen er, at gruppen »ved pennen« med sine 285 personer tegner sig for nøjagtig halvdelen af de kandidater, hvis karriereforhold før eksamen er kendt. Det er helt klart denne gruppe, der udgør det væsentligste rekrutteringsunderlag for den juridiske eksamen for ustuderede.

Til undersøgelsen af karrieren forud for eksamen hører også spørgsmålet om, hvor mange af kandidaterne, der var studenter. Gruppen af kandidater, der har studentereksamen, går på tværs af de øvrige grupper og må behandles for sig.

Der findes oplysninger om, at 170 af kandidaterne har *studentereksamen*:

- Danmark: 90
- Norge: 78
- Island: 2

Da kildegrundlaget for disse oplysninger er temmelig komplet,⁴⁸ og da det er systematisk gennemgået af Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen i de her benyttede værker, er den antagelse rimelig, at 170 er et totaltal og kan sættes i direkte forhold til det samlede kandidattal på 853. 20% af den første generation ustuderede jurister var altså studenter.

Kandidaternes alder ved eksamen

Ialt findes oplysning om alder ved eksamen for 671 af kandidaternes vedkommende, heraf for 74 fraværende eksaminerede. Aldersfordelingen fremgår af følgende opstilling:

kandidatens levealder:	14	15	16	17	18	19	ialt	
antal kandidater	1		4	3	6	10		24
heraf nærværende eks.	1		3	3	6	9	22	
heraf fraværende eks.			1			1	2	

kandidatens levealder:	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	ialt	
antal kandidater	26	24	38	44	47	44	39	46	39	38		385
heraf nærværende eks.	24	24	37	44	44	42	36	45	38	32	366	
heraf fraværende eks.	2		1		3	2	3	1	1	6	19	

kandidatens levealder:	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	ialt	
antal kandidater	27	27	28	22	18	13	15	12	10	11		183
heraf nærværende eks.	21	27	24	16	14	11	14	9	9	9	154	
heraf fraværende eks.	6		4	6	4	2	1	3	1	2	29	

kandidatens levealder:	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	ialt	
antal kandidater	6	9	5	9	5	2	3	5	6	2		52
heraf nærværende eks.	6	5	5	7	2	1	3	2	4	1	36	
heraf fraværende eks.		4		2	3	1		3	2	1	16	

kandidatens levealder:	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	ialt	
antal kandidater	5	5	1	1	4	1	2	1	3			23
heraf nærværende eks.	3	4	1		4	1	2	1	2		18	
heraf fraværende eks.	2	1		1					1		5	

kandidatens levealder:	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	ialt	
antal kandidater				1	1	2						4
heraf nærværende eks.						1					1	
heraf fraværende eks.				1	1	1				3		

Mere end halvdelen af de 671 kandidater er imellem 20 og 30 år på eksamenstidspunktet med kulmination ved henholdsvis det 24. og det 27. år. Dette mønster gælder naturligvis også for den store majoritet på 597 kandidater, der er nærværende eksamineret. For de fraværende eksaminerede derimod ligger eksamensalderens tyngdepunkt mellem 30 og 40 år, kulminerende ved henholdsvis 29., 30. og 33. år.

Bemærkelsesværdig iøvrigt er den store aldersmæssige spredning, hvor yngste kandidat kun er 14 år⁴⁹ og ældste kandidat 65 år.

Det forekommer karakteristisk, at de fraværende eksaminerede er så forholdsvis stærkt repræsenteret i aldersgruppen fra 50 til 65 år. Det betyder dog næppe, at specielt de ældre foretrak at blive fraværende eksamineret. Men det hænger formentlig sammen med det forhold, at langt størstedelen af de kandidater, der blev fraværende eksamineret, havde opnået embede forud. For alle 4 kandidater over 60 år gælder det således, at de tog eksamen for at kunne få konfirmation på et retsbetjentembede, de kort forinden havde tiltrådt.⁵⁰ 3 var kaldet til proprietærbirker, den 4. til en herredsjurisdiktion som skriver. Af de 4 kandidater havde de 3 embede i Jylland og 1 på Sjælland. Alle 3 jyske blev fraværende eksamineret.

Kandidaternes sociale herkomst

Oplysning om social herkomst, her udtrykt ved faders stilling,⁵¹ foreligger for 519 af de ialt 853 kandidater:

<i>embede/erhverv</i>	antal	
retsbetjent/underret: kgl. patrimonial	65 16	81
retsejbedsmand/overret:		2
prokurator:		21
hof- og slotsbetjent:		2
embedsmand/lokaladm.: bl.a. amtmænd bl.a. amtsforvalter	5 5	48
gejstlig: biskop præst/provst lærer	4 103 24	131
militærperson:		24
magistratsperson:		15
andre borgere: bl.a. købmand/reder bl.a. håndværker bl.a. apoteker	52 23 3	94
skipper/supercargo/sømand:		2
proprietær/forpagter/forvalter/foged/skovrider:		62
møller:		10
bonde:		17
andre:		10 ^{a)}

a) kancelliråd, kammerråd, læge, vagtmester (2), værkejer, direktør, savværksejer, urtegårdsmand, kommissær.

Fordelingen efter faders stilling viser klart, at hovedparten af kandidaterne (324) kommer fra grupper beskæftiget med offentlig virksomhed: civile embedsmænd, magistratspersoner, gejstlige og militære. Endvidere, at præstesønner og sønner af retsbetjente/prokuratorer dominerer billedet. Formålet med den juridiske eksamen for ustuderede taget i betragtning: at uddanne folk til underretsejbeder, må man konstatere, at der i vidt omfang foregår en selvrekuttering indenfor retsbetjentenes rækker (d.v.s. en social selvreproduktion = stabilitet). For præstesønnernes vedkommende er der derimod tale om en mobilitet i social nedadgående retning.⁵² Det er formentlig ofte yngre sønner, som familien ikke har råd til at holde til bogen, hvis de(n) ældste søn(ner) studerer.⁵³

Ægtefællernes sociale herkomst

For 164 af de ialt 853 kandidater savnes oplysning om ægteskabelig stilling. 80 forblev udtrykkelig ugifte, mens de øvrige 599 indgik et eller flere ægteskaber. I 355 tilfælde kendes brudens sociale herkomst ved 1. ægteskab. Af disse 355 brude var 31 enker. Brudens sociale herkomst vil derfor her blive udtrykt for jomfruernes vedkommende ved faders stilling, for enkeres vedkommende ved afdøde ægtemands stilling.

For 85 af kandidaterne finde explicit oplysning om 2. ægteskab. I alle 85 tilfælde kendes brudens sociale herkomst. 12 af dem var enker.

Enkelte kandidater kom også i 3. og endnu nogle få i 4. ægteskab. Følgende undersøgelse omfatter kun 1. og 2. ægteskab:

embede/erhverv	1. ægteskab:			2. ægteskab:		
	datter	enke	ialt	datter	enke	ialt
retsbetjent/underret:	45	7	52	6	1	7
retsbedsmand/overret:	3		3	2		2
prokurator:	11		11	2		2
hof- og slotsbetjent:	4	1	5	1		1
embedsmand/lokaladm.: bl.a. amtsforvalter	35 (9)	4 (1)	39	8	2	10
gejstlig: præst/provst: lærer:	66 12	5 2	71 14	21 4	4	25 4
militærperson:	26		26	10	1	11
magistratsperson:	6		6	1		1
andre borgere: bl.a. købmand bl.a. håndværker	56 (38) (15)	6 (4) (2)	62	13 (8) (4)	4 (2) (2)	17
skipper/supercargo/sømand:	7	1	8			
proprietær/forpagter/forvalter/ foged/skovrider:	38	5	43	4		4
bonde:	2		2			
andre:	6 ^{a)}		6 ^{a)}			
selvstændige piger:			7 ^{b)}			1 ^{c)}

a) translator, generalfiskal, kirurg, kammerråd, bruksejer, jordemoder.

b) 1 hofdame, 5 kammerpiger, 1 oldfrue.

c) 1 oldfrue.

Af undersøgelsen fremgår et mønster, der nøje svarer til det, der gælder for kandidaternes egen sociale herkomst: a. hovedparten kommer fra grupper beskæftiget med offentlig virksomhed (1. ægteskab: 227; 2. ægteskab: 63), og b. præstedøtre og døtre af retsbetjente/prokuratorer dominerer.⁵⁴ Så vidt er man fristet til at konkludere: krage søger mage!

En nøjere vurdering af ægteskabets betydning for stabilitet/mobilitet i social henseende for den ustuderede jurist er imidlertid i hver enkelt tilfælde ganske afhængig af begge ægtefællers sociale udgangsposition. En sådan konkret undersøgelse af den sociale konstellation i det enkelte ægteskab er dog ikke gennemført her.

Kandidaternes indbyrdes familiemæssige relationer

Indenfor eksamensårgangene 1736–65 af ustuderede jurister konstateres følgende familiemæssige relationer:

- far/søn: 11 tilfælde (= 22 kandidater)
 - brødre: 21 tilfælde (= 43^a) kandidater)
 - svigerfar/svigersøn: 5 tilfælde (= 10 kandidater)
 - svogre: 3 tilfælde (= 6 kandidater)
- a) i et tilfælde er der tale om 3 brødre

I 2 tilfælde er der personsammenfald, d.v.s. at ialt 79 af 853 kandidater explicit står i nært familiemæssigt forhold til en anden ustuderet jurist. For gruppen far/søn og gruppen brødre er der formodentlig tale om totaltal. For gruppen svigerfar/svigersøn og gruppen svogre er der naturligvis tale om minimumstal.

Herudover konstateres, at 3 ustuderede jurister hver har en bror, der opnår den fuldstændige juridiske eksamen i samme periode (1736–65).

Undersøgelsens hovedresultater

Den juridiske eksamen for ustuderede var en både billig og effektiv løsning på et for den enevældige stat stadig mere alvorligt kvalifikations- og rekrutteringsproblem ved underretterne. Den satsede på de »vittige« og i retspraksis vel øvede hoveder. Dens sigte var ikke omfattende teoretisk viden, men nødtørftige og egale kundskaber. Den nye eksamen havde appeal. En strøm af ustuderede opnåede juridisk attest. Da den juridiske eksamen for ustuderede kom i akut fare for at blive gennemhullet af dispensationsbevillinger, blev den snarrådigt reddet af det juridiske fakultet ved et forslag om afholdelse af lokal eksamen i nærmere angivne tilfælde. Denne eksamensform var i sin oprindelse en nødløsning. Spørgsmålet er dog, om den ikke også har virket befordrende. I hvert fald har den foreliggende undersøgelse kunnet godtgøre, at den kvalitetsmæssig næppe var så ringe som den er blevet gjort til af Henrik Stampe og af rets- og lærdomshistorikere efter ham: således viser det sig, at adgangen til at blive fraværende eksamineret reelt var begrænset til de fra København fjernest boende, at standarden af de kommitterede ved eksamen generelt var høj, og at der kan spores en tendens hos fakultetet til at benytte en lille fast kreds af retslærde som kommitterede, og

endelig at eksamensspørgsmålene ikke synes at være lempeligere end ved den nærværende eksamen, men derimod at de juridiske professorer, der fortsat opfattede den lokale eksamen som et truende alternativ til den nærværende eksamen, bekæmpede den ved konsekvent at give de fraværende lavere karakter end de nærværende for præstationer på samme niveau («plejer man vel ikke at give fraværende en stor karakter»).

Den umiddelbart *målelige* effekt af den juridiske eksamen for ustuderede i perioden 1736–65 udtrykker sig i en produktion på 853 kandidater, hvoraf mindst to trediedele (548) opfyldte det egentlige eksamensformål: at blive underretsbetjent eller -prokurator, og mindst tre fjerdedele (620) opnåede en i forhold til deres eksamen relevant karriere i den offentlige sektor. De ustuderede juristers markedsandel ved besættelsen af underretsembederne var en del større i Norge end i Danmark, ligesom deres andel i de patrimoniale embedsbesættelser var noget større end i de kongelige. Alt i alt lå markedsandelen på lidt over en trediedel. For prokuratorbevillingernes vedkommende indicerer undersøgelsen en markedsandel på ca. to trediedele til de ustuderede jurister. Kandidatproduktionens afsætningshastighed var temmelig høj. 1 år efter eksamen havde således mindst 40% (343) opnået embede, heraf 9 udaf 10 som retsbetjent eller prokurator. 5 år efter eksamen var mindst 55% (469) i brød, nu *knapt* 9 udaf 10 som retsbetjent eller prokurator.

Den *kollektive biografering* af 1. kandidatgeneration ustuderede jurister har følgende sociale og demografiske karakteristika at fremvise:

Ca. en trediedel af de ustuderede jurister fra eksamensårgangene 1736–65 var norsk fødte, men om kun en sjettedel (142) af kandidaterne ved vi explicit, at de havde en norsk karriere forud for eksamen. 20% af kandidaterne havde studentereksamen, hvad der altså ikke hindrede dem i at være ustuderede.⁵⁵ Halvdelen af alle, hvis karriereforløb før eksamen er kendt, tilhørte gruppen, der havde »tjent ved pennen«. Under denne betegnelse optræder personer, beskæftiget med skriverarbejde af enhver art: skrivere ved hoffet og ved offentlige kontorer (kancellier, amtsstuer, toldkamre etc.), skibsskrivere, folk, der går »til hånd« hos prokuratorer, hos godsforvaltere m.fl., samt fornemme privatpersoners sekretærer.⁵⁶ Det er denne brogede skare, der først og fremmest har øjnet de chancer, den juridiske eksamen for ustuderede gav for en embedskarriere, og det er formentlig også netop disse »vittige« hoveder, eksamenforordningen 1736 satsede på. Handsken viste sig således at passe fint til hånden! Der konstateres en stor spændvidde i kandidaternes eksamensalder, mere end 50 år. Yngste kandidat er kun 14 år, ældste er 65 år. Tyngdepunktet ligger imidlertid imellem 20. og 30. leveår. I denne aldersgruppe befinder mere end halvdelen af kandidaterne sig på eksamenstidspunktet. For de fraværende eksaminerede ligger tyngdepunktet for eksamensalder dog imellem 30. og 40. leveår.

Oplysningerne om social herkomst, udtrykt ved faders stilling, viser at

hovedparten af 1. kandidatgeneration ustuderede jurister kom fra grupper beskæftiget med offentlig virksomhed, især præster, retsbetjente og prokuratorer. Man konstaterer således, at der inden for retsbetjentenes rækker finder en vis selvrekuttering (indavl) sted, der må opfattes som en væsentlig faktor i udviklingen af en embedsstand i sociologisk betydning. En sådan udvikling stimuleredes yderligere ved, at mange ustuderede jurister giftede sig med døtre af retsbetjente, som næst efter præstedøtrene synes at have været de mest populære på ægteskabsmarkedet. Faktisk er det bemærkelsesværdigt, hvor stor lighed det generelle mønster for de ustuderede juristers sociale herkomst udviser med det generelle mønster for deres ægtefællers sociale herkomst. Yderligere er for omtrent en tiendedel af kandidaternes vedkommende explicit konstateret indbyrdes nære familiemæssige relationer, et forhold, der naturligvis også har betydning for embedsstandens sociologiske udvikling.

Den 1. kandidatgenerations *typiske* ustuderede jurist er således præstesøn, har tjent ved pennen, er 27 år på eksamenstidspunktet, er/bliver gift med en præstedatter og opnår retsbetjentembede, oftest i et privat birk, samme år, eller prokuratorbevilling senest 1 år efter eksamen. Kort og godt: han opfylder i alle henseender 1736-forordningens intentioner.

Noter og henvisninger

1. Emnet er tidligere behandlet af især Kai Fr. Hammerich dels i *Den danske dommerstand under enevælden*, (1931), dels i *Juristerne og embedslivet* (Festskrift i anledning af 200 års dagen for juridisk eksamen. 1936), og Grethe Ilsøe i *Vejen til embede* (Administrationshistoriske studier I, 1978). Ved underretsbetjente forstås: a. de kgl. by-, herreds- og birkefogder samt -skrivere, og b. birkefogder og -skrivere i de private godsbirker (patrimoniale jurisdiktioner). Sidstnævnte fogder og skrivere blev kaldet til embedet af birkepatronen (godsejeren). Kongen skulle dog konfirmere deres bestalling. Underretsbetjente var udøvere af både doms- og politimyndighed. Ved underretterne optræder desuden prokuratorerne (sagførerne). Prokuratorautorisation kunne erhverves på følgende måder: a. ved kgl. bevilling, b. ved stiftamtmands- eller amtsmandsbevilling (gav kun ret til at procedere ved underretterne i det pågældende stiftamt/amt) og c. ved borgerskab, der gav procedureret ved vedkommende byting. Om prokuratorerne som stand, se Nicolai Abrahams: *Procuratorstanden i Danmark indtil midten af det 18. århundrede* (1902); Palle Rosenkrantz: *Prokuratorerne i Danmark i det 17. og 18. århundrede* (1927).
2. Om prosopografi, se Lawrence Stone: *Prosopography* (Dædalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences, vol. 100, 1971, s. 46–79). I Danmark er den prosopografiske metode i de senere år især blevet benyttet ved adels- og embedsstudier i perioden forud for enevælden. F.eks. Knud J. V. Jespersen (red): *Rigsråd, adel og administration 1570–1648* (1980); Leon Jespersen: *landkommissærinstitutionen i Chr. 4.s tid: Rekruttering og funktion* (Hist. Tidsskr. bd. 81, 1981, s. 69–100); Hans Chr. Wolter: *Adel og embede. Embedsfordeling og karrieremobilitet hos den dansk-norske adel 1588–1660* (1982).
3. Forordning anlangende hvorledes med

- Examinius Juridicis ved Københavns Universitet herefter skal forholdes i Schous forordninger 1736).
4. Poul Johs. Jørgensen: Retsundervisningen og retsvidenskaben ved Københavns universitet 1537–1736. Forordningen af 10. februar 1736 (Festskrift i anl. a. 200 års dagen f. jur. eks. 1936, s. 107f.).
 5. Om retsbetjentenes ringe indtægter, se Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 94ff. og Poul Johs. Jørgensen: Retsundervisningen etc. (Festskr. s. 109f.).
 6. H. Hjorth-Nielsen: Af den danske sagførerstands historie 1736–1936 (Festskr. i anl. a. 200 års dagen f. jur. eks. 1936, s. 334); Ole B. Thomsen: Embedsstudiernes universitet, 1975, s. 254.
 7. Med visse ændringer bestod adgangen for ustuderede til at indstille sig til eksamen ved det juridiske fakultet i 200 år. Den bortfaldt i 1936.
 8. Reskript ang. hvorledes Examina Juridica skal anstilles (trykt i Fogtmans Reskripter 1746).
 9. Produktionen nåede da også i det følgende tiår (1747–56) op på 74 kandidater.
 10. Reskript ang. hvorledes Examen Juridicum tilstædes fraværende, og vacante, ringe justitsbetjeninge tilbydes eksaminerede (trykt i Fogtmans Reskripter 1737).
 11. Rigsarkivet: Københavns universitets arkiv, det rets- og statsvidenskabelige fakultet nr. 32.08.01–52; 32.15.02–07; 32.16.01 (jf. Vejledende Arkivregistratur XXI, 1978).
 12. Oplysningerne er excerperet fra A. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen: Candidati og Examinati Juris 1736–1936, I–V (1954–59); H. Hjorth-Nielsen: Danske prokuratorer 1660–1869 (1935) med Tilføjelser og rettelselser ved Finn H. Blædel (1977); S. H. Finne-Grøn: Norges prokuratorer, sagførere og advokater 1660–1905, I (1932).
 13. F.eks. februar 1760, hvor der afholdtes eksamen både 1., 9., 22. og 28. februar.
 14. 7. oktober 1758.
 15. Det juridiske universitetsstudium anslås til 2–3 år. Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 77; Ole B. Thomsen: Embedsstudiernes universitet, s. 227.
 16. Henrik Stampe: Erklæringer, breve og forestillinger general-prokurørembedet vedkommende, V (1797), s. 527. I sit petitum 26. marts 1765 angiver Jonas Lym Gelmuyden, at han »i længere end et års tid har stræbt at erhverve sig den tilbørlige indsigt« (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.13).
 17. F.eks. petitum 10. maj 1745, Hans Rasmussen Hiort (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.19) og petitum 22. april 1761, Lauritz Schytte (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.44).
 18. Indberetninger i henhold til reskripter af 8. og 29. december 1752 og 12. marts 1753. Rigsarkivet: Danske kancelli, A V nr. 145 (jf. vejledende Arkivregistratur I, 2. udg. 1943).
 19. Ludvig Holberg: Naturens og folkerettens kundskab (1715; 5. udg. 1763); Andreas Højer: Juridisk collegium over processen således som den bruges i Danmark og Norge (1742); Engelbr. Hesselberg: Juridisk Collegium (1753); Chr. Ditlev Hedegaard: Trifolium iuridicum (1748); Thomas Clitau: Juridisk examen ved spørgsmål og svar (1746). Om den teoretiske forberedelse iøvrigt, se Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 50, 77; Ole B. Thomsen: Embedsstudiernes universitet, s. 233.
 20. De i note 17 nævnte Hans Rasmussen Hiort og Lauritz Schytte blev eksaminerede henholdsvis 15. maj 1745 og 28. april 1761. Eilert Hagerups petitum er dateret 11. maj 1762 (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.15), han blev eksamineret allerede 13. maj. Adskillige af de ustuderede indsendte først petitum, når de indfandt sig i København for at blive eksaminerede. Den hurtige sagsbehandling var altså velkendt. Petitum angiver i disse tilfælde ofte logiet, f.eks. »logerende i Laxegaden hos S. Jørgensen lige over for urmageren« (Lauritz Schytte).
 21. De skriftlige eksamensbesvarelser er ikke bevaret.
 22. Den første explicit angivne protokolfører er Andreas Fjeldsted, 7. oktober 1740. 9. juni 1741–18. marts 1747 er protokollen langt overvejende ført af det juridiske fakultets

- daværende sekretær Isaac Andreas Cold, afvekslende med Peter Wartberg. Derefter følger flere protokolførere, hvis navn ikke angives.
23. Chr. Bagger, (sidste eksamen 6. december 1737); Andreas Højer (sidste eksamen 11. juni 1739); Chr. Thestrup (1. eksamen 11. juni 1739, sidste eksamen 17. september 1743); Peder Koføed Ancher (1. eksamen 20. juli 1741, sidste eksamen 21. oktober 1757); Peter Anchersen (1. eksamen 20. juni 1743, eksaminerer perioden ud); Bernhard Møllmann (1. eksamen 9. august 1743, eksaminerer perioden ud); Henrik Stampe (1. eksamen 15. februar 1745, sidste eksamen 28. oktober 1754); Balthazar Gebhard Obelitz (1. eksamen 14. april 1759, eksaminerer perioden ud); Fr. Chr. Sevel (1. eksamen 10. maj 1759, eksaminerer perioden ud).
 24. Ole B. Thomsen: Embedsstudiernes universitet, s. 225, 237.
 25. F.eks.: ganske velskikket; temmelig bekvem; bekvem og ej usikket; bekvem og skikket; nogenledes bekvem; ej ubekvem; ej usikket; ej ganske ubekvem; m. m.fl.
 26. Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 79.
 27. Henrik Stampe: Erklæringer V, s. 527. Stampe optoges 1743 i det juridiske fakultet. 16. februar 1753 udnævntes han til ordinær juridisk professor. Samme dag udnævntes han tillige til generalprokurør (d.v.s. kronens juridiske konsulent) og fritoges herefter for forelæsningspligt.
 28. F.eks. foreslog birkepatronen, at byfogden i Ebeltoft, Chr. Rudolf Redlich skulle være kommitteret ved Amor Nielsen Cabbels eksamination 1738. Fakultetet tilsatte landsdommer i Nørrejylland, Knud Bille (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.03); birkeskriver Christen Christensen, Børglum birk, ønskede 1748 »cancelliråd Grotum i Ålborg« som kommitteret. Fakultetet tilsatte dr.juris Lauritz Berregaard (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.03); byfoged i Skagen, Hans Christophersen Ferslev foreslog 1754 »Jens Brøndlund til Nørre Elkjær som er en bekendt lovkyndig mand« som kommitteret ved sin eksamen. Fakultetet tilsatte byfoged Gunde Meldahl i Sæby (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.12).
 29. Forf. til Trifolium iuridicum, jf. note 20.
 30. Det drejer sig om Peder Hansen Sejer, kaldet birkefoged i Lystrup og Jomfruens Egede birker, eksamen 1747 (u.d.), attest 18. januar 1748 (petitum ikke bevaret) og om Ole Paasche, kaldet byskriver i Stege, eksamen 1752 (u.d.), attest 26. januar 1753 (petitum ikke bevaret).
 31. Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 76.
 32. Jf. s. 130 og s. 131.
 33. Ifølge reskriptet 5. april 1737 er det den kommitteredes opgave »at lade eksaminanden for sig indkalde, at forelægge ham de af fakultetet hver gang dertil på ny forfattede qvæstioner, som eksaminanden straks på stedet skriftlig under sin hånd bør besvare uden at vige af stuen eller og at betjene sig af nogen bog; så og at indhænde ham en casum, hvorover eksaminandus bør at forfatte en stævning, et indlæg og en dom; og siden at indsende det til fakultetet med sin derpå tegnede attest, at eksaminandus qvæstionerne således ex tempore, uden nogen bog eller nogens hjælp, har besvaret, samt selv forfærdiget de af ham æskede prøver.«
 34. Henrik Stampe: Erklæringer V, s. 526.
 35. Når bortses fra et enkelt læg fra 1749, er notararkivet først bevaret fra 1827 (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.06.02).
 36. Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.19. Publiceres her som bilag s. 142.
 37. Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.30.
 38. Hans Christian Giessing var lokalt (fraværende) eksamineret (Norge) 15. december 1744 (petitum ikke bevaret).
 39. Hannibal Peter Selmer opregner for samme periode ialt kun 842 kandidater hvoraf 106 fraværende eksaminerede. Oversigt over antallet af dem der have underkastet sig de forskellige embedsexamina ved universitetet i de sidste 100 år (Kbh.s. univ. årbog 1837, s. 12). Efter 26. juni 1758 og resten af den her behandlede periode indeholder karakterprotokollen (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.16.01) ikke længere anmærkning »absens examinatus«.

40. Dette antal svarer til Hannibal Peter Selmers opgivelser. Oversig etc. (årbog 1837, s. 11).
41. Eksamenskrav og forberedelsestid taget i betragtning er det klart, at der ikke er produceret latinske jurister samme år, som eksamenen indførtes.
42. Til yderligere sammenligning kan det oplyses at produktionen af teologiske kandidater 1736–54 (karakterprotokoller er ikke bevaret 1755–92) af Hannibal Peter Selmer angives til 2.380 personer. Oversigt etc. (årbog 1837, s. 9). Dette giver et årligt gennemsnit på 125.
43. Det bemærkes, at der i Norge kun findes 2 private birker (patrimoniales jurisdiktioner) Rosendal birk og grevskabet Jarlsberg.
44. For hver eksamensårgang må man akkumulere antallet af ledige kandidater fra tidligere årgange og dertil føje antallet af både kandidater, der på det omhandlede tidspunkt har opnået andet embede, og de kandidater, hvorom karriereoplysning savnes, for endelig at relatere det fremkomne tal til det faktiske antal embedsbesættelser ved underretterne det pågældende år.
45. Udvidelsen med 5 år (1766–70) sker af hensyn til dækning af de seneste kandidatårganges karriere. Ved etablering af tallene for det totale antal embedsbesættelser ved underretterne er benyttet: (Rigsarkivet): Danske cancelli D I nr. 63, registre til underskrivelsesbøger, opslagsord: birkefoged, birkeskriver, byfoged, byskriver, herredsfoged, herredsskriver, sorenskriver. Til yderligere oplysning kan det nævnes, at der i Danmark omkring 1750 (fraset København) fandtes ca. 250 jurisdiktioner (købstæder, herreder, kgl. og private birker), heraf var knap halvdelen proprietærbirker. Tallene bygger på oversigterne hos Anne Riising: Dansk lokaladministration i 1700-tallet (Från medeltid til välfärdssamhälle. Nordiska historikermötet i Uppsala 1974 (1976), s. 211–16). Antallet af underrets-embeder svarer på grund af den stærke tendens til kumulering (d.v.s. at én person indehaver flere embeder på samme tid) dog ikke til jurisdiktionsantallet. Om kumuleringen i perioden, se Grethe Ilsøe: Vejen til embede, s. 26–35.
46. Rigsarkivet: Danske cancelli D I nr. 63, opslagsord: prokurator.
47. Seneste udnævnelse i karrieregruppen retsbetjent finder sted i 1784 (kandidatår 1765), seneste kgl. bevilling i karrieregruppen prokurator udstedes i 1787 (kandidatår 1762).
48. S. Birket-Smith (udg.): Københavns universitets matrikel 1611–1829, I–III (1890–1912).
49. Peter Buch Brønnsdorph fra Christiania. F. 1738, student 1751, juridisk eksamen for ustuderede 12. maj 1752, testimonium »bekvem«. 1757 adjunctus hos faderen, der var sorenskriver, overtog embedet ved faderens død 1760. 1763 gift med provstедatter. † 1774.
50. Amor Nielsen Cappel, f. 1675, fraværende eksamineret 28. juni 1738; Hans Dreyer, f. 1679, nærværende eksamineret 26. juni 1744; Michael Rohde, f. 1686, fraværende eksamineret 1751 (u.d.), attest 12. november 1751; Oluf Münster, f. 1692, fraværende eksamineret 1756 (u.d.), attest 28. december 1756.
51. Da oplysningerne om faders stilling for størsteparten stammer fra kirkebøgernes dåbsindførsler, dækker de ikke ubetinget situationen på tidspunktet for kandidatens eksamen. Faderen kan iøvrigt være død på eksamenstidspunktet. Disse forbehold influerer dog næppe afgørende på kandidatens socialgruppeplacering.
52. Underretsbetjentenes indkomster lå i perioden gennemsnitlig på ca. 150 rdl. årlig, mens præsteembederne gennemsnitlig gav 300–400 rdl. årlig. Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 107f.
53. Jfr. den gennemgående historie om den ældre og den yngre søn hos G. L. Baden: Den studerede og ustuderede danske embedsmand; især om de såkaldte danske jurister (1820).
54. Johan Cordt Christopher Bertelsen var gift 4 gange, hver gang med præstedatter.
55. Herom fremfører Henrik Stampe 1768 den betragtning, at eftersom den private juridi-

ske eksamen »egentlig kun er indrettet for de ustuderede, så synes en student, som underkaster sig samme, derved at frasige sig det privilegium, han havde som student, og selv at regne sig blandt de ustude-

redes antal.« Henrik Stampe: Erklæringer V, s. 527.

56. Se iøvrigt Kai Fr. Hammerich: Den danske dommerstand, s. 31; Grethe Ilsøe: Vejen til embede, s. 87–89, 118.

Bilag:

Jørgen Hiorts eksamensopgave (Kbh.s. univ. arkiv nr. 32.08.15)

Qvæstionerne, som fra det juridiske fakultet udi Kiøbenhavn ere til mig oversende at forelægge Jørgen Hiort til skriftlig besvaring

1. Hvad er lov?	R. Derved befales, hvad man bør og skal gøre og forbydes, hvad man ikke må gøre, hvorom det hedder semper in negatavis simul confinetur sententia affirmativa et in affirmativa negativa.
2. Hvori differerer lovene?	R. Guds lov handler om et menneskes skyldighed imod Gud, sig selv og sin næste. Og naturens lov bepligter det samme, Rom. 2. cap., og landslovene er indrettede efter Guds lov og efter landenes og tingenes beskaffenhed.
3. Hvor mange slags stand?	R. Uskyldigheds og skyldighedsstand. Ellers er 1. gejstlig stand, 2. den verdslige regeringsstand og 3. husstand.
4. Hvad stand lever vi nu udi?	R. I almindelighed i skyldighedsstand.
5. Hvad er forskellen på den naturlige og borgerlige lov?	R. Den naturlige lov er en god samvittigheds skønsomhed imellem godt og ondt, ret og uret. Men den borgerlige lov åbenbarlig befaler, hvis ske eller ikke ske bør.
6. Fastsætter naturens lov ingen straf?	R. Jo, samvittigheden tilsiger straf for enhver synd og misgerning, så den både vidner og dømmer.
7. Hvorledes lærer vi at kende de naturlige pligter?	R. Af Guds ord og bud, og ved skikkelig og kristelig lærdom og optugtelse.
8. Hvor mange slags er et menneskes gerninger?	R. De er utallige, både gode og onde, men bør fornemmelig være kærligheds og lydigheds gerninger, og at man frygter Gud og ærer kongen.
9. Hvilke af et menneskes gerninger er under naturens lov, at samme efter den skal indrettes?	R. Alt hvis de 10 Guds bud befaler eller forbyder.
10. På hvad måde viser naturens lov, at vi skal indrette vore gerninger?	R. Ved Guds ord og buds betragtning og ved et menneskes skønsomhed efter samvittighed og billighed.

11. Hvad er forbydelse? R. Hvad Gud og kongen har befalet, samt mundtlige og skriftlige løfter og forpligter.
12. Moralsk, hvad er? R. Sædelig, skikkelig.
13. Moralité, hvoraf dependerer, og hvad sættes derimod? R. Det dependerer af Guds frygt, lærdom og conduite, og derimod sættes Guds og menneskenes yndest, velbehag og meget godt.
14. Hvorledes inddeles et menneskes pligter? R. Et menneskes pligter er dets skyldighed 1. imod Gud, 2. imod næsten og sig selv efter loven.
15. Er der nogen pligter imod os selv? R. Ja, mange.
16. Hvortil er jeg mig selv i almindelighed forbunden? R. At stræbe for min åndelig, timelig og evig velfærd, og bevare og forsvare hvis jeg ejer og ejendes vorder.
17. Må jeg konservere mit liv med en andens nederlag? R. Ja, i nødsfald, når jeg ulovlig overfaldes og kan på ingen anden måde frelse mit liv enten ved at undfly eller deslige middel.
18. Er jeg forbunden at frelse mine ting? R. Ja.
19. Om den andens nederlag er det eneste middel at konservere mine ting, må jeg da vel dræbe samme? R. Det er betænkeligt, ligesom tingenes betydelse. Thi dersom en tyv bryder ind i et hus om nattetid, da må han i huset dræbes i henseende, at han lige så snart vil myrde som stjæle, heller begge dele. Men undkommer han uden for huset, da må han ikke uden dom dræbes. Man må og dræbe landets fjende ved fjendtlig anfald.
20. Rettighed, hvad er? R. Rettighed er: at enhver nyder alt, hvad han ejer, tilhører og tilkommer på lovlig måde, og at alt det sker, som efter loven bør ske.
21. Hvor mange slags er rettighed? R. Fornemmelig 2de slags. 1. at Gud og øvrigheden har rettighed til at anordne byde og befale, og 2. at samme med ærbødighed og ydmyghed sker og efterkommes, og at enhver nyder hvis den med rette ejer, tilhører og tilkommer.
22. Kan jeg bruge magt udi den borgerlige stand? R. Ja, så vidt loven tillader og befaler.
23. Er en rig forbunden at hjælpe den fattige? R. Ja, både efter Guds, naturens og landsloven.
24. Hvad er løfte? R. Ord, både mundtlig og skriftlig, hvorledes nogen tilsiger og forpligter sig at holde eller efterkomme noget.
25. Hvorledes bliver løftet en kontrakt? R. Når det bevislig sker og skriftlig forfattes, på forordnet papir, med vedkommende parters og vitterlighedsmands underskrift og forsejling.

26. Om jeg lover noget, og ingen tager der imod, er jeg da forbunden dertil?
- R. Sker løftet frivillig, bevislig og uden exception eller reservation, og det ikke er imod lov og ærbarhed, da er jeg pligtig til at holde det, når påæskes.
27. Hvad er ed?
- R. Ed er sandhedsbekræftelse, og de i loven befalede eder lyder således: Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord.
28. Hvad forsikrer jeg med ed?
- R. Jeg forsikrer derved sandhed om hvad jeg taler og forvalter.
29. Er jeg forbunden at holde en tvungen ed?
- R. Ja, en svoren ed kan ej genkaldes, thi ellers blev formodentlig mangen soldat, som tvinges til ed og krigstjeneste, aldrig derimod tro.
30. Hvad gør en ed?
- R. Den stadfæster og bekræfter sandhed om de ting som sværges.
31. Skal tvungne løfter holdes efter den Danske lov?
- R. Er de gjorde uden ed, så skal de ikke holdes, undtagen nogen tvinges til ægteskab og giver det ej til kende før brudevielsen er sket, da sker det for ingen adskillelse.
32. Hvad udfordres efter vor lov til en kontrakt?
- R. 1. at tingene forklarlig og omstændelig på forordnet papir forfattes, 2. hvad sted, dag og år det sker, 3. underskrives og forsegles af vedkommende parter og vitterligheds mænd 4. og derefter bør holdes i alle ord og punkter, som ej er imod lov og ærbarhed.
33. Kan enhver, som ejer en ting, efter loven gøre med den hvad han vil?
- R. Umyndige ikke, men myndige folk kan bruge hvis de ejer, hvorledes de bedst ved og kan, som lovligt og anstændigt er. Dog agtes at med gave forholdes efter loven.
34. Hvor længe er en mandsperson umyndig?
- R. Når han er 18 år gammel, annammer han selv sit gods at bruge, dog under kurators tilsyn indtil han er 25 år gammel.
35. Hvor længe er fruentimmere umyndige?
- R. Indtil de har været gifte og bliver enker, thi når de giftes, bliver manden deres og børnenes værge, så længe han lever.
36. End enker?
- R. De er selv myndige, dog skal de i fornødent tilfælde have lavværge at rådføre dem samt at medunderskrive og forsegle med dem.
37. Hvo sætter formynder?
- R. Øvrigheden; men enke tager til lavværge, hvem hun vil, uden han handler hende til skade, da ordinerer øvrigheden hende en ærlig og forstandig mand.
38. Hvad er formyndere forbundne til?
- R. 1. at søge deres myndlings gavn og bedste, 2. årlig aflægge rigtighed til overformynderen, 3. endelig rigtighed til myndlingen, når han bliver myndig, imod afkald.

39. Hvor mange slags værger taler vor lov om?
40. Kan en fader i testamente sætte vil værge, hvem han vil?
41. Taler ikke visse privilegier om sådanne værger, der må sættes ved testamente?
42. Hvo er den næste fødts værge?
43. Kan fruentimmer være værge?
44. Hvorfor skal næste slægtninge være værger?
45. Er øvrigheden forbunden at tage den nærmeste slægtning til værge?
46. Hvo er nærmest at værge blandt frænder?
47. Hvo er syvende mand i arv efter vor lov?
48. Kan syvende mand arve?
49. Hvorledes deles arv efter fader imellem moder og datter?
50. Når barn dør, hvorledes arver da moder?
51. Må søskendebørn have hinanden?
52. Hvo må efter vor lov ikke have hinanden?
53. Må jeg gifte mig med min kones broders enke?
- R. Umyndiges værger, curatores, lavværger, kirkeværger, hospitalers og skolers forstandere og fattiges direktører.
- R. Nej, ikke uden kgl. dispensation, med mindre det er født værge, ellers vedersættes folk, som godvilkelig værgemålet antager.
- R. Jeg har ej set eller hørt andre privilegier herudinden end de kgl. konfirmationsbevillinger på testamente.
- R. Fader; men er han ej til, da farfader, morfader, farbroder, morbroder etc. alt nærmeste frænde.
- R. Nej, fruentimmer må ikke være værge for andre, men enke må være forlover for penge.
- R. For at de af medfødt kærlighed formodentlig bedst forestår værgemålet.
- R. Nej, de må betro værgemålet til hvem de eragter skikket og bedst. Dog kan født værge ej nægtes, om den forlanger at være på skifte som tilsynsværge at observere den umyndiges bedste.
- R. Fædrene frænder tilkommer at værge før mødrene frænder.
- R. Det er 7. person i slægtlinjen.
- R. Jeg erindrer ikke rettere, når nærmere arving ikke er til.
- R. Af de beholdne midler nyder moder forlods 1. sin begravelsesbekostning ligesom mandens, 2. den halve bo, 3. en broderlod af den anden halve bo (men da ingen fæstningsgave) og af samme anden halve bo arver datteren alene en søsterlod. I andre tilfælde skiftes anderledes efter loven, når husbond og hustru ikke har børn sammen.
- R. Er ej fader, da arver moder samt fuld- og halvsøskende, dog moder ej mere end et hendes barns søns lod om søn er til eller en datters lod, om søn er ej til.
- R. Nej, ikke uden kgl. bevilling, men derved må det ske.
- R. Forældre må ikke have børn. Søskende, søskendebørn eller næstsøskendebørn må ikke have hinanden.
- R. Jeg mener nej, ellers erindrer jeg det ikke til visse, men loven viser det.

54. Hvad er svogerskab? R. En mands hustrus slægt, samt dem som har hendes slægt til ægte.
55. Hvad er slægtskab? R. Farfader, morfader og fremdeles i den opstigende slægtslinje, samt børn og børnebørn, søskende og søskendebørn og fremdeles i den nedstigende slægtslinje.
56. Er mandens venner og konens venner besvogrede? R. Deres slægtninge er besvogrede.
57. Må min kones broder have min søster? R. Ja, det er tilladt.
58. Hvilke er de lovlige årsager til skilsmisse? R. Hor, med videre som loven melder.
59. Er smitsom syge en gyldig årsag? R. Ja, om den påkom før trolovelsen skete, ellers ikke.
60. Er Bremerholm-stra? R. Nej, derfor kan ej ske skilsmisse, når ægteskab er fuldbyrdet.
61. Borgen hvad er? R. Det er forsikring for det søgende.
62. Når betaler kautionist? R. Når selvskyldneren ej kan.
63. Kan jeg komme nogensinde til at søge kautionisten for hovedmanden? R. Ja, om han forskrevet sig dertil, ellers ikke, med mindre hovedmanden er fallit, thi da må kreditor tage al prækaution.
64. Når flere underskriver som kautionister, skal da enhver være forbunden at svare alt? R. Når de har forskrevet een for alle, ellers ikke.
65. Er umyndige bunden at svare til deres kaution? R. Nej, umyndige exiperis.
66. Om kreditor underskrev ved mindreårig, gælder da den kaution? R. Loven allernådigst melder: ingen som sine 25 år endt haver, skal svare til nogen hæftelse, som han gjort har.
67. Er skriftlig stævning alene fornøden? R. Nej, loven tillader og mundtlig stævning.
68. Kan der føres proces uden stævnemål? R. Loven befaler, at ingen rettergang må føres uden stævnemål.
69. Hvad bør en stævning indeholde? R. Deri skal meldes hvorfor man stævnes, så og en vis dag og et vist ting og ikke til flere på en gang.
70. Hvorledes bør en stævning forkyndes? R. Den forkyndes ved 2 mænd for vedkommendes bopæl før sol går ned, og gives kopi af skriftlig stævning, tiderne og omstændighederne forklarer loven yderligere.
71. Hvad er afhjemling? R. Det er stævningens mændenes forklaring og ed om stævningens forkyndelse.
72. Kan jeg have årsag ikke at ville comparere for den ret, jeg bliver stævnet til? R. Lovlig forfald som sygdom og sligt, som loven melder, årsager udeblivelse ellers ikke; og vidner skal møde til værneting efter stævning og forelægelse under kaldsmål.

73. Kan en underdommer dømme på kommissariers behandling?
- R. Nej, kommissarieforretninger pådømmes af Højesteret.
74. Kan der ske indførsel udi det bo, hvor arv og gæld ej er vedgået?
- R. Omstændighederne kan være således, at det kan ske, og således, at det ikke kan ske.
75. Hvad er arrest, beslag og forbud?
- R. Det er hæftelse og forbuds ankyndelse på en skyldner eller hans effekter ved dommeren eller 2 mænd, eller ved 2 mænd alene.
76. Hvad skal en foged observere under arresten?
- R. 1. kaution, 2. at den søgende har sine beviser ved hånden, 3. at samme ikke præjudicerer kgl. præntioner, panterettigheder eller andre som har prioritet, 4. forretningen påstævnes straks og forfølges til næste ting.
77. Hvorledes behandles en stervbo?
- R. 1. forsegles, 2. stervindkaldelse til vedkommende, 3. og på 30. dagen registreres og vurderes og ansøges stervboets indgæld og udegæld med videre ligesom loven befalet til skiftets formue og slutning.
78. Hvilke krav er præfereret i fallitbo?
- R. Rettens salarium, et års løn til tjenestefolk, kgl. fordringer, panthaver efter prioritet og så videre som loven melder.

Thema

Anne Cathrine Dam stævner sin søn Christian Dam. Med 6 vidner beviser, at han har skældt hende for en rufferske, et skarn og ønsket hende djævelen i vold. Beviser og at han har villet gøre en ulykke på hende, thi to vidner er kommet ved hendes råb til og fundet ham med en prygl i hånden. Nok bevist, at sønnen har brudt hendes kiste op og taget 20 rdl. deraf. Hvorfor hun påstår han bør dømmes til fæstningsarbejde sin livstid, miste sin arv etc.

Sønnens prokurator beviser derimod, at moderen ofte drikker sig drukken, at hun ikke har villet skifte med sønnen, og at hun tid efter anden har ladet udbære en del af hendes gods af huset, og for sønnen satte hende til rette derfor, har hun slaget en stok itu på hans ryg. Endelig beviser prokuratoren ved mange eksempler, at når Christian Dam bliver oprevet af nogen til vrede, stiller han sig an som en afsindigt menneske, og at man derfor i slig begivenhed ej da bør reflektere på hans skrål, hvortil moderen ved sin slette opførsel har givet ham årsag. Påstår derfor frifindelsesdom og hans ret reserveret.

Qvæstio, hvad ret er og hvad dømmes skal?

Denne casum elaborerer Jørgen Hiort med stævning, indlæg og dom.

[J.H.s stævning, indlæg og dom overspringes]

At overanførte 78 qvæstioner, alle, som for er meldt, af mig er besvaret, samt overskrevne stævning, indlæg og dom af mig, underskrevne Jørgen Hiort, forfattet på Trudholm den 15. juli 1744 tilstår
J. Hiort

At underskrevne Jørgen Hiort foregående alt udi min påsyn og overværelse, samt uden hjælp af bog eller person, straks på stedet skriftlig besvaret og udi pennen forfattet har, bliver her ved under min egen hånd attesteret.

Trudholm den 16. juli anno 1744

Peder Marsvin

Laura Nicoline Jespersen og hendes aner

Af

Aksel Nellemann

Artiklen *Fotograf Valdemar Eugen Liisbergs anetavle* i *Personalhistorisk Tidsskrift* 1982 oplyser, at Valdemar Eugen Liisberg fik et barn med en mejeripige ved navn Laura Nicoline Jespersen. Undfangelsen, der må have fundet sted i november 1885, førte ikke til ægteskab mellem de to implicerede.

De følgende linjer er et supplement til artiklen fra 1982. De gør rede for Laura Nicoline Jespersens livsforløb og bringer en del facts om nogle af hendes aner. Som det fremgår, hørte hendes aner til i den fattigste landbefolkning, medens Valdemar Eugen Liisbergs aner som påvist i artiklen fra 1982 hovedsagelig hørte til i den borgerlige middelstand i købstæder og hovedstad.

Af praktiske grunde skal her forudskikkes den bemærkning, at alle de steder i det følgende, hvor Skanderup sogn er anført som destination, er der tale om Skanderup sogn i Hjelmslev herred.

Proband

- 1 *Laura Nicoline Jespersen*, * 7. februar 1859 i Gram i Skanderup sogn, † den 22. december 1935 i Hörup sogn, Kristiansstads län i Sverige.

Som barn boede Laura Nicoline Jespersen i ca. tre år i sin fødeby Gram, derefter nogle år i Skanderborg Ladegårde og siden i Geding i Tilst sogn. Som ung var hun en tid tjenestepige i Skanderborg. Senere kom hun til herregården Lethenborg, hvor hun lærte mejeriarbejde, og derefter blev hun mejeripige på Kvottrup andelsmejeri i Fårup sogn. I Kvottrup var det, hun seksuelt stod i forhold til Valdemar Eugen Liisberg. Da forholdet fik følger, søgte hun til sin søster Christine og dennes mand Rasmus Veng, som boede i et hus på Skanderborg mark. Dér fødte hun sit barn den 12. august 1886. Det blev en datter, som fik navnet *Clara Johanne Jespersen*. Kun 2½ måned gammel blev den lille pige sat i pleje hos Rasmus Vengs nabo husmand Rasmus Hansen.

Senere fik Laura Nicoline Jespersen endnu et barn. Det skete den 16. april 1895, da hun fødte en datter, som kom til at hedde *Astrid Valborg Jespersen*. Også denne fødsel foregik hos Christine og Rasmus Veng. Barnets far var en hovmester ved navn Axel Jessen. Undfangelsen var sket, mens Laura Nicoline Jespersen opholdt sig i New York i USA som kahytsjomfru.

Laura Nicoline Jespersen sejlede som kahyttsjomfru i atten år. Hun var med, da søsterskibene Thingvalla og Gejser stødte sammen på Atlanterhavet natten mellem den 23. og 24. august 1888. Gejser fik Thingvallas bov midtskibs, hvorved 200 mennesker omkom. Engang udbrød der brand i det skib, Laura Nicoline Jespersen sejlede med, og en anden gang tabte skibet, hun sejlede med, skruen og drev rundt så længe, at de ombordværende havde opgivet ethvert håb. Til sidst kom der dog et skib og tog haveristen på slæb, men bugseringen kom ikke til at foregå uden uheld, idet kontakten mellem de to skibe på et tidspunkt blev afbrudt og først genoprettedes efter tre dages forløb.

Som ældre boede Laura Nicoline Jespersen i Hörup sogn i Kristiansstads län i Sverige. Der var hun husholderske for en mand ved navn Jöns Nilsson. Hun døde ifølge sognets Död- og begravningsbok af dobbeltsidig lungebetændelse. Hun efterlod sig ingen midler, og der blev ikke foretaget noget skifte (bouppteckning) efter hendes død.

Laura Nicoline Jespersens datter Clara Johanne levede indtil den 5. maj 1953. Efter at hun som nævnt var blevet sat i pleje i husmand Rasmus Hansens hjem, oplevede hun kun to gange i sit liv at møde sin mor – den ene gang som knap femårigt barn, den anden gang som sekstenårig. Laura Nicoline Jespersen ønskede ingen kontakt med dette sit ældste barn, en indstilling, hun tydeligt gav udtryk for i en samtale, hun som ældre havde med en søsterdatter ved navn Margrethe Lessel. Samtalen foregik under det sidste besøg, Laura Nicoline Jespersen aflagde i København (ca. 1931). På spørgsmålet, om hun havde hørt fra sin datter Clara Johanne, svarede Laura Nicoline Jespersen nej og tilføjede: I må aldrig fortælle Astrid, at hun har en søster. De ord påvirkede Margrethe Lessel så stærkt, at hun nogle år senere (1938) afslog at medvirke til at skabe forbindelse mellem Laura Nicoline Jespersens to døtre, som de facto aldrig traf hinanden.

Laura Nicoline Jespersens forhold til det yngste af sine børn var helt anderledes end hendes forhold til det ældste. Astrid Valborg blev som barn sat i pleje i huset hos en fru Nielsen i København, og samme sted fik Laura Nicoline Jespersen noget i retning af et andet hjem. Senere boede Astrid Valborgs søn *Bertil*, der fødtes i 1920, hos Laura Nicoline Jespersen i Sverige indtil ca. 1926.

Astrid Valborg Jespersen levede indtil den 25. august 1970. Hun døde på Glostrup sygehus og blev begravet på Birkholm kirkegård i Herlev.

Forældre

- 2–3 *Jesper Jensen*, * den 5. marts 1827 i Vrold i Skanderup sogn † den 27. oktober 1883 på Skanderborg mark, ~den 2. november 1855 i Skande-

rup sogn med *Mette Kirstine Christensdatter*, * den 10. september 1829 i Stilling sogn, † den 27. august 1892 i Hestehaven i Skanderup sogn.

Jesper Jensen tilbragte sine drengear i Vrold, hvor han først boede hos sin ugifte mor og efter hendes død i 1831 hos sin far (se anerne 4–5). Fra december 1848 til februar 1849 var han på eksercerskole i Ålborg, resten af Treårskrigen tjente han som menig nr. 249 i 7. bataljons 4. kompagni. I 1855 var han avlskarl på Vestermølle i Fruering sogn.

Mette Kirstine Christensdatter opholdt sig i 1850 og 1855 hos sine forældre i Skanderborg Ladegårde og arbejdede som væverpige.

I en årrække boede Jesper Jensen med kone og børn i Gram i Skanderup sogn, hvor han ernærede sig som arbejdsmand. I 1856 erhvervede han en tørvelod i Bjertrup i Hørning sogn, og i juli i 1857 købte han et hus i Gram. Det kostede 200 rigsdaler, som han lånte af en gårdejer. I 1862 solgte han huset for samme beløb, som han havde betalt for det. Omtrent samtidig flyttede han til Skanderborg Ladegårde, hvor han boede, indtil han sidst i 1860'erne flyttede til Geding i Tilst sogn og blev jernbanevogter. Sidst i 1870'erne var han en tid arbejdsmand i Margrethelyst i nærheden af Silkeborg, senere slog han sig atter ned i Skanderborg Ladegårde, hvor han til sidst kom under fattigforsørgelse. Han døde af lungeemfysem.

Jesper Jensen og Mette Kirstine Christensdatter fik syv børn, af hvilket ét døde spædt og to udvandrede til Amerika. Den tidligere nævnte Christine Veng fødtes den 26. september 1863 i Skanderup sogn og døde den 3. marts 1935 i Skanderborg.

Bedsteforældre

- 4–5 *Jens Jensen*, hjemmedøbt den 1. januar 1796 i Vedslet sogn, † den 20. december 1845 i Skanderup sogn, fik sønnen Jesper Jensen (ane nr. 2) med *Maren Jespersdatter*, * den 25. april 1797 i Skanderup sogn, † i samme sogn den 11. maj 1831.

Jens Jensen blev ~1° den 12. november 1831 i Skanderup sogn med ovennævnte Maren Jespersdatters søster *Ane Marie Jespersdatter*, * den 3. september 1805 i Vrold i Skanderup sogn, † i samme sogn den 14. juli 1834, og ~2° den 16. juni 1835 i Fruering sogn med *Johanne Jensdatter* (datter af husmand Jens Laursen og hustru Mariane Sørensdatter), * den 13. juli 1797 i Fruering sogn, † den 2. juni 1858 i Vrold i Skanderup sogn.

Jens Jensen opholdt sig de første to år af sit liv i Grumstrup i Vedslet sogn, derefter et stykke tid i Skanderborg Ladegårde. Siden skiftede han adresse adskillige gange, 1803–1805 boede han i Vrold i Skanderup sogn, 1805–1813 i Gram skov, et kort stykke tid i Ovsted sogn, 1814–1819 i Monbjerg i Østbirk sogn, 1819–1823 i Tåning sogn og

resten af sit liv i Vrold i Skanderup sogn. Soldatertjeneste blev han fritaget for, fordi lilletåen på begge hans fødder lå over de andre tæer.

Marens Jespersdatter, der blev mor til Jesper Jensen (ane nr. 2), var invalid; hun blev betegnet som »værkbruden og uskikket til erhverv« og fik økonomisk understøttelse fra Horsens hospital fra 1816 indtil sin død.

Som gift tjente Jens Jensen til livets ophold som daglejer og havde også lidt indtægter ved at virke som skomager. I 1832 købte han et gadehus i Vrold af sin daværende kones bror Peder Jespersen. Det kostede 80 rigsdaler, og for at klare betalingen lånte han 50 rigsdaler af sognefogden i Vrold.

Skanderup kirkebog anfører, at Jens Jensen døde af brystsyge. Efter hans død ernærede Johanne Jensdatter sig en tid som daglejerinde, i 1847 solgte hun huset og i sine sidste år var hun almisselem.

- 6-7 *Christen Laursen*, døbt den 9. maj 1790 i Hylke sogn, † den 1. oktober 1875 i Skanderup sogn, ~den 3. maj 1823 i Skanderup sogn med *Nicoline Nielsdatter*, * den 27. september 1797 i Skanderup sogn, † den 8. april 1883 i Skanderborg.

Christen Laursen flyttede en del rundt i ungdomsårene. I 1805 opholdt han sig i Vissing i Veng sogn, 1806-1809 i Flensted i Låsby sogn, 1809-1815 i Skovsrod i Tulstrup sogn. I oktober 1815 blev han indkaldt til rekruttjeneste i 1. jyske infanteriregiments 3. bataljon. Siden har han blandt andet boet i Hylke sogn, i Hvilsted sogn og i Stilling sogn. I mere end tyve år – i hvert fald fra 1834 til 1855 – boede han og Nicoline Nielsdatter i Skanderborg Ladegårde i et hus kaldet Jomfruhuset, senere boede de andetsteds i Ladegårde. De fik fire børn (alle piger), det ældste Ellen Marie endda godt to år, inden de blev gift. Senere påtog de sig at opdrage yderligere to børn – i datidens terminologi betegnet som uægte børn – sønner af nævnte Ellen Marie.

Christen Laursen tjente til livets ophold ved at påtage sig forskelligt arbejde; kilderne betegner ham snart som daglejer, snart som tømmer eller snedker. Som gamle måtte han og Nicoline Nielsdatter opretholde livet som almisselemmer.

Oldeforældre

- 8-9 *Jens Laursen*, formodentlig den Jens (søn af skomager Laurits Jensen og hustru Anne Rasmusdatter), der blev døbt den 31. august 1749 i Torrild sogn, † den 24. april 1798 i Skanderup sogn, ~med *Anne Jensdatter*.

I 1796 boede Jens Laursen og Anne Jensdatter i Grumstrup i Vedslet sogn, i 1798 i »Teglluset på Ladegårds mark« i Skanderup sogn. I 1834 boede Anne Jensdatter som otteoghalvfjerdsårig enke hos sønnen Jens (ane nr. 4) i Vrold i Skanderup sogn.

10–11 *Jesper Jensen* (søn af Jens Hansen og Anna Jespersdatter, der levede i Vrold i Skanderup sogn, hvor de blev gift i 1761 og døde henholdsvis 1791 og 1788), døbt den 30. januar 1763 i Skanderup sogn, † den 23. april 1830 i Skanderup sogn, ~den 8. november 1791 i Skanderup sogn med *Maren Pedersdatter*, * ca. 1766, † den 29. december 1840 i Skanderup sogn.

Jesper Jensen og Maren Pedersdatter boede i Vrold i Skanderup sogn, hvor Jesper Jensen var jordløs husmand (formodentlig lejehusmand) og snedker. De fik syv børn (fire sønner og tre døtre). Den ældste af sønnerne blev kun knap 22 år gammel, en anden søn døde spæd, og en datter gik bort, inden hun fyldte to år. Efter Jesper Jensens død boede Maren Pedersdatter hos sønnen Peder Jespersen (se også under anerne 4–5), der var daglejer i Vrold.

12–13 *Laur Nielsen Fogstrup* fik sønnen Christen Laursen (ane nr. 6) med *Karen Mariusdatter*, † den 13. december 1826 i Skanderborg.

Karen Mariusdatter blev ~den 24. november 1793 i Hylke sogn med Søren Jensen Dich, † den 1. april 1822 i Skanderborg.

En overgang (formodentlig sommeren 1789) tjente Laur Nielsen Fogstrup og Karen Mariusdatter begge på Nissum Gård. Karen Mariusdatter og Søren Jensen Dich boede i 1794 i Hylke sogn, i 1796 i Nølev, fra 1799 i Teglluset i Skanderborg Ladegårde og efter ca. 1802 i Skanderborg. Efter at de var flyttet til Skanderborg, kom Søren Jensen Dich i karambolage med lægdsrullemyndighederne, fordi han ikke havde taget amtskas for sin søn Jens.

Søren Jensen Dich blev vægter i Skanderborg. Efter hans død levede Karen Mariusdatter som almisselem. Hun og Søren Jensen Dick fik tre børn sammen.

14–15 *Niels Poulsen*, ~den 26. februar 1797 i Skanderup sogn med *Inger Maria Sørensdatter* (datter af Søren Sørensen, kaldet Søren dragon, og Anne Rasmusdatter, der blev gift i 1772 i Skanderup sogn og begge døde i samme sogn i 1811), døbt den 28. august 1774 i Skanderup sogn, † i samme sogn den 28. juni 1830.

Niels Poulsen og Inger Maria Sørensdatter levede i Skanderborg Ladegårde, hvor Niels Poulsen var jordløs husmand (formodentlig lejehusmand) og ernærede sig som daglejer.

Kilder

Kirkebøger, relevante notater i folketællingslister, i skifteprotokoller, i lægdsruller og i skøde- og panteprotokoller, hertil (for Maren Jespersdatter, ane nr. 5s, vedkommende) Journal over ansøgninger om hospital-

sportioner og Horsens hospitals regnskaber og (om Christen Laursen, ane nr. 6) notat under 13. september 1804 i Journal Århus stiftamt 1803–1805, desuden (i hærens arkiv) stambøger og fortegnelse over dem, der

fik erindringsmedalje for deltagelse i krigen 1848–1850, endvidere oplysninger, som omtalte Margrethe Lessel meddelte i et brev, dateret den 20. oktober 1938, og mundtlige oplysninger meddelt forfatteren (i 1938) af omtalte Rasmus Veng og (i 1942) af dennes datter Marie Ulstrup.

Probandens nævnte dattersøn Bertil er identisk med Bertil Rosbirk-Hansen, pensioneret som politiassistent i Sorø i 1983. Litteratur: Knud Klem: *De danskes Vej Rids af dansk Søhistorie* (1941), side 230, og forfatterens arbejde: Jens Peter Nellemanns aner (1983), side 4–5.

Dansk-norske studenter i Siena. Med supplement til Th. O. Achelis' oversigt over slesvig-holstenske studenter

Af
Vello Helk

I 1900 publicerede den svenske historiker Karl Henrik Karlsson i nærværende tidsskrift (4. rk. bd. II, s. 54–67) en liste med navne på danske, norske og slesvig-holstenske studenter i den tyske nations matrikel i Siena 1573–1704, forsynet med anmærkninger af den danske genealog C. E. A. Schøller. Dette udtog er baseret på de originale matrikelhåndskrifter, som 1962 blev udgivet af Fritz Weigle (*Die Matrikel der deutschen Nation in Siena 1573–1738, I–II*), På grundlag af denne udgave offentliggjorde genealogen Thomas Otto Achelis to år senere en artikel »Deutsche und nordische Studenten auf der Universität Siena 1573–1738«, med mange kommentarer til identifikations- og herkomstproblemer. Han nævner en række dansk-norske og svenske studenter, men koncentrerer sig hovedsagelig om studenter fra Slesvig og Holsten.¹

Fritz Weigle var en flittig matrikeludgiver. Blandt hans tidligere udgivelser er matriklerne for de tyske nationer i Fermo (1593–1771),² Perugia (1579–1721)³ og Pisa (1414–1775).⁴ Disse indeholder dog kun yderst få navne fra det danske monarki: Fermo: slet ingen, Perugia: tre (1601: Cosmas Vake fra Flensborg, senere embedsmand i Bayern, og Tyge Brahe, søn af astronomen af samme navn; 1623: Jacob Georg Kydius, jesuiterelev fra København), og Pisa: kun et (1586: Thomas Fincke fra Flensborg, senere professor i København). Desuden har han publiceret listerne over tyske doktorpromotioner i Siena 1485–1804 med kun et dansk navn: »Martinus Krabbe Dacus, cath. eccl. Aruciensi archidiaconus de Alemannia«, der fik graden 19. august 1505.⁵

Efter Siena-matriklen tog Weigle fat på den største og vigtigste udgave, nemlig den tyske nations matrikel fra Padova, men nåede ikke at fuldføre udgivelsen inden sin død. Dette arbejde er overtaget af italienske historikere, og efter flere års ventetid er matriklen nu omsider gået i trykken. Når denne udgave foreligger, bliver det muligt at kontrollere og supplere de matrikeludtog, som Henry Glarbo i sin tid publicerede.⁶ Nogle supplerende oplysninger findes allerede i den oversigt over tyske doktorpromotioner 1616–63, som blev Weigles sidste publikation.⁷

Det har vist sig, at de fleste publicerede matrikeludtog er ukomplette og behæftet med fejl. Dette kan ikke undgås; ofte er forlægget vanskeligt at tyde; der kan forekomme fejllæsninger og overspringelser. De trykte udgaver er heller

ikke uden fejl, men må i hvert fald formodes at være komplette. Fejlæsninger findes der både hos Karlsson og Weigle. Adskillige studenter har indskrevet sig uden nærmere nationalitetsangivelse, eller også er det gjort så sløset, at det har været vanskeligt at finde frem til den rigtige læsning. Hvis Weigle havde kendt Karlssons uddrag, havde han kunnet undgå flere åbenlyse læsefejl. Den almindeligste er »Claus« i stedet for »Olaus« (1609: Claus Worm, 1625: Claus Jacobaeus). »Kurt Rosenkrantz«, indskrevet 4.4.1622, må være identisk med Erik Rosenkrantz, der står korrekt læst hos Karlsson. Af andre læsefejl kan anføres »Früh« (Friis), »Tol« (Thott) og »Hoch« (Høg).

I 1642 forekommer i den trykte matrikel en »Vitus Bering« – uden nationalitetsangivelse, men sandsynligvis identisk med den danske historiograf af samme navn. Han har været på udenlandsrejse, også i Italien, men på andre tidspunkter. Fra 1640 til 1643 var han præceptor i Sorø for Ove Thott, med hvem han derefter tog på udenlandsrejse: 1647 opholdt han sig i Padova og Rom.⁸ Da har han formentlig også været i Siena, og her synes at være tale om en fejlindførsel. En anden påviselig fejl er »Gotthardus Velling Danus« der blev indskrevet 7. maj 1649, idet han egentlig stammer fra Riga;⁹ måske har de efterfølgende danske indførsler påvirket læsningen.

Der er temmelig mange afvigelser mellem Karlssons og Weigles dateringer, fra få dage og måneder til et helt år. Det kommer åbenbart an på, hvor datoen har været placeret: ofte gælder den for flere samtidig indskrevne, uden at den bliver gentaget.

Siena var en mellemstation på vejen til og fra Rom. De fleste indskrevne forblev i Siena kun en kort tid for at nyde klimaet og sproget. Ole Worm roser således i et brev 1609 sproget;¹⁰ det samme gør Holger Jacobsen 1676, der endvidere tilføjer, at i denne by drikkes den bedste »Est, Est«.¹¹ På grund af sprogets renhed blev Axel Juul og hans hovmester Christen Clemensen et helt år i Siena.¹² De fleste rejseberetninger nævner Siena uden yderligere kommentar, og det viser sig også, at de indskrevne som regel hurtigt herefter nåede frem til enten Rom eller Padova. Desuden spillede danske næsten ingen rolle i den tyske nations daglige virke, kun ganske få er blevet valgt til *consiliarius*. Den senere kejserlige feltmarskal Henrik Holck, der blev indskrevet 30. januar 1620, værdiger ikke Siena et ord i sin rejseberetning: han rejste 26. januar fra Rom til Firenze, hvorfra han 16. februar fortsatte mod Pisa.¹³ For Anders Thott, søn af rigsråden Tage Thott, blev Siena den sidste station i hans unge liv. Den 28. juni 1638 blev han med sin ledsager, medicinstudenten Jacob Svabe, indskrevet i Siena, men kort efter stukket ihjel, antagelig i en duel.¹⁴

Opholdet i Siena beskrives noget udførligere af den senere borgmester i København Sigvard Friis Dverig, der 13. juli 1685 blev indskrevet sammen med Frederik Christian Holck. De tog et møbleret værelse uden pension hos en dame. I øvrigt var der logimuligheder på poststationen og på »Re«, men Dverig anså dem for ringe. De blev i byen et par måneder. Siena beskrives omgivet af

udstrakte skove og lunde, hvilket bød på gode jagtmuligheder. Der var mange harer, rådyr, vildsvin, agerhøns og andet vildt, men kun de tyske kavalierer måtte drive jagt, så meget de lystede, med hunde, net og falke. Hvis en italiener dristede sig til at tage en bøsse i hånden, var han allerede dømt til galejerne. Dverig fremhæver, at det italienske sprog her blev talt »i sin purhed, og bør en fremmed først beflitte sig på *la lingua toscana*, før han rejser til Rom«. Fæstningen kom ingen indenfor. Dverig var ingen beundrer af sienesernes religionsiver. De var »devote og gruelig superstitieuse, billeder af helgener er gaderne fulde af, og sidder de offentlig på knæ og anråber dem, behænger dem også med roser og blomster – man kan næppe gå der uden med hatten af«. ¹⁵

På grund af de mange fejl og udeladelser bringes nedenfor alle navne fra Danmark-Norge, suppleret med oplysninger fra andre kilder, navnlig om universitetsstudier. På grundlag af den schweiziskfødte romerske rejsefører Giovanni Altos stambog fra tiden 1609–59 er det for manges vedkommende muligt at fastslå deres ophold i Rom. Alle disse navne indgår i min oversigt over danske rejsende i Italien, offentliggjort som tillæg til en afhandling om danske Romrejser fra reformationen til enevælden, hvor man tillige kan finde supplerende oplysninger om eventuelle stambogsindsførsler, rejseberetninger m.m. Den nævnte oversigt omfatter også studenter fra Slesvig-Holsten. ¹⁶

I nedenstående oversigt er medtaget enkelte udlændinge, der havde deres senere karriere i Danmark, desuden havde flere danske adelsmænd udenlandske præceptorer. ¹⁷ I den nævnte periode har 152 dansk-norske studenter indskrevet sig. Af disse er 113 registreret i Karlssons uddrag, der nu er suppleret med 39 nye navne – en tilvækst på 34,5%. De indskrevne fordeler sig på følgende måde:

	1577– 1600	1601–20	1621–40	1641–60	1661–80	1681– 1700	i alt
Adelige:	24	18	17	26	8	4	97
Borgerlige:	10		19	11	2	5	55
i alt	34	26	36	37	10	9	152

De anførte tal bekræfter den almindelige tendens med højdepunkterne den sidste snes år før 1600 og atter 1621–60, hvor borgerlige er mere talstærkt repræsenteret. ¹⁸ Efter Karl-Gustav-krigene falder frekvensen kraftigt.

Der har været flere danske i Siena: ikke alle gennemrejsende har ofret et beløb på at lade sig indskrive. Nationen har nok været interesseret i at sikre sig betydelige navne, selv om de måske kun var på gennemrejse. Tendensen kendes fra Orléans, hvor der fra anden halvdel af 1600-tallet haves vidnesbyrd om, at prokuratorerne forsøgte at overtale gennemrejsende danske til at indskrive sig i nationsmatriklen. Derfor kan heller ikke alle de indskrevne betegnes som studenter. Blandt de danske i Siena findes navne som komponisten Mogens Pedersen, der har besøgt Siena fra sit ophold i Venezia, antagelig i forbindelse

med et besøg i Rom, og officeren Christian Holberg, Ludvig Holbergs fader, der var i veneziansk krigstjeneste.

I sin ovenfor nævnte artikel giver Achelis til sidst en kronologisk oversigt over de indskrevne slesvigere og supplerer den med studenter fra Holsten i alfabetisk række, men der er mangler i begge rækker. Nogle af de manglende navne er dog nævnt både af Karlsson og Achelis i hans indledning, andre findes i sidstnævntes store værk som slesvigske studenter,¹⁹ men han har dog overset enkelte, først og fremmest på grund af manglende hjemstedsangivelser. De manglende navne – både fra Slesvig og Holsten – anføres i et tillæg til nedenstående uddrag, suppleret med enkelte fremmede, der har haft varig tilknytning til hertugdømmerne.

En enkelt student – »Lorentz Vytynckhoff« – indskrevet i marts 1575 sammen med tre adelsmænd fra Slesvig-Holsten og muligvis derfor af Karlsson betegnet som »Holsatus«, er af Achelis placeret under slesvigske studenter, selv om han i den trykte udgave er anført uden nationalitetsbetegnelse. Her er antagelig tale om en adelsmand fra Øsel: det er måske den samme Lorentz Vietinghoff, der blev hofjunker i februar 1571, i øvrigt sammen med Dietrich Vietinghoff, der kan henføres til godset Sandel på Øsel.²⁰

Det er muligt, at der blandt de forskrevne navne og indskrevne uden nationalitetsbetegnelse skjuler sig endnu flere fra Danmark-Norge og Slesvig-Holsten;²¹ deres antal er nu i hvert fald blevet betragtelig reduceret. En systematisk gennemgang ville sikkert afsløre flere udlændinge med tilknytning til disse lande, men dette er ikke forsøgt.

Noter og henvisninger

1. Genealogie, 13. Jahrg., 1964, s. 297–312.
2. Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken, Bd. 38, 1958, s. 243–265.
3. Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom, Bd. 21, 1956.
4. Quellen und Forschungen (se note 2), Bd. 39, 1959, s. 173–221.
5. sammesteds, Bd. 33, 1944, s. 199–251.
6. Personalh. Tidsskr., 9. rk., bd. I, 1928, s. 32–44, 103–115.
7. Quellen und Forschungen (se note 2), Bd. 45, 1965, s. 325–384.
8. Torben Glahn, Soraner-biografier 1584–1737, 1978, s. 275.
9. Indskrevet i Franeker 1645 som »Rigalivonus«, s. S. J. Fockema Andreae & Th. J. Meijer, Album studiosorum Academiae Franckerensis I, 1968, s. 135.
10. Breve fra og til Ove Worm, oversat af H. D. Schepelern, I, 1965, s. 2.
11. Holger Jacobæus' Rejsebog (1671–1692), udg. af Vilhelm Maar, 1910, s. 111. Han opholdt sig i byen kun få timer 19. oktober på vejen til Rom.
12. Henr. Jensen, Ligprædiken over Axel Juul, 1672.
13. Rejseberetning i Rigsarkivet, Gen.-her. Selskab, Spec. H. 32.
14. Om Jacob Svabe, se Vello Helk i: Medicinsk Forum, 33. årg. Nr. 1, 1980, s. 15.
15. Vello Helk i: Historiske Meddelelser om København, 1971, s. 41 f. Det kgl. Bibliotek har desuden en rejseberetning af Martin Erhard fra Hamburg (imm. Siena 1.3.1665), der dog opholdt sig i byen kun nogle få dage, allerede 7.3. var han i Rom (NKS 374, 4°).

16. Vello Helk, *Dänische Romreisen von der Reformation bis zum Absolutismus (1536–1660)*, i: *Analecta Romana Instituti Danici VI*, 1971, s. 107–196.
17. Eksempelvis kan nævnes Memmius Burius fra Jever, der 1642 blev indskrevet sammen med Frans Rantzau og Mogens Gyldenstjerne, og Stephanus Schultetus fra Altmark, senere professor i Rostock, der var i Siena 1643 sammen med Frederik Barnewitz (sml. Glahn, s. 272, 274).
18. Vello Helk i: *Universitetsbesöken i utlandet före 1660. Ur nordisk kulturhistoria. XVIII nordiske historikermötet. Studia Historica Jvaskyläensia 22.1.*, 1981, s. 33–65.
19. Thomas Otto Achelis, *Matrikel der schleswigschen Studenten 1517–1864*, I–III, 1966–67.
20. Achelis, *Matrikel nr. 531; Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1873–76*, s. 156. Dietrich Vietinghoff til Sandel på Øsel døde 1603 af pest, se M. Körber, *Ösel einst und jetzt*, Arensburg 1899, s. 249f.
21. Achelis har i sin artikel gjort opmærksom på enkelte tvivlstilfælde; dertil kan føjes »Fabianus Schroppius Dittmarchanus«, imm. 23.10.1595, i stedregisteret anbragt under Ditmarsken.

Kronologisk oversigt

- 1577 30. okt. Giliermus *Erasmii* Danus [i matriklen for grever og friherrer, måske præceptor?]
- 1578 14. sept. Absalon *Rosenkrantz* Danus [Axel Folmersen R., † 1582 i Frankfurt a. M.: 1578 Padova]
- 1579 1. febr. Christianus *Friess* Danus [t. Borreby, 1556–1616, kansler: 1572 Rostock, 1573 Jena, 1576 Tübingen, 1579 Padova]
 U.d. Knud *Brache* [t. Tostrup, 1555–1615: 1579 Padova]
 u.d. Klaus *Podebusch* [t. Kjørerup, 1562–1616, lensmand: 1579 Padova]
- (1581 3. sept. Guilhelmus *Paludanus* – af Karlsson og Schöller fejlagtigt identificeret med den senere sogneprest i Viborg Vilhelm Hansen Paludan, † 1634, hvilket ikke kan være rigtigt, da denne må være meget yngre; således opføres han først 1596 i kommunitematriklen i København).
- 1584 8. jan. Corfitz *Grubbe* Nortwegius [t. Høgested, † 1592, sekretær i Tyske Kancelli: 1572 Leipzig, 1580 Tübingen og Basel, 1583 Jena, 1584 Padova]
 ml. 31. okt. og 22. nov. Nicolaus *Cragius* dr. [Niels Krag, 1550–1602, diplomat og historigraf: 1571 Wittenberg, 1582 Orléans]

- 1585 2. sept. Ericus *Bilde* Danus [t. Kjærsgård, 1561–1641: 1585 Padova]
 2. sept. Petrus *Joannes* Ripensis Danus [Peder Hansen (Riber), † 1599, kannik i Århus: 1580 Rostock, 1584 Basel og Padova]
 13. sept. Henningius *Valckendorf* Danus [t. Glostrup, 1565–1626, lensmand: 1585 Padova]
- 1586 13. nov. Steno *Bilde* Danus [t. Billesholm, 1565–1629, lensmand: 1582/83 Basel, 1584 Orléans, 1586 Padova]
 13. nov. Hilarius *Quitzow* Danus [Eiler Qvitzow t. Lykkesholm, 1565–1640, lensmand: 1582 Rostock, 1586 Padova, 1587 Heidelberg]
- 1588 16. maj. Christianus *Barnekau* [t. Birkholm, 1556–1612, rigsråd: 1574 Jena, 1577 Ingolstadt, 1582/83 Basel, 1588 Padova]
 16. maj. Jacobus *Ulffeldt* Danus [t. Urup, 1567–1630, rigskansler: 1583 Jena, 1587 Rostock, Basel og Padova, 1592 Genève]
- 1588 16. maj. Magnus *Ulffeldt* Danus [Mogens U. t. Selsø, 1569–1616, rigsråd: 1583 Jena, 1587 Padova]
 16. maj. Joannes Jacobus *Skierbechius* Danus [Hans Jacobsen Skierbeck, 1553–1633, læge i Lübeck: 1580 Padova og Wittenberg, 1582/83 og 1590 Basel]
 1. juli. Gigvardus *Grubbius* Danus [Sivert Grubbe f. Hofdal, 1566–1636, lensmand: 1580 Wittenberg, 1583 Genève, 1585 Altdorf og Basel, 1588 Padova]
- 1590 7. aug. Fridericus *Rosenkrantz* Danus [t. Rosenvold, 1571–1602: 1584 Rostock, 1586 Wittenberg, 1589 Padova, 1591 Genève]
 (7. aug.) Johannes Paollinus *Resenius* Danus [Hans Poulsen Resen, 1561–1638, biskop: 1584 Rostock, 1586 Wittenberg, 1589 Padova, 1591 Genève]
 (efter 7. aug. Philippus a *Quitzow* Theodorici filius – ifølge Karlsson er i Matr. II tilføjet: »Danus«, hvilket dog ikke oplyses i den trykte udgave; er næppe dansk)
- 1591 30. nov. Albertus *Skel* Danus [Albert Skeel t. Fusingø, 1572–1639, rigsråd og admiral: 1590 Padova, 1592 Genève og Basel, 1597 Orléans]
- (1592 19. marts. Ericus *Guldenstern* – ikke dansk, men svensk!)
- 1593 14. maj. Johannes *Lindenow* Danus [Hans L. t. Hundslund, 1573–1642, rigsråd: 1587 Rostock, 1592 Heidelberg og Padova, 1595 Orléans]

14. maj. Ottho *Lindenow* Danus [t. Borreby, 1575–1618, lensmand: 1585 Sorø, 1588 Rostock, 1592 Heidelberg og Padova]
24. maj. Willehadus *Adamius* Danus can. Vibringensis [Villads Nielsen Adamsen, 1564–1616, læge i Bergen: 1585 Rostock, 1592 Heidelberg og Padova]
24. maj. Matthias *Jacobaeus* de Ripa Cimber [Mathis Jacobsen, 1569–1636, livlæge: 1592 Heidelberg og Padova, 1595 Orléans]
5. okt. Corfitius *Rudt* Danus [t. Fuglsang, 1573–1630, lensmand: 1582 Rostock, 1586 Sorø, 1592 Padova, 1597 Orléans]
- 1595 (3. apr.) Ivarus *Friis* Danus [t. Ørbækgård, † 1623, kannik i Ribe: 1590 Rostock, 1592 Jena, 1593 Heidelberg, 1594 Padova]
- 1596 28. febr. Janus *Brahe* Danus [Jens B. t. Krogholm, † 1598: 1586 Sorø, 1591 Helmstedt, 1592 Basel, 1594 Genève og Heidelberg, 1595 Padova, 1597 Orléans]
28. febr. Janus *Mulenius* Danus [Jens Mule, 1564–1633, læge: 1593 Heidelberg, 1594 Leiden, 1595 Padova, 1597 Basel, 1600 Genève, 1601 Orléans]
- (28. febr.) Johannes *Halland* Danus [Hans Jensen Alanus, 1563–1631, prof. i København: 1588 Wittenberg, rejste derefter med Jens Brahe, 1591 Helmstedt, 1592 Basel, 1594 Genève og Heidelberg, 1595 Padova]
- 1597 12. apr. Christian *Hanssen* Danus [Christian Hansen Baden, t. Nørgård, lensmand: Orléans 1596, Padova 1597]
12. apr. Christohorus *Lunge* Danus [t. Odden, 1576–1603: 1594 Genève, 1595 Orléans, 1597 Padova]
12. apr. Georgius *Lunge* Danus [Jørgen L. t. Odden, 1577–1619, rigsmarsk: 1587 Sorø, 1594 Genève, 1595 Orléans, 1597 Padova]
12. apr. M. Joannes Severinus *Zythagathus* Danus [Jens Sørensen fra Ølgod: 1586 Rostock, 1590 Helmstedt, 1593 Wittenberg, 1594 Genève, 1595 Orléans, 1597 Padova]
- 1598 24. marts. Eske *Bilde* Danus [t. Svanholm, † 1608: 1589 Herborn, 1597 Padova]
- 1601 5. apr. Tycho *Brahe* junior [Tyge Tygesen B., 1581–1627: 1599 Wittenberg, 1601 Perugia]
23. juni. Henricus *Lange* Danus [t. Dejbjerglund, † 1651, domprovst i Ribe: 1595 Zerbst og Wittenberg, 1599 Orléans, 1601 Padova, 1616 Angers]

- 1603 15. dec. Petrus *Marsuin* Danus [t. Hollufgard, 1578–1614: 1587 Sorø, 1603 Padova]
 15. dec. Paulus Martinus *Grom* Danus [Poul Mortensen Aastrup (Grum), 1576–1619, biskop: 1598 Heidelberg, 1600 Basel, 1601 Orléans, 1603 Padova]
- 1604 31. marts. Fridericus Ovenus *Güntherus* Helmstadiensis [1581–1655, oversekretær i Tyske Kanceilli]
 18. okt. Henricus *Früh* Danus [Henrik Nielsen Friis, 1576–1612, hofjunker: 1584–85 Sorø, 1592 Herborn, 1604 Padova]
- 1607 14. apr. Godofredus *Lindenou* Danus [Godske Lindenow, † i England efter 1609: 1591 Sorø, 1600 Helmstedt og Wittenberg, 1601 Franeker, 1607 Padova]
 12. marts. Magno *Petter* Danus [formentlig komponisten Mogens Pedersen, der 8.3.1605 fik anbefaling til Venezia]
- 1608 ml. 10. og 20. nov. Christianus *Bordingius* Arhusiensis [1578–1640, læge: 1599 Wittenberg, 1601 Helmstedt, 1608 Padova, 1609 Leipzig]
 (ml. 10. og 20. nov.) Stheno *Rosenspar* Danus [Sten Rosensparre t. Skarholt, 1588–1612: 1603/04 Basel, 1605 Orléans, 1608 Padova, 1609 Leipzig]
- 1609 14. apr. Claus *Worm* Arhusia–Danus [Ole Worm, 1588–1654, oldforsker: 1605 Marburg, 1607 Basel, 1608 Padova]
- 1611 18. jan. Caius *Rantzow* [t. Rantzausholm, 1591–1623, lensmand: 1610 Padova, 1611 Genève]
 18. jan. Friderich *Rantzow* [Frederik R. t. Krapperup, 1590–1645, officer: 1610 Padova]
 18. jan. Nicolai *Eggebrecht* Vismariensis [fra Wismar, 1580–1639, præceptor for Cai og Frederik Rantzau, senere sekretær i Tyske Kancelli] (ml. 10. og 14. maj.) Justus *Glimmer* Danus.
 7. nov. Justinus *Hoch* [sikkert Just Høg t. Gjorslev, 1584–1646, rigskansler: 1606 Wittenberg, 1609 Angers]
- 1612 17. febr. Johannes *Brockenhusius* Danus [Hans B. t. Lerbæk, 1588–1648: 1598 Sorø, 1605 Helmstedt, 1611 Padova]
 8. dec. Canutus *Güldenstern* [Knud Gyldenstjerne t. Vosborg, 1591–1638: 1607 Tübingen, 1610 Basel, 1613 Padova]

8. dec. Edvardus de *Barden* [Iver Pedersen Jernskæg, 1593–1615, kancellisekretær: 1609 Leiden, 1611 Oxford og Orléans]
8. dec. Hilarius *Güldenstern* [Eiler G. t. Bidstrup, 1592–o.1624: 1607 Tübingen, 1610 Basel, 1613 Padova]
8. dec. Henricus *Güldenstern* [t. Vosborg, 1594–1669, lensmand: 1607 Tübingen, 1610 Basel, 1613 Padova]
- 1614 27. juni. Severinus Andreas *Velleius* Danus [Søren Andersen Vedel, 1587–1653, rektor i Sorø og præst i Ribe: 1604 København, 1606 Heidelberg, 1612 Orléans, 1614 Siena]
- 1614 1. okt. Axelius *Arnfeldt* Danus [t. Basnæs, 1590–1647, rentemester: 1607 Tübingen, 1608 Giessen]
- 1617 14. maj. Burchardus *Rhudt* Danus [Burkard Rud t. Sæbyholm, 1592–1647, land- og krigskommissær: 1608 Marburg, 1610 Heidelberg, 1611 Leiden, 1616 Orléans, 1618 Padova]
14. maj. Johannes *Birchittus* Danus [Hans Birchet, mag., levede 1634, 1607–18 præceptor for Burkard Rud: 1593 Leiden, 1608 Marburg, 1610 Heidelberg, 1611 Leiden, 1616 Orléans, 1618 Padova]
- 1620 30. jan. Henricus *Holck* Danus [t. Ravnholt, 1599–1633, greve, kejserlig feltmarskal: 1615 Heidelberg, 1617 Basel, 1619 Padova]
30. jan. Claus Christian *Vibergius* Danus [Oluf Christensen Kjedelsmed, 1587–1655, rejste 1614–20 som præceptor for Henrik Holck, senere præst i Viborg: 1607 København, 1608 Wittenberg, 1610 Heidelberg, 1617 Basel, 1619 Padova]
28. apr. Dionies von *Podewilss* [fra Pommern, 1590–1647, marskal hos prins Christian]
27. juli. Magnus *Hoeg* [Mogens Høg t. Kærgårdsholm, 1593–1661, rigsråd: 1605 Sorø, 1613 Wittenberg, 1616 Rostock, 1617 Leiden]
- 1621 2. jan. Joannes Christianus *Wibe* Danus (consiliarius 17.1.–21.3., 6.5.–25.5.1621) [Jens Christensen Vibe, † 1623: 1613 København, 1614 Leipzig, 1618 Genève, 1621 Padova]
20. nov. Christianus *Schutz* Danus aulae Hallensis in Saxonia medicus [Christen Nielsen Skytte, 1587–1650, læge: 1608 København og Wittenberg, 1611 Leipzig, 1617 Helmstedt, 1621 Padova]
13. dec. Sticho *Pors* Danus [Stig P. t. Skovgård, var † 1645: 1619 Genève, 1622 Padova]

13. dec. Christianus *Christiani* Longolandinus Danus [Christen Christensen Humble, 1593 – efter 1624, rejste med Stig Pors, sognepræst i Humble: 1614 København, 1616 Wittenberg, 1619 Genève, 1622 Padova]
- 1622 4. apr. Janus *Bille* [Jens Steensen B. t. Billesholm, 1599–o.1645: 1614 Herborn og Marburg, 1618 Genève og Orléans, 1621 Padova]
 4. apr. Henricus *Rantzovius* Danus [t. Rantzau, 1599–1674, rigsråd: 1614 Herborn og Marburg, 1618 Genève og Orléans, 1621 Padova]
- 1622 4. apr. Knut (o: Erich) *Rosenkrantz* Danus [Erik Jacobsen R., 1600–26: 1615 Leipzig, 1616 Jena og Heidelberg, 1621 Padova]
 4. apr. Niclaus *Fossius* Danus [Niels F., 1588–1645, livlæge: 1607 København, 1608 Wittenberg, 1610 Heidelberg, 1612 Marburg, 1614 Herborn, 1615 Marburg, 1618 Genève og Orléans, 1621 Padova, 1624 Leiden]
 30. apr. Arendt von der *Kula* [1599–1658, fra Bremen, kgl. dansk staldmester]
 4. okt. Giovanni *Boekerus de Delden* [Johan Bøcker v. Delden, o.1593–1662, rådmænd i København, senere tolk i Rusland: 1613 København, 1616 Bremen, 1618 Heidelberg, 1621 Orléans, 1622 Padova]
 4. okt. Georg *Boeker* [Jørgen Bøcker v. Delden, handelsmand i København: 1613 København, 1621 Orléans, 1622 Padova]
- 1623 26. okt. Paulus Andreas *Paullinus* Danus med. dr. [Poul Andersen, o.1586–1628, læge i Bergen: 1608 Wittenberg, 1612 Leiden. 1616 Jena og Heidelberg, 1622 Padova]
 26. okt. Michael *Christiern* Hafniensis Danus med.dr. [Mikkel Christensen, 1585–1637, læge i Kolding: 1599 Sorø, 1606 København, 1608 Heidelberg, 1612 Oxford, 1613 Tübingen, 1614 Altdorf, 1615 Leiden, 1617 Leipzig, 1623 Padova]
- 1624 15. juni. Antonio *Boeker* [Anton Bøcker v. Delden, handelsmand i København: 1613 København, 1621 Orléans, 1623 Padova]
 (ml. 16. og 30. okt). Axel *Urup* Danus [t. Belteberg, 1601–71, rigsråd: 1622 Leiden, 1625 Padova]
- 1625 28. jan. Abrahamus *Mechelburg* [† 1635, tolder og rådmænd i Helsingør: 1616 Rostock, 1621 Wittenberg, 1623 Groningen, 1625 Padova, 1626 Orléans og Bourges]

27. febr. Henricus *Ramell* Danus [t. Bäckeskog, 1601–53, rigsråd: 1616 Greifswald og Jena, 1618 Tübingen, 1623 Bourges, 1625 Padova]
27. febr. Magnus *Seestet* Danus [Mogens Sehested t. Holmgård, 1598–1657, lensmand: 1613 Wittenberg, 1620 Orléans, 1622 Bourges, 1625 Padova]
29. apr. Franciscus *Rantzovius* Danus [Frands R. t. Rantzausholm, 1604–32, rigshofmester: 1618 Jena, 1620 Leipzig, 1622 Basel og Genève, 1624 Padova]
29. apr. Avilius *Julius* Danus [Axel Juul t. Volstrup, 1606–71: 1619 Herborn og Tübingen, 1624 Padova, 1628 Bourges]
- 1625 (29. apr.). Christianus *Clemens* Danus [Christen Clemensen, 1596–1654, forstander på Herlufsholm: 1616 København, 1617 Wittenberg, 1620 Altdorf, 1622 kaldt til hovmester for Axel og Christopher Juul, 1628 Bourges]
12. maj. Johannes *Rhodium* Danus [1587–1659, læge i Padova: 1611 Wittenberg, 1614 Herborn og Marburg, 1618 Basel, 1622 Padova]
6. nov. Claus (!) *Jacobaeus* Danus [Ole Jacobsen, 1588–1638, læge: 1604 København, 1608 Giessen, 1609 Heidelberg, 1610 Marburg, 1611 Basel, 1613 Herborn, 1618 Genève og Orléans (præceptor for brødrene Ulfeldt), 1625 Padova]
- 1626 (ml. 11. og 19. jan.) Laurentius *Urfeldt* [Laurids Ulfeldt t. Egeskov, 1605–59, lensmand: 1618 Genève og Orléans, 1621 Leiden, 1625 Padova]
26. juni. Canutus *Uhlfeldt* Danus [Knud Ulfeldt t. Hverring, 1600–46, rigsråd: 1613 Herborn, 1614 Marburg, 1618 Genève og Orléans, 1625 Padova]
10. juli. Ericus *Pors* Danus [t. Øllingesø, † 1636, lensmand: 1616 Sorø, 1622 København og Wittenberg, 1624 Tübingen, 1626 Padova]
10. juli. Johannes *Andreas* Danus [Hans Andersen Skovgaard, † 1656, læge i Konstantinopel: 1620 København, 1622 Wittenberg, 1623 Leipzig, 1625 Padova]
- 1630 5. aug. Jacobus *Nicolaus* Rhandrus. Danus [Jacob Nielsen t. Ristrup, † 1664, kaptajn: 1629 Padova]
- 1634 19. sept. Nicolaus *Bentzon* Rhandrusio Danus olim inclitae nationis Germanicase Patavii theol. med. et phil. operam dantis consiliarius [Niels Benzon, 1609–74, læge i Ålborg: 1629 København og Franeker, 1630 Groningen, 1632 Basel, 1633 Padova, 1637–38 Basel]

20. nov. Leonardt *Marselis Hamburgicus* (consiliarius 21. nov.) [broder til Gabriel M., købmand i Hamburg]
- 1635 (4. dec.). Ovidius *Lunge Danus* (consiliarius 1.8.1636) [Ove L., 1613–37 (Padova): 1624 Sorø, 1634 Angers, 1636 Padova]
 4. dec. Christiano *Stougaardio* Dano [Christen Stougaard, 1600–45, prof. i København: 1617 København, 1619 Wittenberg, 1623 Leiden, 1627 Strassburg, 1631 Basel, 1632 ud som præceptor for Ove Lunge, 1634 Angers, 1636 Padova]
- 1637 4. maj. Joachimus *Gerstorff* [t. Tunbyholm, 1611–61, rigshofmester: 1623 Sorø, 1630 Leipzig, 1632 Leiden, 1633 Oxford, 1636 Padova]
- 1638 28. juni. Andreas *Tol* Danus [Anders Thott, 1617–38 (Siena): 1632 Sorø, 1635 Leiden og Angers, 1637 Bourges og Genève, 1638 Padova]
 28. juni. Jacobus de *Schabe* aus Dänemarck [Jacob Svabe, o.1610–68, læge i København og Sverige: 1627 København, 1630 Leiden, 1635 Leiden og videre til Siena som ledsager for Anders Thott]
- 1639 29. juli. Petrus *Reedtz* Danus (consiliarius 21. sept.) [Peder R.t. Thygestrup, 1614–74, kansler: 1635 Sorø og Groningen, 1636 Oxford, 1640 Padova]
 29. juli. Stheno *Reedtz* Danus [Steen R. t. Hørbygård, o.1612–82, ritmester: 1635 Sorø og Groningen, 1636 Oxford, 1640 Padova]
 29. juli. Johannes *Bangh* Danus [Hans Bang, måske 1635 Oxford, 1639–40 sammen med brødrene Reedtz, se ovf.]
- 1641 efter 21. okt. Ebbe *Ulfelt* Danus [måske Ebbe Ulfeldt t. Ovesholm, 1616–82, lensmand, svensk lagmand: 1629 Sorø, 1632 Leiden]
- 1642 8. maj. Hugo de *Lützw* [t. Lundsgård, 1617–93, fra Mecklenburg, dansk amtmand]
 (før 30. aug.) Vitus *Bering* [synes at være historiografen V.B., 1617–75: 1635 København, 1639 Leiden, 1640 Orléans, men derefter var han til 1643 i Sorø præceptor for Ove Thott, med hvem han derefter til 1648 var på udenlandsrejse: 1644 Orléans, 1647 opholdt han sig i Padova og Rom, har da formentlig også besøgt Siena, så her er muligvis tale om en fejlindførsel]
 3. nov. Franciscus *Rantzow* Danus [t. Estvadgård, o.1620–76, oberst: 1633 Sorø, 1639 Leiden, 1640 Orléans, 1643 Padova]

3. nov. Magnus *Güldenstern* Danus [Mogens Gyldenstjerne t. Søholm, 1622–47: 1639 Leiden, 1640 Orléans, 1643 Padova]
 (14. nov.) Ericus Hardenberg *Gyldenstiern* Danus [t. Svanholm, 1622–65, lensmand: 1633 Sorø, 1642 Leiden og Orléans, 1643 Padova]
14. nov. Bartholinus *Loxdorphius* Danus [Bertel Luxdorph, o. 1615–71, dr. med.: 1637 København, 1642 Leiden og Orléans (rejste sammen med den foregående), 1643 Padova, 1644 Leiden, 1656 Basel]
- 1643 efter 30. maj. Joannes *Tomaeus* Cimber [måske Hans Thomsen Poulsen, dansk resident i Lübeck: 1635 København, 1637 Groningen og Franeker, 1641 Strassburg og Basel, 1642 Padova]
 efter 28. sept. Petrus *Brockenhus* Danus [Peder B. t. Broholm, † 1676, officer: 1644 Padova]
 efter 28. sept. Nicolaus *Bille* Danus (tilf.: obiit Romae 22. dec. 1643) [Niels Hartvigsen B., 1620–43: 1636 Sorø]
 efter 18. okt. Fridericus *Barnewitz* Danus [Frederik B. t. Rubjerggård, 1622–53, lensmand: 1640 Sorø, 1641 Leiden, 1643 Padova, 1644 Orléans]
30. okt. Petrus *Juell* Cimber [Peder Juel t. Hundsbæk, diplomat: 1635 Sorø, 1640 Oxford, 1642 Orléans, 1644 Padova]
 (30. okt.) Christianus *Brod* Scandinavus [Christen Brod, 1609–51, rektor i Ribe: 1632 København, 1635 Sorø, præceptor for Peder Juel, med hvem han rejste ud: 1641 Oxford, 1642 Orléans, 1644 Padova]
- 1644 7. jan. Achilles *Langhe* Danus [Kjeld Lange t. Kølbygård, † 1658, oberst: 1632 Sorø, 1643 Padova]
 7. jan. Georgius *Langhe* Danus [Jørgen L. t. Kjærgård, † efter 1662: 1632 Sorø, 1643 Padova]
 7. jan. Antonius *Julius* Danus [Tønne Juul t. Tarupgård. 1620–84: 1638 Leiden, 1643 Orléans og Padova]
 7. jan. Laurentius *Bordingius* Danus [Laurids B., 1610–77, lektor i Århus: 1631 København, 1638 ud som præceptor for Tønne Juul til Leiden, 1643 Orléans og Padova, 1644–47 Sorø som præceptor for Axel Sehested, rejste ud med ham, 1650 Padova, 1651 Altdorf]
 20. maj. Cajus *Lycke* Danus [Cai Lykke t. Gisselfeld, † 1699, lensmand: 1643 Padova]
 20. maj. Johannes *Mulenius* Danus [Hans Jørgensen Mule, 1605–69, assessor i Højesteret: 1624 Odense, 1626 Sorø, 1629 Oxford, 1631 Leiden, 1636–39 på rejse som præceptor for Henrik og Jacob Lindenow, 1636 Leiden, 1640 ud med Cai Lykke, 1643 Strassburg og Padova]

- 1646 15. dec. Christianus *Schiel* Danus [Christen Skeel t. Sostrup, 1623–88, stiftamtmand: 1644 Orléans, 1646 Bourges, 1647 Padova]
- 1649 7. maj (Gotthardus *Velling* Danus (!) – det er en livlænder, således i Franeker 1645: Riga-Livonus, antagelig har de efterfølgende danske indførsler bevirket denne fejl)
 12. maj. Christophorus *Ulfeldt* Danus [t. Svenstrup, 1631–50: 1648 Basel og Padova, 1649 Orléans]
 17. maj. Casparus *Bartholinus* Danus iur.utr.dr. [1618–70: 1638 København, 1639 Leiden, 1641 Padova, 1644 Basel, 1648 Padova, 1649 Orléans]
- 1650 18. nov. Otto *Lindenow* Danus [t. Borreby, 1629–97, ritmester: 1645 Sorø, 1649 Orléans, 1651 Padova]
- 1651 8. juli. Magnus *Kragh* Danus [Mogens K. t. Kaas, 1625–76, officer: 1652 Padova]
 efter 27. juli. Canuto *Gedde* Danus [Knud Giedde t. Vadskjærgård, † 1707: 1651 Padova]
 efter 27. juli. Christophoro *Gedde* [Christoffer Giedde t. Gundestrup, 1637–1705, major: 1651 Padova]
 efter 27. juli. Christianus *Legardius* [Christian Leegaard, o.1612–72?, læge: 1632 København, 1634 Franeker, 1647 Padova, 1651 Strassburg, 1659 Leiden]
- 1652 efter 5. okt. Ewaldus de *Parsberg* Danus [Enevold P. t. Jernit, o.1620–89, stiftamtmand: 1647 Sorø, 1653 Padova]
 efter 5. okt. Christophorus de *Parsberg* Danus [Christoffer P. t. Jernit, 1632–71, gehejmeråd: 1647 Sorø]
 13. okt. Ivarus *Eylersen* Danus [Iver Eilersen Schøller, 1618–58, lektor i Roskilde: 1638 København, 1641 Leiden, 1642 Orléans, rejste 1648–53 som præceptor for Christoffer og Enevold Parsberg]
 (12. dec.) Ericus *Brochenhus* Danus [Erik Brockenhuus t. Lerbæk, o.1632–77, officer: 1652 Leiden, Tübingen og Padova]
 12. dec. Petrus *Ostenfeld* Danus [Peder O., † 1665, læge: 1642 København, 1648 Leiden, 1650 Orléans, rejste derefter med Erik Brockenhuus: 1652 Leiden, Tübingen og Padova, 1655 Franeker]
- 1654 (10. sept.) Georgius *Due* Danus [Jørgen D. t. Halkjær, 1630– efter 1676, kancellisekretær: 1644 Sorø, 1651 Leiden, 1652 Tübingen og Strassburg, 1653 Padova]

10. sept. Christophorus *Due* Danus [t. Halkjær, 1632–59, hofjunker, ritmester: 1649 Sorø, 1651 Leiden, 1652 Tübingen og Strassburg, 1653 Padova]
23. nov. Ulrich Friederich *Güldenlöw* [1638–1704, statholder i Norge]
- 1655 4. juni. Magnus *Høeg* Danus (consiliarius 16. juni og 1. aug.) [Mogens H., o.1634–59, oberstvagtimester]
- 1656 før 31. maj. Ericus *Bilde* Danus [Erik Steensen Bille t. Kjærsgård, 1635–75, major: 1653 Tübingen, 1654 Orléans, 1655 Padova]
 efter 7. aug. Christianus *Holberg* Danus [ca. 1620–86, officer]
- 1661 efter 26. sept. Janus *Rosenkrantz* Danus [Jens R. t. Qvitzowsholm, 1640–95, rentekammerdeputeret: 1657 Sorø, 1660 Padova]
 efter 26. sept. Christianus *Lodberg* Danus [1625–93, biskop i Ribe: 1647 København, rejste som præceptor for Jens Rosenkrantz, Padova 1660]
- 1663: 30. juni. Otto *Bilde* Danus [måske Otto Steensen Bille t. Billesbølle, amtmand på Koldinghus 1671–76, eller Otto Steensen B. fra Billeskov, dræbt 1674; 1657 Tübingen og Strassburg, 1663 Padova (måske to forskellige?)]
- 1665 23. aug. Justo *Hoegh* Danese [Just Høg t. Gjorslev, 1640–94, vicesatholder i Norge: 1657 Sorø, 1665 Padova]
- 1669 6. maj. Magnus *Scheel* Danus [Mogens Skeel t. Fusingø, 1650–94, stiftamtmand: 1669 Padova]
- 1671 8. apr. Liber Baro von *Uhlfeldt* [antagelig en søn af rigshofmester Corfitz Ulfeldt]
 18. maj. Christian *Lindenow* [t. Refstrup, 1647–92, kommerceråd]
- 1676 efter 7. marts. Christianus *Reetz* Danus [Christian Pedersen R. t. Børglumkloster, † 1704]
 efter 7. marts. Jacobus *Geosted* Danus [Jacob Gested blev 1695 sekretær ved det ggl. akademi i København]
- 1681 5. sept. Johannes comes de *Rantzau* Danus
- 1685 (13. juli). Frederico Christiano liber Baro de *Holck* dom. in Holckenstad et Elkier Danus [Frederik Christian Holck t. Holckenhavn, † 1708, oberstløjtnant]

13. juli. Siguardus Christianus *Friis* Danus [Sigvard Friis Dverig, 1663–1710, borgmester i København: 1681 København, 1684 Oxford og Orléans]
- (1686? Fredericus Christophorus... Danus, som er anført hos Karlsson, findes ikke i den trykte udgave)
- 1691 26. okt. Thomas *Torm* Danus [søn af stiftsprovst Erik T., d. udenlands som løjtnant]
- 1692 25. maj D. *Wibe* [Ditlev V., 1670–1731, gehejmeråd]
- 1696 5. maj. Esaias *Fleischer* de Copenhagen [1669–1711, præst i Tårnby: 1683 København, 1686 Leipzig, 1690 Kiel, 1691 Giessen, 1692 Leiden]
- 1697 20. okt. Erwaldus *Randulff* Danus [Enevold R., søn af biskop Niels R., d. udenlands: 1691 København]
- 1699 6. dec. H. de *Reventlow* Danus [Henrik R. t. Glasau, 1674–1726, dansk oberst]
(6. dec.). R de *Goden* Danus

Slesvig-holstenske studenter, der mangler i Th. O. Achelis' ud-
drag i »Genealogie«, 13. årg., 1964, s. 304–308, 310–312

- 1580 20. juni. Hans vom *Bochwolt* [A.485, noteret]
- 1582 17. sept. Philippus *Meurerus* Lipsiensis [stadspræsident i Husum, † 1603]
- 1593 e. 30. maj. Caspar *Schmidt* Henrici Ranzovii proregis Daniae secretarius
- 1594 e. 4. okt. Hinricus *Rantzow* [A.826, ikke noteret]
- 1595 3. apr. Peter *Jugerth* [formentlig fra Brandenburg, 1567–1639, gottorpsk hofråd]
3. apr. Clement *Gadendorff* [A.773, ikke noteret]
- 1599 20. sept. Nicolaus *Boje* Diethmarsus [antagelig Niels Boysen, præst i Vilstrup, † 1650: 1594 Wittenberg, 1600 Genève, 1601 Heidelberg, 1603 Marburg]

20. sept. Marcus *Ulderus* [indskrevet sammen med Nicolaus Boje i Genève, måske en landsmand (Wolder?)]
- 1600 (17. jan.). Telemann *Roenn* Bremensis [Tilemann Rönner fra Bremen, † 1605, dr.jur., gottorpsk råd]
- 1604 15. sept. Arnoldus *Stedingius* von Bramstedt [hofjunker på Gottorp: 1598 Marburg, 1601 Rostock, 1603 Padova]
- 1606 13. juni. Henricus *Telemannus* Chiloniensis Holsaticus
- 1610 febr. Johannes *Vloth* Diethmarsus [Johannes Vieth, 1581–1646, landfoged i Ditmarsken, rejste som hovmester for sønner af gottorpsk amtmand Heinrich Buchwald: 1607 Marburg, 1608 Genève, 1613 Basel]
11. dec. Theodorus *Bussius* [fra Braunschweig, 1584–1631, landkansler for hertugdømmerne]
- 1612 29. maj. Wolff von *Bockwolt* [t. Prohnstorff, 1588–1636: 1608 Orléans, 1611 Padova, 1614 Marburg]
- 1615 22. maj. Joanne Adamus *Hüls* [af Karlsson læst »Hols.«, ikke fra Holsten]
- 1618 20. juli. Wolff *Hoekenn* [antagelig t. Avnbølgård, † 1665, der 1608 i Giessen var famulus hos de holstenske hertuger Joachim Ernst og Johan Georg; den første var 1618 i Rom, dog først 1620 i Siena – sml. A.1177]
- 1618 24. dec. Lorenz *Wensin* [ca. 1594–1629, kammerjunker: 1612 Tübingen, 1614 Leiden, 1617 Orléans, 1619 Padova]
24. dec. Benedictus *Brocktorff* (consiliarius 14.–18.4.1619) [t. Gartz, † 1628: 1618 Orléans, 1619 Padova]
24. dec. Daniel *Wensin* [ca. 1591–1658; 1612 Tübingen, 1614 Leiden, 1617 Orléans, 1619 Padova]
24. dec. Detlevus *Brocktorpff* [t. Rosenhof, f. ca. 1601: 1618 Orléans, 1624 Leiden]
- 1619 16. okt. Joachimus *Mancinus* Megapolitanus [fra Mecklenburg, kgl. livlæge, dr. phil. & med. 1619 Padova]
- 1623 28. okt. Heinrich von *Alefeldt* [noteret hos A.1453, dog ikke 1623 Padova]

15. nov. Otto von *Qualen* [t. Freienwillen, noteret hos A. 1348, dog kun med årstallet 1623]
- 1624 6. maj. Paul *Rantzow* [noteret hos A. 1383, dog kun med årstallet 1624]
- 1626 23. jan. Josias *Marquarts* [A. 1340, ikke noteret]
- 1637 28. apr. Nicolaus *Meurer* [fra Hamburg, svensk råd og konsistorialdirektør, * 1604:1629 Leipzig, 1631 Altdorf, 1635 Bourges (Holsatus)]
- 1639 12. sept. Heinrich *Rantzauw* [t. Putlos, † 1646: 1637 Leiden, 1642 Orléans]
- 1640 29. nov. Detleff *Rantzaw* [t. Vinderslevgård, 1619–84]
- 1646 24. okt. Hans Adolph von *Bucheradt* (∞: *Buchwald*, som læst af Karlsson) [t. Borstel, 1631–79, amtsmand]
- 1651 4. apr. Hinrich von *Allefeldt* [A. 2389, ikke noteret]
- 1659 e. 10. marts. Michael *Lense* Holsatus (af Karlsson læst *Kruse*, af Achelis nævnt i teksten) [fra Rendsburg: 1641 Rostock, 1648 Wittenberg, 1656 Leipzig, 1658 Padova, dr. med. Padova 1659]
- 1694 22. juni. Christian August a *Rantzow* Holsatus [A.3791, noteret]
- 1696 7. dec. Henricus a *Buchwalt* [t. Prohnstorf, 1673–1717]
7. dec. Caspar a *Buchwalt* [t. Futterkamp, 1675–1731]
- 1700 23. okt. David *Cirsow* [en D.C. blev 1701 sognepræst i Ahrensböck]
20. nov. *Adolphe Auguste* (i fyrstematriklen) [af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Pløn, 1680–1704]
- 1705 20. juni. Christianus Fridericus comes de *Brockdorff* dom. in Kletkamp, Bodkamp et Brunnenkamp [1679–1750, gehejmeråd]
- 1713 31. juli. Christophorus *Blome* Holsatus (consiliarius 4. aug.) [t. Bahrenfleth, 1691–1743, hertugelig gehejmeråd: 1707 Kiel]
- 1718 20. dec. Henry de *Rantzau* [fra Neustadt: 1716 Leipzig, 1718 Jena og Altdorf]

Kendte danskeres anetavler XX

Lægen Emil Hornemanns anetavle

Af

Gregers Hansen

Proband

- 1 *Claus Jacob Emil Hornemann*, * 19. april 1810 i Kbh., Garn., † 16. juni 1890 i Kbh., Sct. Jacob, ~9. aug. 1852 i Gentoft m. *Birgitte Christiane Hohlenberg* (d. af præsident i Serampore, Indien *Johannes Søbøtker H.* og *Birgitte Malling*), * 1. jan. 1829 i Serampore, † 17. maj 1897 i Kbh. Student 1827, Borgerdydsskolen i Kbh., kirurgisk eksamen 1833, medicinsk eksamen 1834, kandidat ved Frederiks hospital 1835–37, reservemedikus smst. 1837–39. licent. med. 1838, dr. med. 1839, studier i udlandet indtil 1841, praktiserende læge i Kbh., læge ved Livrente- og forsikringsanstalten af 1842 og Livsforsikringsanstalten i Kbh. 1843. Hornemann har i særlig grad interesseret sig for hygiejnen, foreslog foranstaltninger til forebyggelse af truende koleraepidemi, bl.a. opførelse af sundere boliger for arbejderne. Men forgæves. Først da koleraen i 1853 var udbrudt, fik han mulighed for at gøre sin indsats. Efter epidemiens ophør byggedes Lægeforeningens boliger (nu kaldet Brumleby) på Østerbro – dengang uden for byen. – Gottlieb Bindsbøll var arkitekt for første afsnit af bebyggelsen. – Titulær prof. 1853, R. 1849, DM. 1858, K² 1881, K¹ 1888.²

Forældre

- 2–3 *Jens Wilken Hornemann*, dbt. 7. marts 1770 i Marstal, † 30. juli 1841 i Kbh., Vor Frue, ~9. okt. 1801 smst. m. *Maria Juditta Hornemann*, dbt. 7. jan. 1780 smst., † 14. maj 1830 smst. Student 1788, Kbh. privat, studerede naturhistorie, vandt 1793 en prisopgave om dansk økonomisk plantelære, udgav 1796 *Forsøg til en dansk økonomisk plantelære*, studier i udlandet 1798–1800, lektor ved Botanisk have 1801, professor ved Kbhs. universitet 1808, tillige direktør for Botanisk have 1817, etatsråd 1829, R. 1815, DM. 1836.³

Bedsteforældre

- 4–5 *Jacob Utzon Clausen Hornemann*, * 21. okt. 1719 i Aarhus,⁴ † 11. aug. 1787 i Marstal, ~3. aug. 1757 i Viborg Sortebrødre m. *Margrethe Sadolin*, dbt. 4. juni 1738 smst., † 19. febr. 1812 i Vester Skerninge.

Student i 1739, Kbh., cand. teol. 1742, hører i Viborg s.å., residerende kapellan i Viborg Sortebrdr. 1745, i Rise og Marstal 1761, sognepræst i Marstal 1766.

- 6–7 *Claus Frees Hornemann*, dåb konfirm. 23. febr. 1751 i Næstved, Sct. Morten, d. 11. febr. 1830 i Kbh., Vor Frue, ~17. febr. 1777 i Kbh., Hof- og Slotsk. m. *Helene Elisabeth Crane*, † 17. aug. 1823 i Kbh., Vor Frue, 70 år gl.^{4a}

Student 1766, Herlufsholm, cand. teol. 1768, studier i Göttingen 1770–73, professor i teologi ved Kbhs. universitet 1776, dr. teol. 1779, R. 1810, K. 1817.⁵

Oldeforældre

- 8–9 *Claus Frees Hornemann*, * 1689 i Næstved, † 1746 i Aarhus, ~1718 smst. m. *Karen Nielsdatter Fog*, * ca. 1678⁶, † 1749, hun ~1° m. købmand i Aarhus Jacob Nielsen Utzon, † 26. maj 1712.⁷

Købmand i Aarhus.⁸

- 10–11 *Christian Albert Olsen Sadolin*, * 2. juni 1700,⁹ begr. 5. april 1774 i Viborg Sortebrødre kirke, ~1° 1727 m. *Ellen Cathrine Jørgensdatter Hjersing*, * ca. 1711, begr. 5. aug. 1750 i Viborg Sortebrdr.¹⁰, 2° 21. sept. 1753⁹ m. *Mette Marie Fogh*, * 1721, begr. 15. aug. 1755 i Viborg Sortebrdr.

Student 1718, Viborg, cand. teol. 1720, hører i Viborg 1723, personel kapellan i Viborg Sortebrdr. 1726, sognepræst smst. 1731.

- 12–13 *Wilchen Hornemann*, begr. 23. maj 1791 i Næstved Sct. Mortens kirke, 70 år gl., ~18. aug. 1747 smst. m. *Birgitte Hincheldey*, dbt. 7. aug. 1713 i Næstved Sct. Peder, begr. 8. juli 1782 i Næstved Sct. Mortens kirke.

Købmand i Næstved, borgerskab 1751.

- 14–15 *Johannes Crane*, * 6. jan. 1720 i Odense¹¹, † 1768 i Rendsborg⁸, ~29. juli 1756 på Østrupgaard, Kirkerup, Sømme herred m. *Elisabeth Sofie Fürst*, begr. 12. okt. 1761, 36 år gl. i urtegaarden, Kbh., Garn.^{11a}

Officerskarriere, kapt. i infanteriet 1764.

Tipoldeforældre

- 16–17 *Vilichen Hornemann*, dbt. 15. sept. 1661 (gl. stil) i Næstved Sct. Peder, † 1726/27 i Næstved¹², ~1° m. *Karen Clausdatter Frees*, † 31. dec. 1699 i Næstved¹³, 2° m. *Mette Nielsdatter Fog* (d. af nr. 18–19) * ca. 1683⁶, † 10. juli 1717 i Næstved.¹⁴

Købmand og kærner i Næstved, ejer af Fodbygaard 1715–23.

- 18–19 *Niels Lauridsen Fog*, * 1646, † 1710¹⁵, ~1° 1671 m. *Anna Jensdatter Vegerslev*, * 1653, † 20. okt. 1689¹⁶, 2° 1691 m. *Margrethe Henriksdatter Blichfeld* (d. af sognepræst ved Aarhus Vor Frue kirke Henrik Christensen B. og Karen Christensdatter Friis, en søster til nr. 42), * 1667, † 5. juli 1712.¹⁷

Købmand i Aarhus, borgerskab 1676, rådmand smst.¹⁸

- 20–21 *Ole Albertsen Sadolin*, * 3. nov. 1663 i Nestelsø ved Næstved,¹⁹ begr. 4. april 1731 i Viborg Sortebrdr. kirke, ~m. *Margrethe Christensdatter Friis*, begr. 30. juni 1738 i Viborg Sortebrdr. kirke, 63 år gl.
 Student 1682, Herlufsholm, cand. teol. 1684, hører i Viborg 1689, residerende kapellan ved Viborg domkirke 1694, sognepræst ved Viborg Sortebrdr. kirke 1727.
- 22–23 *Jørgen Nielsen Hjersing*, † 1754, ~m. *Inger Madsdatter Lyngaa*, begr. 1. febr. 1759 i Viborg Sortebrdr.²⁰
 Student 1701, Aarhus, residerende kapellan i Lyngaa og Skjød 1707, sognepræst smst. 1712, provst i Sabro herred.
- 24–25 = 8–9.
- 26–27 *Benjamin Hincheldey*, * i Lybæk, begr. 3. febr. 1758 i Næstved Sct. Mortens kirke, 78 år gl. ~16. nov. 1706 i Tølløse m. *Marie Judithe Aggerup*, dbt. 27. okt. 1679 smst., begr. 31. marts 1749 i Næstved Sct. Morten kirke.
 Købmand i Næstved, borgerskab 1703, kærner og kirkevæрге.²¹
- 28–29 *Andreas Christoffer Crane*, begr. marts 1748 i Kerteminde,²² ~1° 11. juni 1719 i Odder m. *Helene Marie Trappaud*,²³ † marts 1734,²⁴ 2° 9. jan. 1737 i Kundby m. *Barbara Dorph*, begr. 9. dec. 1737 smst., 48 år gl.
 Sekondløjtnant 1709, Premierløjtnant s.å., fanget i slaget ved Gadebusch 1712, kaptajn 1718, oberstløjtnant ved det fynske nationale regiment 1738.
- 30–31 Ukendte.^{24a}

Tiptipoldeforeldre

- 32–33 *Hans Hornemann* (s. af kræmmer i Lybæk Hans H. og Anna Stüven²⁵), * ca 1610 i Lybæk, begr. 30. juni 1680 i Næstved Sct. Peder, ~1° 15. dec. 1644 smst. m. *Abele Pedersdatter Friis*,²⁶ begr. 2. april 1654 i Næstved Sct. Peder Kirke, 57 år gl., 2° m. *Christence Rasmusdatter Bacher* (antagelig d. rådmand i Rudkøbing Rasmus B,²⁷) begr. 8. aug. 1698 i Nyborg kirke i sit 62. år,²⁸ hun ~2° 6. nov. 1684 i Næstved Sct. Peder m. sognepræst i Nyborg magister Hans Mule (s. af Claus M. til Nislevgaard og Birgitte Mogensdatter Rosenvinge), begr. 21. nov. 1692 i Nyborg kirke.
 Hans Hornemann kom til Næstved senest 1645. Han var købmand og 1661–71 rådmand.²⁹
- 34–35 *Claus Mathiesen Frees*, * i Flensborg, † 3. marts 1676 i Næstved i sit 43. år,³⁰ ~m. *Sidsel Jensdatter* (d. af sognepræst i Gyrstinge og Flinterup Jens Povelsen), dbt. 1645 i Gyrstinge, † 28. dec. 1705 i Næstved,³¹ hun ~2°, bev. af 7. aug. 1677 m. *Johan Røbring*, borgmester i Næstved (bestalling af 4. febr. 1678), d. senest 1679,³² 3°, bev. af 2. okt. 1682 m. *Henrik*

- Pohlmann, † 1. juni 1719 i Næstved.³³ I bev. til ægteskab kaldes han Henrik Pohlmann Johansen og betegnes som handelsmand i Kbh. 13. dec. 1682 fik han bestalling som eneste borgmester i Næstved.³⁴
- Claus Frees var handelsmand i Næstved.
- 36-37 *Laurids Rasmussen*, * i Virring, † 1659 i Aarhus, ~m. *Maren Christensdatter* (d. af byfoged i Aarhus Christen Ibsen), † 1674 i Aarhus.
Borgerskab i Aarhus 1625, byfoged smst.¹⁸
- 38-39 *Jens Christensen Wegerslev*, * 1619 i Vejerslev, Hovlbjærg herred, † 1697 i Aarhus, ~1° m. *Inger Christensdatter Spliid*, † 1665, 2° m. Anne Hansdatter.
Købmand i Aarhus, borgerskab 1648, fallit 1688, rådmand smst.¹⁸
- 40-41 *Albert Christensen Sadolin* (s. af tømmermand i Kalundborg Christen Sadel), † ca. 1680, ~m. *Sophie Jørgensdatter Høffding* (d. af sognepræst i Nordby, Samsø Jørgen Dinesen H. og Anne Olufsdatter).
Student 1647, Kalundborg, sognepræst i Nestelsø og Mogenstrup 1656.
- 42-43 *Christen Christensen Friis* (s. af sognepræst ved Aarhus Vor Frue kirke Christen Nielsen F. og Karen Clemensdatter³⁵), † 1695, ~1° m. *Anna Sørensdatter Lyngaa* (antagelig d. af sognepræst i Lyngaa Søren Madsen Ørsted og dermed søster til nr. 46) 2° 16. juni 1680 i Karby m. Karen Madsdatter Schytte (d. af sognepræst i Karby Mads Christensen S. og Johanne Jørgensdatter), dbt. 10. jan. 1661 i Karby, † 1697.
Student 1662, Aarhus, baccalaureus 1664, sognepræst i Boddum, Ydby og Hurup 1669, provst for Revs herred 1683.
- 44-45 *Niels Nielsen Hjersing*, * 1650 i Kbh., † 1713 på Favrskov, ~m. *Catharina Hansdatter Owidt*, * 1650 i Tønder,³⁶ begr. 25. febr. 1724 i Ødum.
Forvalter over grevskabet Frijsenborg, forpagter af Favrskov, Lyngaa sogn, ejer af Amdrup, Ødum sogn og fra 1697 af Krannestrup, Mejlby sogn.
- 46-47 *Mads Sørensen Lyngaa* (s. af sognepræst i Lyngaa og Skjold, provst i Sabro herred Søren Madsen Ørsted, jvfr. nr. 43) † 1713, ~3 gange: m. Ellen Christensdatter Basballe (d. af rådmand i Aarhus Christen Jensen B.), m. Margrethe Arensberg – hvem af dem der var hans første hustru og hvem der var moder til nr. 23 vides ikke – og m. Anne Jacobsdatter Winther, som overlevede ham.³⁷
Student, Randers 1664, residerende kapellan i Lyngaa og Skjød 1674, sognepræst smst. 1684, provst i Sabro herred 1699.
- 48-49 = 16-17.
50-51 = 18-19.
52-53 *Evert Hincheldey*, begr. 9. marts 1700 i Lybæk, ~1661 m. *Anna Fischer*, begr. 29. nov. 1699 i Lybæk.
Købmand i Lybæk.³⁸

54–55 *Niels Pedersen, Aggerup*, † 1. jan. 1687 i Tølløse, ~1° Gouche Jacobsdatter,³⁹ 2° *Birgitte Hansdatter Høffding* (d. af sognepræst i Haarlev og Himlingøje Hans Andersen H.), begr. 29. maj 1711 i Tølløse, 65 år gl. hun ~2° m. sognepræst smst. Peder Hansen Cappel (s. af sognepræst i Gerrild Hans Pedersen C. og Susanne Christensdatter Fischer), begr. 20. juni 1727 i Tølløse kirke, 63 år gl.

Student 1645, Slagelse, sognepræst i Tølløse og Aagerup 1653.

56–57 Ukendte.

58–59 *Poul Trappaud*, * i udlandet, † 1707 i Pest, ~21. febr. 1688 på Agersbøl, Øster Snede m. *Christine Sophie von der Decken* (d. af oberst v.d. D. og Margrethe Sophie de la Mare), † 1704.

Kornet 1683, ritmester i 1. jyske nationale regiment 1691, med regimentet i kejserlig tjeneste i Ungarn 1692, med regimentet tilbage til Danmark 1699, oberst og chef for et rytterregiment i kejserlig tjeneste 1706, ejede 1697–1705 Hammergaard, Hammer sogn, Vrads herred.²³

60–61 Ukendte.

62–63 Ukendte.

Sammenfatning

Emil Hornemanns forfædres erhvervsmæssige placering ser således ud:

	6. generation	5.	4.	3.	2.
32. Købmand	16 Købmand	8 Købmand	4 Præst	2 Professor	
34. Købmand					
36. Købmand	18 Købmand				
38. Købmand					
40. Præst	20 Præst	10 Præst			
42. Præst					
44. Godsforv.	22 Præst				
46. Præst					
48. Købmand	24 Købmand	12 Købmand	6 Professor		
50. Købmand					
52. Købmand	26 Købmand				
54. Præst					
56. Ukendt	28 officer	14 officer			
58. Officer					
60. Ukendt	30 ukendt				
62. Ukendt					

Kursivering angiver anesammenfald.

Anesammenfaldet er en aneforskydning. Oldefældrene nr. 8–9 indgår som tipoldeforældre, nr. 24–25.¹

Som det vil ses har slægtslinierne en ejendommelig statistisk karakter: alle

farfaderens aner er købmænd, de fleste af morfaderens ligeledes (for en del som følge af nævnte anefællesskab), de fleste af farmoderens præster, af mormoderens officerer.

Tipoldeforældrene nr. 52–53 levede i udlandet. Flere af de øvrige aner – i al fald nr. 26, 32 og 58 – var indvandrere.

Emil Hornemann var fætter til Jonas Collins børn (se Persh. t. 1976, s. 145f) og til arkitekten Gottlieb Bindsbøll. Deres mødre var søstre til hans fader. – Han var fjernt beslægtet med probanderne i to anetavler her i serien: H. N. Clausen og Estrup.^{1a}

Henvisning

Billede af Emil Hornemann findes på side 65 i denne årgang, jvf. iøvrigt rettelsen på side 181.
red.

Noter

1. Se slægtsoversigten Hornemann i Dansk Biografisk Leksikon 3. udg. (DBL 3), bd. 6, s. 559.
- 1a. Emil Hornemanns tip2oldeforældre Hans Hornemann og Christence Bacher (nr. 32–33) er tip3oldeforældre til H. N. Clausen (se s. 79 ved nr. 54) og tip4oldeforældre til Estrup (smst. s. 52 ved nr. 61).
2. Se iøvrigt DBL 3, bd. 6, s. 565.
3. Se iøvrigt DBL 3, bd. 6, s. 568.
4. RA, Håndskriftsamlingen XIII, Aage Dahls præstehistoriske samlinger.
- 4a. Denne aldersangivelse stemmer overens med, at hun i folketællingen 1801 (Kbh., St. Kannikestr. 41, Klædebo kv.) oplyses at være i sit 48. år. Hun er altså født 1753 (eller jan. 1754).
5. Se iøvrigt DBL 3, bd. 6, s. 564.
6. Skiftet efter moderen.
7. Skifte af 7. dec. 1718 i Aarhus skifteprot. 1716–21, fol 501. Boets overskud 1587 rdl.
8. Frederiksberg kommunebibliotek, Drude Langes Hornemann-stamtavle, manus.
9. RA, Lengnicks kirkebogsuddrag, Viborg Sortebrødre sogn, series pastorum.
10. Skifte i Nørlyng herreds provstis skifteprot. 1733–67, fol. 259. Boets overskud 953 rdl.
11. RA, I. C. W. Hirsch: Danske og norske officerer 1648–1814, manus. – Hans dåb er ikke fundet i kbg. for Sct. Hans, Sct. Knud og Vor Frue.
- 11a. I sin ansøgning om tilladelse til at indgå ægteskab anfører Crane, at han på 6. år er offentligt forlovet med en kaptajns datter, Elisabeth Sofie Fürst og at han for sin samvittigheds skyld ikke kan beslutte sig til at forlade hende – af to årsager: for det første fordi han har børn med hende, for det andet er hun af honnet ekstraktion. – Faderens navn anføres ikke. I T. A. Topsøe-Jensen og Emil Marquard: Officerer i den dansk-norske Søetat 1660–1814 findes ingen kaptajn Fürst. Den eneste kaptajn ved navn Fürst, der forekommer hos Hirsch er Peter Fürst, som 10. dec. 1723 i Lime, Rødding herred, Viborg amt blev ~m. Christiane Charlotte Bartholin (d. af etatsråd Christopher B. og Marie Anne Grove). De fik 9. aug. 1728 kgl. konfirm. på et d. 5. jan. s.å. oprettet testamente, hvor de disponerer ud fra den forudsætning, at de ved dødsfald ingen børn har (RA, Jyd-ske reg. 1726–30, fol. 484, nr. 161). Hu-struen døde 10. dec. 1729 i Lime i sit 36. år. Dåb 1728–29 er forgæves søgt i kbg. for Lime (hvor hendes moder (enke) ejede

- Kaas) og for nabosognet Lem og det nærliggende Hjerik sogn, i hvilke sogne Peter Fürst ejede hovedgården Hostrup og Bajlumgaard. Lime kbg., dåb har en lakune 1729–33. Det er altså ikke utænkeligt, at Elisabeth Sofie Fürst er født i 1729 og moderen død i barselseng. Men vel ret usandsynligt. Hvis den ved hendes begr. anførte alder er rigtig, er hun født ca. 1725. En fejlalder på 4 år er ikke sjælden, når det drejer sig om ældre mennesker, men formentlig mindre sandsynlig, jo yngre afdøde er. Det er usandsynligt, at faderen var koffardikaptajn. En sådan benævntes formentlig dengang skipper. Desuden har man vel næppe betragtet en koffardikaptaens datter som værende af »honnet ekstraktion«. Sagen er mystisk: Hvorfor anfører Crane ikke svigerfaderens navn og har hans foresatte og Krigskancelliet ikke været nysgerrige. I al fald er der ikke påført sagen noget notat om faderen (RA, Krigskancelliet, refererede sager, 25. marts 1756).
12. LA Kbh., Kirkeinspektionsarkiverne, Næstved Sct. Mortens kirkes regnskab 1726/27.
 13. Næstved skifteprot. 1697–1708, fol. 213, samfrændeskifte, aktiver 10000 sletdaler, passiver 3480 sletdaler (en sletdaler var lig $\frac{2}{3}$ rigsdaler, d.v.s. 4 mark eller 64 skilling).
 14. Næstved skifteprot. 1707–19, fol. 517, samfrændeskifte, aktiver 5026 rdl., passiver 3771 rdl.
 15. Epitafium i Aarhus Vor Frue kirke.
 16. Skifte af 18. febr. 1691 i Aarhus skifteprot. 1685–96, fol. 410, boets overskud 8991 rdl.
 17. Aarhus skiftprot. 1716–21, fol. 76.
 18. Kgl. Bibl., Ny kgl. Samling nr. 3713, 4°, H. Friis-Petersen: Embeds- og bestillingsmænd i Aarhus.
 19. Jydske Samlinger, 1. rk., bd. IV, 1872–73, s. 353.
 20. Skifte i Nørlyng herreds provstis skiftprot. 1733–67, fol. 319 og 343. Boets overskud 10644 rdl.
 21. Benjamin Hincheldey var broder til købmand i Saksøbing Evert H., stamfaderen til den lollandske slægt Hincheldey (se Persh. T. 1974, s. 167 f.). – Aarborg for Hist. Samf. for Præstø samt 1943, s. 67 indeholder oplysninger om tyskere i Næstved i det 17. og 18. årh. samt stamtavle over Næstved-slægten Hincheldey.
 22. RA, Generalauditørens skftprot. A, fol. 41 og 166, boets overskud 202 rdl.
 23. Ditlev Trappaud Rønne: Adelslægten Trappaud i Danmark 1683–1863. Forf. mener, at slægten er fransk adel. Paul Hennings anser det for tvivlsomt, om slægten er adelig og tænker sig, at den er tysk (Persh. T. 1924, s. 253). – Se desuden stamtavlen Trappaud i Persh. T. 1903, s. 17–23.
 24. RA, Indlæg nr. 56 til Generalauditørens skifteprot. A.
 - 24a. Se note 11 a.
 25. Persh. T. 1983, s. 147.
 26. I kbg. kaldes hun ved vielse og begr. blot Abele Pedersdatter, men på epitafium Abele Pedersdatter Friis.
 27. I Persh. T. 1983, s. 148 f. anføres to børn af rådmand Rasmus Bacher: sognepræst ved Næstved Sct. Peder Hans Rasmussen B., * ca. 1611 og Maren Rasmusdatter B., * ca. 1612. Disse har begge nær forbindelse med Christence Rasmusdatter B. Hun er * ca. 1636. Trods aldersforskellen – som, da vi ikke kender personernes fødselsår, meget vel kan være mindre, end ovennævnte ud fra den ved begravelse anførte alder beregnede årstal giver indtryk af – finder jeg det rimeligt, at anse hende for datter af rådmanden.
 28. Skifte i Vindinge herreds provstis skifteprot. 1684–1712, fol. 154. Boets overskud 1976 rdl.
 29. Se i øvrigt note 32.
 30. Gravsten i Næstved Sct. Mortens kirke.
 31. Næstved skftprot. 1707–19, fol. 319.
 32. I 1679 skulle Næstved by udrede 1500 rdl. i krigsstyr. Højest ansat var Sidsel, salig borgmester Johan Robrings og hendes børn, som pålignedes 142 rdl. 1 mark 2 sk., næsthøjest Hans Hornemann (nr. 32), som pålignedes 110 rdl. 2 mark 10 sk. (LA Kbh., Næstved Rådstue, mandtalslister, regnskaber m.v. vedr. statsskatter 1568–1684).
 33. Næstved skftprot. 1718–26, fol. 137. Hans bo var insolvent.

34. Forordn. af 28. jan 1682 havde begrænset magistraten i Næstved til en borgmester og to rådmænd.
35. Frederiksberg kommunebibliotek, H. Friis-Petersen: *Stamtavle over Familien Friis fra Aarhus, Aarhus 1946*, duplikeret fører begges slægt længere tilbage.
36. Epitafium i Lyngaa kirke, Østjysk Hjemstavn 1946, s. 173.
37. Af skifte 28. nov. 1712 i Justits-, skifte- og auktionsprot. for Sabro herreds provsti 1712–1805, pag. 3 fremgår af hans datter (nr. 23) ikke var datter af enken.
38. *Aar bog for Hist. Samf. for Præstø amt 1943*, s. 67 flg.
39. Persh, T. 1957, s. 57.

Caspar Paludan-Müller/Emil Hornemann

Der er sket en forbytning af billeder, som redaktionen dybt beklager: Det billede, som vi bragte på side 65 i denne årgang i brdr. Paludan-Müllers anetavle og som angaves at forestille *Caspar Paludan-Müller*, er et billede af *Emil Hornemann*. Caspar Paludan-Müllers billede bringes her nedenfor. Fejlen skyldes, at billederne er bestilt samtidigt og at det fotografiske atelier, som har fremstillet kopierne, har ombyttet disse og forsynet Paludan-Müllers billede med Hornemanns navn og omvendt.

Red.

Caspar Paludan-Müller
1805–1882

Kommentar til Teisens rettelser (1984:2)

I det nyeste nummer af PHT findes en artikel af kommandørkaptajn J. Teisen om rettelser/tilføjelser til Topsøe-Jensen & Marquard's værk om dansk-norske søofficerer.

En lille korrektion:

Side 205, 5.nederste person læses:

Thambsen's hustru (3: Birgitte Cathrine Wissing) død 5/10 1758, datter af Jens Wissing til Aarhus Mølle og Christine Maren Leerschow.

Birgitte Cathrine Wissing er død (på den Harboeske stiftelse) 29/9 1758, men begravet 5/10 1758 (Nicolai).

Hendes far, Jens Jensen Wissing (ca. 1656-97) var 2 gange gift: 1) Martha Elisabeth von Meulengracht ((1659-94), 2) Ingeborg Foss (1661-1737).

En søn af Ingeborg Foss, Hans Wissing, stiftede et legat, og blandt legatnyderne var hans halvsøskende og deres efterkommere, bl.a. »Scoutbynacht Thambsens enke, som haver børn«.

Christine Maren Leerschow, derimod, blev 1708 gift med en student Jens Wissing fra Aarhus Mølle. Hendes forældre (Poul Pedersen Lerskov og Mette Marie Juul) blev gift 1688. Hun *kan* ikke have en datter, der bliver gift 1705.

Resumé: Birgitte Cathrine Wissings dødsdag rettes *fra* 5/10 *til* 29/9 1758.

Hendes mor rettes *fra* Christine Maren Leerschow *til* Martha Elisabeth von Meulengracht.

Jens Rotne, Lupinvej 7, 2720 Vanløse

En landsbypræsts erindringer

Af

Erik Reitzel-Nielsen

Landsbypræsten *Andreas Boje* (1773–1854) nedskrev i 1853, da han var 80 år gammel, sine erindringer. Han døde det følgende år og nåede ikke at fuldende sit arbejde, der kun er ført frem til året 1830. Erindringerne kendes nu kun i en afskrift, hvortil sønnen, Frederik Severin Boje,¹ har føjet nogle anmærkninger.

Nogen fremtrædende gejstlig var Andreas Boje ikke, og hans erindringer rummer ingen sensationer. Når de, der kun har været bestemt for hans efterslægt, dog fortjener at offentliggøres, skyldes det, at de giver interessante kulturhistoriske billeder: af fæstebøndernes kår i slutningen af 1700-tallet, af de vanskeligheder, bondesønner havde ved at gå den studerede vej og af en landsbypræsts ikke sjældent trange kår. Det falder stærkt i øjnene hvor meget vilkårene i materiel henseende har bedret sig her i landet siden Andreas Bojes tid.

De år, skildringen omfatter – fra 1773 til 1830 – var jo en bevæget tid. Inden for dette åremål faldt den franske revolution 1789, Napoleonskrigene, slaget på reden 1801, Københavns bombardement 1807 og afståelsen af Norge 1814. Ingen af disse begivenheder er nævnt eller blot antydet i Bojes skildring, der heller ikke omtaler tidens åndelige rørelser, skønt Boje dog var samtidig med flere af guldalderens digtere og – inden for det teologiske område – med Kierkegaard og Grundtvig. Erindringerne omfatter kun hans egen lille verden. De trange kår, hvorunder han levede, har muligt ikke levnet ham tid til andet og mere end hans gerning – herunder præstegårdens landbrug – pålagde ham.

Nedenfor gengives erindringerne bogstavret, dog er åbenlyse afskriverfejl stiltiende rettet. Manglende ord er sat i skarp klamme, og i noterne er indføjet sønnens anmærkninger.

For 80 år siden boede i Landsbyen Holbek østen for Randers en Fæstebonde ved navn *Søren Jensen Boje* og Hustru *Birte Andersdatter* under Holbekgaards Gods. Dengang vare Fæstebøndernes Stilling ikke saaledes som nu, Fattigdom herskede blandt dem, og Agerbruget stod meget tilbage, hvortil det den Gang strenge Hoverie og Fællesskabet i Jordens Behandling meget bidrog. Ogsaa Avlsredskaberne vare dengang yderst ufuldkomne, og 6 Heste kunde neppe trække en Plov. Søren Jensen Boje dyrkede sin Jord temmelig godt efter Tidens Skik og høstede nogenlunde god Sæd, hvilket satte ham istand til at betale sine Skatter, og han beholdt derfor Gaarden, saa længe han levede.

I Aaret 1773, den 10ende Mai, avlede dette Ægtepar en Søn, som i Daaben blev kaldet *Anders*.² 2 Aar i Forveien havde min Moder født sin Førstefødte, som blev kaldet Jens. Kun to Aar gammel mistede jeg min Moder, og en Stedmoder traadte i hendes Sted. Hun var igrunden meget omhyggelig for sine Stedbørn, men min ældre Broder var mindre føielig imod hende end ret og billigt var, og naar han havde gjort hende imod, vidste han at unddrage sig den fortjente Straf, og hans Ulydighed gik som oftest ud over mig. Jeg mindes endnu meget godt, at jeg ofte blev straffet for hans Skyld. Dette uagtet holdt jeg meget af hende. Med min Fader avlede min Stedmoder to Sønner, hvis Navne jeg nu ikke husker, og en Datter kaldet Birte.

Skjøndt min Fader hverken kunde læse eller skrive, var det ham dog meget om at gjøre, at hans Børn lærte begge Dele. Dertil havdes god Leilighed i Holbek, da Degnen, *N. Brandt*,³ var en duelig og nidkjær Lærer og holdt Skole hele Vinteren. Han var især en udmærket Lærer i Regning og Skrivning. I hans Skole lærte jeg, indtil jeg havde fyldt mit 12te Aar, alt, hvad jeg vidste, da jeg i mit 20^{ende} Aar blev antaget som Discipel i Randers Skole. Paa Landet var Vinteren den eneste Skoletid. Om Sommeren holdtes ingen Skole, thi da bleve Børnene, ligesom det endnu skeer paa flere Steder, brugte – de Større til Markarbeide, de Mindre til Vogtning.

Da jeg var 4 Aar gammel, begyndte jeg at lære Bogstaver og Skrivning hos en aldrende Huuskone. Dette lærte jeg hurtigt, thi denne Kone, som jeg kaldte Moster, var meget venlig imod mig, og jeg gik meget gjerne i Skole hos hende.

Saasnart jeg var kommen saa vidt, at jeg kunde læse i Bog, begyndte jeg at gaae i Skole hos den dygtige Degn, Hr. Brandt. Denne mere tvungne Skolegang syntes jeg slet ikke om, jeg listede mig derfor hemmeligt bort fra Skolen og løb hjem og satte mig under en Vogn i min Faders Port, hvor jeg skjulte mig, medens Folkene spiste Davre. Dette var et meget daarligt Skjulested, da Porten laa lige for Forstuedøren, og da min Fader kom fra Davrebordet og aabnede Forstuedøren, fik han strax Øie paa Flygtningen, tog mig paa sin Ryg og bar mig til Skolen uden at tale et haardt Ord til mig. Nu frygtede jeg for Straf af Degnen, en Straf, som jeg havde fortjent, men ogsaa han var meget mild og kjærlig imod mig. Denne milde og kjærlige Adfærd saavel af min Fader som af min brave Lærer havde en saare velgjørende Virkning paa mig. Aldrig faldt det mig senere ind at skulke fra Skole, men lærte derimod med særdeles Flid alt, hvad denne fortræffelige Lærer foresatte mig og higede stedse efter at blive den bedste i Skolen. Dette kunde jeg vel ikke naae, thi Degnens ældste Søn, *P.N. Brandt*,⁴ var 3 Aar ældre end jeg og havde stadig Skolegang; jeg kunde ikke naae ham, men han var ogsaa den eneste, jeg stod tilbage for. Han gik senere i Randers Skole og blev en virksom Aarsag til, at jeg i mit 20ende Aar vovede mig ud paa den vistnok farlige Vei at studere. P. N. Brandt døde som Sognepræst i Ringkjøbing.

Jeg har forhen bemærket, at Skolegangen blot fandt sted om Vinteren, thi

saalænge Jorden var aaben, maatte jeg ligesom alle andre Landsbyebørn enten kjøre Plov eller vogte Faar fra det tidlige Foraar ud til det sildige Efteraar. Landsbyeskolerne vare ikke saa rigelig forsynede med Lærebøger som nu; Luthers lille Catechismus, Pontoppidans Forklaring⁵ og Søndags Evangelierne vare de eneste Læsebøger, og de lærtes i Almindelighed udenad,⁶ forsaavidt Børnene dertil havde Evne. Derved blev Hukommelsen vel skjærpet, men de øvrige Forstandsøvelser kun lidet udviklede. Børnene maatte hver Søndag søge Kirken med deres Forældre, og de ældre traadte ud tilligemed den voxne Ungdoms Catechisation. Hver Søndag var Kirken fuld af Menighedens Medlemmer og ligeledes om Onsdagen i Fasten. Hr. Brandt var en meget dygtig Kirkesanger. Jeg har overfor omtalt ham som en duelig Lærer, især var han dette i Regning, og han forberedede flere til Styrmandsexamen. Enhver, der havde Lyst og Evne, kunde gjøre god Fremgang for ham. Retskrivning dreves ikke saaledes som nu. Skolegangen fortsattes af mig hver Dag i Vinteren, indtil jeg omtrent var 12 Aar gammel. Til den Tid havde jeg lært Catechismus, Forklaring, Evangelierne, Skrivning og gennemgaaet hele Cramers Regnebog.⁷

Da jeg var 12 Aar gammel, satte min Fader mig i Tjeneste hos en Familie i Ørsted,⁸ en Miil fra min Fødeby. I Sommeren 1785 blev jeg angreben af en Sygdom, som var meget farlig, og som formodenlig var Typhus, og blev bragt hjem. Denne Sygdom overvandt jeg vel foruden Lægehjælp, men flere bleve smittede, hvoriblandt min Fader, der ei havde Kræfter nok til at udholde denne farlige Sygdom, men efter Forsynets Villie blev hjemkaldet til det bedre Liv. Jeg var alt igjen traadt i Tjeneste, og jeg mindes endnu tydeligt, hvor bittert jeg græd, da man bragte mig Efterretningen om min gode, kjærlige Faders Død, og hvorledes jeg bebreidede mig selv som den, der havde paaført ham denne dræbende Sygdom. Jeg stod nu en Tolvaarsdreng fader- og moderløs, næsten blandt Fremmede. Dog, takket være mine vel enfoldige, men gudfrygtige Forældre og min kjære Lærer, der lærte mig tidlig at sætte min Lid til Faderen i Himmel, og denne Tillid styrkede mig i Sorgens Øieblikke, og denne Tillid har oplivet og styrket mig under enhver Prøvelse i Livets forskjellige Stillinger. Gud, de faderløses Fader, som stedse er nær os alle, som kalde paa ham, han vaager stedse over sine Børn, styrer og leder dem gennem Barndommens lykkelige Dage indtil den graanende Alderdom. Saaledes har den algode Fader i Himlen styret og ledet mit Fjed indtil dette Nu, hvorlidet jeg end ofte har paaskjønnet denne Guds uendelige Godhed eller viist mig værdig til denne hans Miskundhed og Naade.

Som foran bemærket levede jeg dog saa at sige blandt Fremmede som en Tolvaarsdreng uden at vide, til hvem jeg skulde holde mig, eller hvor jeg skulde søge Beskyttelse. Min Stedmoder fik snart en Frier, en ganske ung Mand, som fik Gaarden i Fæste og ægtede hende. Han kunde vel pløje og saae, men havde iøvrigt intet lært. Det var min Stedmoders Ønske at faae mig hjem, da min

ældre Broder vilde tjene sit Brød hos Fremmede. Min Stedmoder ansaae den Lærdom for unyttig, som jeg havde erholdt, og i min 13de Vinter kom jeg derfor kun enkelte Gange i Skolen, men maatte tærskes og foretage adskilligt andet i Gaarden. Om Sommeren maatte jeg kjøre Plov og Harve. Jeg mindes endnu levende, hvorledes jeg i Bygsædens Tid maatte kjøre Plov og Harve de Tider paa Dagen, da dette Arbeide foretoges, og naar der afspændtes fra Ploven, og de mange Heste skulde græsse paa de simple Græsgange, maatte jeg følge dem saavel om Dagen i Bedetimerne⁹ som om Natten, thi paa den Tid bleve de fleste Heste staaende paa Græs i det tidlige Foraar, da Bonden i det Mindste holdt 8de Heste og høstede saa lidt, at han ei havde Foder til dem om Foraaret. Saasnart de spændtes fra Ploven, bleve de slaaeede løse paa Engene og Græsmarkerne, og der maatte jeg vogte dem Dag og Nat. Naturligviis faldt jeg ofte i Søvn, og for at kunne følge dem, havde jeg lagt et Tøir paa den ene Hingst og bundet mig det om Livet. Denne Hest trak mig da med sig, hvor den gik hen for at græsse. Saa længe Sommertiden varede, blev der ei tænkt paa at komme i Seng, og jeg [gik] derfor ofte sovende ved Siden af Hestene, naar jeg kjørte Plov. Jeg var rigtignok den eneste Dreng i Byen, som blev saaledes behandlet.

I det Tidsrum fra d. 12.–17de Aar, hvori jeg trællede for min Stedfader, forekommer dog to halve Aar, der staae som lysende Puncter i min dengang mørke Stilling. Det ene var Sommeren 1786, hvori jeg som Hyrdedreng tjente paa Holbekgaard, hvor jeg havde det godt og gjerne var bleven, men ikke maatte for min Stedfader. Det andet var Vinteren 1788–89. I denne overordentlig strenge Vinter havde jeg nemlig paataget mig at give smaa Børn Undervisning i Læsning, Skrivning og Regning i Landsbyen Førslev,¹⁰ omtrent en Miil fra Holbek. Skolen holdtes vixelviis hos Beboerne eller, som det hed paa Omgang, og hos den Bonde, jeg spiste, samlede Børnene, og der underviste jeg dem. At jeg som en Dreng paa 14 Aar hverken kunde have de fornødne Kundskaber til at undervise Børn eller saadan Erfaring, som behøves for at omgaaes dem med Smidighed og Alvor er begribeligt. Imidlertid var man glad over den unge Skolemester. Saasnart Foraaret begyndte, ophørte min Forretning som Lærer, og jeg maatte vende tilbage til Hjemmet for at trælle for min Stedfader. Min Faders Gaard laa tæt op til Præstegaardens Have, kun et simpelt Gjærde adskilte Gaarden fra denne. Derved blev jeg kjendt med Præsten¹¹ og hans Familie, blev ofte kaldet ind i Præstegaarden og maatte synge for Familien. Da jeg havde gjort god Fremgang i Skolen og tillige havde en god Syngestemme, talte de ofte om, at den lille Andreas skulle være Præst. Denne Tale syntes jeg godt om og havde virkelig stor Lyst til at blive Præst, men dertil var jo aldeles ingen Udsigt, da min Fader var fattig, og endmindre faldt det mig ind at tænke derpaa, da jeg saa tidlig mistede ham. Indtil mit 17de Aar levede jeg her og arbejdede jeg for min Stedfader for den blotte Føde og de tarvelige Klæder og tænkte i denne Tid aldrig paa mit Barndomsønske. Dog tabte jeg ikke Modet, men bevarede den barnlige Tillid og var derfor blandt Andre vel

tilmode og stedse glad, især naar jeg arbejdede til Hove,¹² som det hedder, thi arbejdede jeg som oftest under Sang og Munterhed. Dette gjorde Eieren af Holbekgaard, *Hans Amnitzbøll*,¹³ opmærksom på mig, og han ytrede hos Degnen, at han ønskede at have mig til Gaarden for at gaae i Haven og lade mig lære Gartneriet. Med ubeskrivelig Glæde hørte jeg den brave Hr. Brandts Meddelelse og erklærede min Stedfader, at jeg forlod ham Mikkelsdag¹⁴ for at tage Tjeneste paa Herregaarden. Jeg følte mig overbeviist om, at Amnitzbøll meente mig det godt, og at jeg i hans Tjeneste blev fri for det Slaveri, jeg hidtil havde levet i. Mikkelsdag 1789 flyttede jeg til Herregaarden og blev anvist Arbeide i Haven. Jeg var endnu ikke confirmeret og maatte derfor med min Husbonds Tilladelse lade mig antage til Confirmation. Her kom min tidligere Skolegang og en Vinters Skolehold mig særdeles til Nytte. Jeg blev confirmeret i Udby kirke, Annexet til Holbek, 1790.

Gud, de faderløses Fader, havde saaledes styret alt saa vel for mig, thi nu levede jeg langt bedre, end jeg var vant til og havde intet anstrengende Arbeide. Derimod var Arbeidet i Haven mig aldeles fremmed, og da Gartneren kom bort, følte jeg hele min Uvidenhed i det, jeg havde at udføre - Planternes Navne kjendte jeg ikke og endnu mindre deres Dyrkning. Nogle Kjækkenurter og navnlig Peberrod, som dyrkedes der i betydelig Mængde, skulde føres til Markedet i Randers, og [jeg] fik det Hverv at sælge disse Sager paa Torvet. En meget flink Ladefoged kjørte for mig og gav mig den fornødne Anvisning. Jeg havde aldrig før seet nogen Kjøbstad, aldrig havt Penge mellem Hænder og aldrig foretaget nogen Handel. Det var derfor et farligt Hverv, som den gode Mand havde betroet mig. En Tegnebog var det første, jeg anskaffede mig, for deri at bevare de Penge, som jeg fik for Urterne. Vognen blev kjørt paa Torvet, hvor en stor Menneskemasse vandrede frem og tilbage. Jeg solgte Varerne, gjemte Pengene i Tegnebogen, stak den i Lommen og troede den velforvaret, men ak! Da jeg havde udsolgt og greb efter Tegnebogen for at gjemme det sidst indkomne, var Bogen borte. Jeg blev som lynslagen, følte mig høist ulykkelig og ønskede aldrig at være kommen til Herregaarden. Hvor kunde den Mand, som kun af Menneskekjærlighed havde taget mig ud af min mørke Stilling for at begynde min Fremtids Lykke, nogensinde mere fæste Tillid til mig, som saa maadeligt havde udført det mig betroede Hverv? Saaledes tænkte jeg og følte mig høist ulykkelig. Jeg aabenbarede min Ulykke for Ladefogden, og vi begav os paa Hjemveien, jeg med et meget nedbøiet Sind. I flere Dage vovede jeg ikke at komme for Herrens Øine, og jeg vidste ei, om jeg var kjøbt eller solgt, han fordrede intet Regnskab af mig. At Ladefogden havde fortalt ham Sagen, vidste jeg, og jeg ventede derfor hver Dag en streng Irettesættelse, men den udeblev. Efter nogle Dages Forløb traadte han en Dag ind i mit Kammer, men istedetfor at fordre Regnskab af mig, sagde han: Du skal imorgen tidlig ledsage de to Mænd til Sundby¹⁵ norden for Aalborg. Der skal de afhente nogle Stude, som jeg har kjøbt i Vensyssel. Han gav mig derpaa en Bunke Sedler med de Ord:

Der har du Penge til at bestride Omkostningerne med, men gjem dem i din Fik.¹⁶ Denne Fremgangsmaade gjorde et Indtryk paa mig, som aldrig udslettes. For Anvendelsen af de medtagne Penge gjorde jeg ham saaledes Regnskab, at han stedse havde Tillid til mig. Da han kort efter solgte Gaarden til en Fætter, *Rasmus Amnitzbøll*,¹⁷ anbefalede han mig til denne, og jeg blev paa Gaarden. Min gamle Principal flyttede til Randers og blev 3 Aar efter en virksom Aarsag til, at jeg blev optagen i Randers Skole, thi han ansporede mig lige saa meget dertil som min daværende Principal fraraadede det, vistnok af meget fornuftige Grunde, da han som juridisk Candidat kjendte de Vanskeligheder den Studerende havde at overvinde. Han havde en yngre broder, *Ivar Amnitzbøll*,¹⁸ hos sig. Denne, der senere blev Eier af Mørup, var en hellig Mand, og da han mærkede, det var mit fulde Alvor, saafremt det kunde skee, skaffede han mig Broderens Tilladelse til at reise til Randers for at blive optagen i Skolen, hvilket ogsaa skeete Foraaret 1793. Hos den nye Herre af Holbekgaard, R. Amnitzbøll, havde jeg det meget godt og var afholdt af Herskabet; men jeg fik ingen Leilighed til at lære Gartneriet og kom altsaa ikke videre, hvilket bidrog til, at min Barndomslyst vendte tilbage, thi siden min Faders Død havde jeg ikke tænkt paa at blive Præst. Tillige ansporedes jeg af min fordums Rival i Landsbyskolen, P. N. Brandt, der alt i flere Aar havde frequenteret Randers Skole. Jeg fattede da den Beslutning at gaa til den samme Skole, skjøndt jeg ikke vidste, hvorfra de høist nødvendige Hjælpemidler skulde komme, da jeg ingen Familie havde at vente Noget af og heller aldrig erholdt det mindste af den. Min Stedfader vilde ikke engang befordre mig med det Lidet, jeg havde, til Randers, men jeg maatte tye til en Fremmed, som villig befordrede mig, og det er alene af Fremmede, jeg har fundet Beredvillighed til at yde mig den fornødne Hjælp og Bistand.

Det var dengang almindeligt i Randers, at fattige Disciple fra Landet fik Kost i Byen hos enkelte Familier. Saaledes blev P. N. Brandt understøttet i sin Skoletid, thi hans Fader havde ikke Evne til at betale for ham. Paa samme Maade fik jeg Kosten hos 7 Familier hver af Ugens Dage i de 5 Aar, jeg frequenterede Skolen, og jeg havde det i den Henseende meget godt. Da jeg havde temmelig Færdighed i at læse og skrive fra den Tid, jeg forlod Brandts Skole, og da det Lærte nu atter var opfrisket, fik jeg ½ Aar efter min Indtrædelse i Skolen et Par Timer om Ugen nogle Børn at undervise i deres Forældres Huus. Ligeledes søgte Skolens ædle Rector, Hr. mag. art. Estrup¹⁹, saa ofte Leilighed gaves, at skaffe mig en lille Fortjeneste og anbefalede mig saaledes til at forestaae Kirkesangen ved Hospitalet²⁰, hvorfor jeg, saavidt jeg mindes, fik 10° aarlig. Dette tilligmed de Gaver, velvillige Mennesker ydede mig, satte mig istand til at forsyne mig med de allernødvendigste Klæder og at betale min Vært for Huusleie o.s.v. Afholdt af Lærerne og alle, der kjendte mig, var disse Skoleaar de lykkeligste hidtil af mig oplevede siden min Faders Død; thi i den erholdt jeg de fornødne Kundskaber som Grundlag for den kommende

Tid, og jeg havde tillige, hvad jeg behøvede, til med Sparsommelighed at slaae mig igjennem og betale enhver sit. Men Tiden nærmede sig med stærke Skridt, da jeg skulde forlade dette Gode og drage til Hovedstaden, hvor jeg Ingen kjendte, for at tage Examen og fortsætte de begyndte Studier. Jo mere denne Tid nærmede sig, desto ængsteligere blev jeg, da jeg aldeles manglede det Allernødvendigste til at bestride Opholdet der i et halvt Aar foruden Udgifter, der er forbundne med Indskrivningspenge til Universitetet o.s.v. Vel vidste jeg, at Skolens ædle Rector Estrup havde bestemt at give mig nogle Stipendier fra Skolen, men disse ville ei forslaae, da Skolens Stipendiefond ei var stort, og da flere skulde nyde godt deraf. Jeg var aldeles forknytt, da jeg Dagen før Afreisen gik omkring for at sige Farvel og takke mine Velgjørere, men da jeg havde fuldendt denne Pligt, havde jeg ved Afskeden modtaget et saadant Beviis paa mine Velgjøreres Ædelmodighed, at jeg var forsynet til Reisen med 80rd, og jeg kunde altsaa begive mig til Kjøbenhavn uden ængstelig Frygt. Dagen før Skærtorsdag 1798²¹ begav min Meddiscipel R. Thorsen²² og jeg os paa Reisen til Aarhus, hvor vi havde det Uheld, at Smakken ei gik til Kallundborg paa den Tid. Vi maatte derfor leie en Baad, som formedelst Modvind satte os i Land paa Seierø. Vi søgte op til Præsten²³, som gjæstfrit modtog os og gav os Nattely. Der kom vist sjelden Fremmede paa denne Øe, thi hans Børn vare saa folkesky, at de formelig flyede os. Fra Seierø fortsatte vi Reisen til Hovedstaden. Jeg fik Logis hos en Enke, som boede i et Huus paa Slotspladsen. Efter Ildebranden 1795²⁴ blev nemlig bygget en Række Huse paa Slotspladsen til Beboelse for de mange Familier, der vare huusvilde efter Ildebanden. Disse Huse bleve staaende, indtil Byen igjen blev opbygget. I et af disse Huse logerede jeg den sidste Sommer; jeg havde det meget godt her og levede meget billigt.

Med nogen Frygt og Bæven traadte jeg frem for dHrr Professorer for at underkaste mig examen artium, og som en Følge af min Angst begyndte jeg Examen med et Non cont.²⁵ for Astronomien under Justitsraad Bugge.²⁶ Jeg var anseet ret ferm i Astronomi, og denne Begyndelse nedbøiede derfor saaledes mit Mod, at jeg om muligt var endnu mere bange, da jeg derpaa skulde examineres i Latin af den høist alvorlige, men retfærdige Baden.²⁷ Hos ham fik jeg dog Haud. Dette styrkede atter mit Mod lidt og ligesom Modet steg blev ogsaa Charactererne nu bedre, jeg fik Laud^{er}, ja endog L.p.c.²⁸ Imidlertid kunde jeg ikkun faae Haud til Hovedcharacter formedelst det først erholdte Non cont., og dette var meget slemt for mig, der saameget trængte til offentlig Understøttelse. Imidlertid erholdt jeg dog paa den ædle Mag. Estrups anbefaling et lille Stipendium paa 30rd af Grosserer Niels Brock,²⁹ bestemt for en Discipel fra Randers Skole.

Saasnart Collegierne³⁰ begyndte, frequenterede jeg stadig de philosophiske Forelæsninger og underkastede mig den philosophiske Examen i October 1798 med Held: 3 Laud, 2 Haud. Samme Efteraar maatte jeg forlade mit gode Logis

paa Slotspladsen, fordi der ei var Kakkelovn i mit Værelse, og jeg fik nu Logis hos en fattig, men skikkelig Familie i Store Grønnegade. Hos denne Familie erholdt jeg Middagsmad for 8 sk daglig. Det var rigtignok Erter og Flesk hver Dag hele Ugen igjennem, men jeg befandt mig ret vel ved denne Kost. Om Søndagen spiste jeg hos en Familie i Byen.

Vinteren 1798–99 var ligesom 1788–89 meget streng. Natten mellem Faste-lavns Søndag og Mandag 1799 faldt en saadan Mængde Snee, at man maatte kaste sig ud af Husene. Efterhaanden blev Sneen kjørt sammen paa Amager-torv, hvor endnu i Juli Maaned store Dynger laae.

I April 1799 underkastede jeg mig den philologiske Examen med 2 Laud og 2 Haud og fik altsaa Laud til Hovedcharakter. Det havde været høist rigtigt af mig, der nu var 26 Aar, at forblive ved Universitetet og fortsætte mine Studeringer, men da jeg intet havde at leve af, modtog jeg med Glæde et Tilbud af min Velgjører, Hr. R. Amnitzbøll, om at tage til ham for at undervise hans Børn, en Søn³¹ og en Datter. Han var Enkemand, og Børnene havde siden deres Moders Død været hos dennes Moder, Fru Berg,³² Eierinde af Hovedgaarden Kjærsgaard,³³ en Miil vester for Hjørring. Disse Børn som den [mindste]³⁴ Tid havde været hos Faderen, vare aldeles fremmede for Fader, som boede i Randers, og ved en enfoldig Barnepiges Fortællinger vare de indjagede en saadan Skræk for Faderen, at de næsten skyede ham, som dog med al sin Alvorlighed elskede dem meget. Det var ham saavel som mig meget om at gjøre at vinde disse, vel for en stor Deel forkjælede Børns Kjærlighed. For mig var det en let Sag, derimod ikke for den alvorlige Fader. For at naae dette Maal bleve vi enige om efter endt Skoletid at deeltage i Børnenes Lege og at omgaaes dem saa meget som mueligt og paa saadan Maade lykkedes det ogsaa Faderen at forjage Frygten hos dem og for endeel at vinde deres Kjærlighed. Imidlertid trængte Bedstemoderen paa [for] at faae Børnene til sig igjen, og Faderen tillod den følgende Sommer 1800, at de besøgte Fru Berg, som nu ikke oftere vilde give slip paa dem. Aaret efter, 1801, døde R. Amnitzbøll og hans Broder, Sønnens fødte Værge, bestemte at sende denne i en Opdragelsesanstalt, saavidt mindes Brahetrolleborg,³⁵ Aaret 1802. Disse mine kjære Elever, som jeg fulgte til Kjærsgaard, forlod jeg i Juli 1802, og siden hverken seet dem eller det mig lige kjære Jylland.

I Aaret 1802 kom jeg atter til Kjøbenhavn og begyndte at frequentere de theologiske Forelæsninger. At erholde Stipendier strax var det ei at tænke paa, og jeg maatte da nøies med de Penge, jeg bragte med mig fra Jylland. Efter i et Aar at have frequenteret Collegierne erholdt jeg Regensen og nogle smaa Stipendier. Jeg fik til Contubernal en stille og meget flittig Studerende, F. C. Mathiesen,³⁶ hvis Stilling kun var lidt bedre end min. Vel havde han en Moder, men hun var en fattig Præsteenke med flere Børn. Mathiesen var stundom lidt traurig, men oftest af et ædelt Hjerte og en retskaffen Charakter. Vi levede sammen som Brødre og Venner, og dette venskabelige Liv bidrog meget til at

formilde det trykkende i vor Stilling. Vi vare begge nøisomme og tilfredse med det Lidet, som var os beskaaret. Jeg havde Intet undtagen det, som ydedes Alumnerne af Kloster og Regens. Det vigtigste var frit Huus og Brændsel. Den fattige Studerende kan ikke noksom paaskjønne det Velgjørende i denne Indretning. Paa Regensen kan man leve af meget lidt. Hos Oeconomen fik jeg for 2 sk Mælk hver Formiddag bragt op paa mit Værelse. Kommen fra Forelæsningerne brød jeg det fornødne Brød i Mælken og havde saaledes en god Middagsmad omtrent for 3 sk.; efter dette Maaltid drak jeg en Kop Kaffe til 2 sk., og dermed var jeg tilfreds. Om Morgenen drak jeg en Kop The og spiste lidt Smørrebrød og ligesaa om Aftenen. Med Undtagelse af Søndagen, paa hvilken jeg spiste hos en Familie i Byen, fortsattes denne Levemaade daglig en heel Sommer igiennem, og jeg befandt mig vel derved.

Skjøndt jeg følte mig veltilfreds med denne Levemaade og var sund og rask, troede dog mange af mine Venner og Medstuderende, hvis Kaar vare langt bedre end mine, ikke at Helbreden kunde vedligeholdes derved, især i den kolde Vinter. Flere af mine Venner og Bekjendte bleve derfor enige om at sammenspare nogle Mark maanedlig af deres Indtægter og sendte min bedste Ven, Carl August Schmidt,³⁷ til mig med det Forslag, at han hver Maaned skulde bringe mig 5 rd. for at jeg kunde nyde en ordentlig Middagsmad hver Dag. Mine Velgjøreres Navne bleve ikke nævnte. Den Maade at gjøre godt paa var saa ædel og skjøn, at jeg, hvor vel jeg end befandt mig ved min forrige Levemaade, følte mig forpligtet til at modtage dette ædle Tilbud. Schmidt bragte mig nu hver Maaned 5 rd, indtil jeg havde taget Embedsexamen.

Under mit Ophold ved Universitetet følte jeg saaledes ingen Mangel, jeg følte mig stedse tilfreds, skjøndt jeg hverken kunde klæde mig saa godt eller deeltage i saadanne Fornøielser som mine Medstuderende.

Den 18. Juli 1805 tog jeg Attetats med Haud. Efter endt Examen foretog jeg en Landreise i Selskab med min Contubernal Mathiesen til Landsbyen Hyllinge i Nærheden af Holbek, hvor hans Moder boede. Dette var mig en meget behagelig Tour. Fru Mathiesen saavel som den øvrige Familie modtog mig med Glæde som den elskelige Søns Contubernal. Vi foretog Udflugter saavel i den nærmeste Omegn som til en Familie i Stevnsherred; overalt bleve vi vel modtagne.

Efter Hjemkomsten af denne behagelige Reise var det mit Ønske at gaae til det nordlige Jylland og bestemte mig derfor at gaae med en Skipper til Fladstrand,³⁸ men vi kom ikke længere end til Helsingør hvor vi maatte ligge for Modvind i 8 Dage. Da de faae Contanter, jeg medbragte, under dette Ophold næsten alle vare opbrugte, besluttede jeg at vende tilbage til Kjøbenhavn.

Jeg tog nu atter ind paa Regensen, hvor min Plads stod aaben, og vilde nu leve af Informationer.

Kort efter dette mislykkede Forsøg paa at komme til Jylland læstes i Regensporten, at en Præst paa Møen ønskede en theologisk Candidat til at

undervise 2 Børn og tillige prædike hver Søndag i Tugthuset i Stege og hver [Fredag]³⁹ i Byens Kirke. Denne Plads søgte jeg og fik den og kom saaledes til at conditionere hos Hr. *Jørgen Stauning*⁴⁰ Sognepræst i Stege og Provst over Møens Herred.

Det var visseligt et voveligt Arbejde, jeg paatog mig saa hurtig efter endt Examen. Vel var Hr. Staunings ældste Søn kun 7 Aar, men han skulde studere, og der maatte anvendes megen Tid paa hans Underviisning, og der levnedes mig derfor kun liden Tid til at forberede mig til Prædiken om Søndagen og Fredagen, men det gik dog godt. Sønnen, Jens Bille Stauning,⁴¹ var en meget god Dreng, flittig og lærevillig. Han blev senere sat i Nykjøbing Skole og fulgtes derfra med sin høit elskede Rector, Dr. Etatsraad Bloch,⁴² til Roeskilde, hvorfra han dimiteredes. J. B. Stauning døde 1849 som Sognepræst i Herlufmagle. Der var endnu to yngre Børn, som jeg underviste, en Pige og en Dreng,⁴³ Jørgen Stauning, der er Skoleholder i Haarbølle paa Møen. Disse tre Børn avlede Stauning med sin 4de Kone,⁴⁴ der døde 5 Aar før han. Ved min Ankomst til Staunings Huus vare tre voxne Døttre fra første Ægteskab.⁴⁵ Den yngste af disse, *Jacobine Frederikke Antoinette*, var en munter og livlig Pige, og hun blev 1809⁴⁶ min Hustru. Den 30. November 1810 blev jeg beskikket til personel Capellan for Stege Menighed efter provst Staunings Begjæring. Dette Embede besørgede jeg i denne høist værdige Oldings Leveaar. Han døde i mine Arme 1814.⁴⁷ I den derpaa indtraadte Vakance besørgede jeg ligeledes Embedet, indtil Eftermanden, Amtsprovst Krag,⁴⁸ blev kaldet i Sommeren 1815 til Stege. Den 31. October s.A. blev jeg beskikket til Capellan hos Krag, der var Amtsprovst i Stege og tillige Amtsprovst over Baarsø, Hammer og Møens Herreder.

Hvor meget jeg end ønskede at erholde et lille Embede som Sognepræst, var det dog et stort Gode for mig, at jeg forblev ved Stege Menighed, hvor jeg efter 9 Aars Virksomhed var kjendt og elsket af Menigheden ligesom ogsaa det, at jeg fik min Løn udbetalt i Canceliet med 400 rd Sølv af Amtsprovsternes Lønningsfond. I denne Stilling levede jeg derefter i 6 Aar, og skjøndt det var vanskeligt at leve i en Kjøbstad med en saa ringe Lønning og 6 Børn,⁴⁹ som min Kone fødte mig i Stege, savnede vi dog aldrig det nødvendige; vi vare begge nøisomme og sparsommelige, levede i en Kreds, hvor vi fandt mange Velyndere og vare derfor lykkelige og glade.

Aaret 1821, den 3^{die} October, blev jeg beskikket til Sognepræst for Feiø Menighed og overtog Embedet og Præstegaarden de sidste Dage i samme Maaned.⁵⁰ Feiø var anseet for et stort [Kald] og er det i Virkeligheden nu, men for mig vare de første Aar der meget haarde. I Stege var det vel stundom knap for mig, men der vidste jeg, hvad jeg havde at leve af. Hussleien var 120 rdl, men naar den var betalt, tilhørte Resten af Lønningen mig. I den første Maaned af mit Ophold paa Feiø omstyrtede der en heftig Storm min Ladebygning; en anden Længe maatte holdes opreist med Staver. Meget høie

Skatter paahvilede Embedet, og af Tienden skulde alle Skatter udredes. Prisen paa Kornvarerne vare saa lave de første Aar, at der ei blev synderligt at leve af, naar Skatter og de øvrige Udgifter vare betalte. Hveden kostede dengang kun 14 Mark Tønden, Rug, Byg og Erter kun 8 Mark, ja, jeg maatte endog en Gang sælge Byg for 8 Mark Tønden for at kunne betale min Folkeløn. Den omstyrtede Lade skulde reises, og de øvrige Dele af den forfaldne Præstegaard istandsættes; hvorfra Pengene skulde komme, vidste jeg ikke. Jeg trykkeses da meget af Næringsсорger de første Aar.

Min Kone delte troligt disse Aars Sorger og Bekymringer med mig; tarvelig, nøisom og sparsommelig som hun var fandt hun sig i Alt uden at tabe Modet. Det var Herrens Villie, at disse sørgelige Aar skulde være de sidste i hendes Levetid. En ulægelig Brystsvaghed angreb og bortrev hende i Slutningen af 1823⁵¹ og efterlod mig nedtrykt af Næringsсорger og Tabet af en elsket Hustru med fire uforsørgede Børn. Nedtrykt var min Stilling forhen; men da havde jeg da en trofast Ægtefælle, der kjærligen delte Sorger og bar Bekymringer med mig; men nu stod jeg alene med 4 moderløse Børn, hvoraf den yngste var 4 Aar, den ældste 12 Aar. Gud, den algode Fader i Himlen, gav mig Kraft og Styrke til at bære mit Tab. Ogsaa var det en Lykke for mig i denne Sorgens Tid, at jeg havde en yngre Søster af min salig Kone, Julie Stauning,⁵² som forestod alt i Huset og sørgede for de moderløse Børn. Efter min Kones Død tilbragte jeg et eensomt og sørgeligt Liv. Det forekom mig vanskeligt i min fattige Stilling at faae en Moder til mine Børn og en Kone til mig, der alt var over 50 Aar, men Herren, den algode Fader i Himlen, som hidtil saa naadigen havde styret og ledet mine Fjed, forlod mig heller ikke nu. I *Ane Margrethe Sidenius*,⁵³ Datter af Kjøbmand Edvard Sidenius⁵⁴ i Maribo, fandt jeg en stille, huslig, til en Landsbypræst vel skikket Hustru⁵⁵ og en nøisom, tarvelig og særdeles dygtig Huusbestyrerinde, og skjøndt hun forlod sine Forældres Huus, hvor der herskede Overflødighed af Alting, flyttede [hun] ind i mit saare tarvelige Huus, hvor hun saa ofte saae sin Mand i nogen Forlegenhed, og hvor saa meget manglede, fandt hun sig dog meget tilfreds og delte troligen med mig enhver Livets Byrde.

Den 12te Januar 1825 bleve vi ægteviede i Maribo af Pastor N. Sidenius,⁵⁶ en Fætter og Svoger til min Kone. Et Par Dage efter flyttede vi ind i min tarvelige og eensomme Bolig i Feiøe Præstegaard. Min Kone havde en Mødrenearv paa 1000 rdl., som satte mig istand til at betale min Gjæld til Sjællands geistlige Enkekasse, stiftet ved Indsættelsen for min afdøde Kone, ligesom den ogsaa satte mig istand til at sikre hende Pension saavel af Sjællands som af Lollands Enkekasse.

Feiøeboerne ere flinke Folk at leve iblandt, og min Kone fandt sig meget vel tilfreds i denne Menighed, Hvor kjær end denne ogsaa var for mig, ansaae jeg det dog for min Pligt mod min Familie at søge et andet Embede med meget bedre Indtægter end Feiøe Kald dengang gav. Der blev nemlig i den Tid holdt

100 Tdr Hartkorn fra Embedet og henlagde under Amtsprøvsternes Lønningsfond. Senere bleve disse igjen tilføiede Embedet, som nu er lige saa stort som Stadager og St. Kirkeby.

Den 13te Mai 1829 blev jeg beskikket til Sognepræst for Stadager og St. Kirkebye Menigheder. I Slutningen af September forlod jeg Feiøe tillige med min Familie, men overtog først Sundby Præstegaard⁵⁷ d. 1ste November⁵⁷ og boede i Mellemtiden paa Wilhelmsdal,⁵⁸ som Eieren, Hr. Justitsraad Grandjean,⁵⁹ velvillig overlod mig, indtil jeg kunde flytte ind i Præstegaarden. Denne var vel ikke saa slet som Præstegaarden paa Feiøe, men jeg maatte dog anvende meget paa den, førend den kunde blive beboelig. Ligeledes var Avlingen meget forsømt, og det lykkedes mig betydeligt at faae den bragt istand til at give et saadant Udkomme, som en i Bonitet saa udmærket Avling bør. Alt dette satte mig atter meget tilbage.

Noter

1. Frederik Severin Boje var sukkerraffinadør og urtekræmmer i Kbh. og fader til sognepræst for Helsing og Valby menigheder Andreas Frederik Boje (1841–1921), jf. Elvius, Danmarks Præstehistorie 1869–88 (1885–87). 28, Grohshennig og Hauch-Fausbøll, Danmarks Præstehistorie 1884–1911 I (1914). 350f. Denne var igen fader til den i sin tid kendte redaktør, sekretær i Foreningen for social Oplysning, cand. theol. Andreas Frederik Boje (1883–1966), jf. Da.biogr.Leks.² III (1934), Kraks Blå Bog 1966.
2. Han kaldte sig senere Andreas, jf.ndf. i teksten og Wiberg, Præstehistorie III. 174.
3. Niels Ostesen Brandt, der var gift med Else Pedersdatter Krüger. Degne skulle ifl. Danske Lovs 2–15–1 være studenter, men Brandt findes ikke i H. Friis-Petersens Studenter ved Kbh.s. Universitet 1740–1828 (NkS 3729,4^o).
4. Peter Nielsen Brandt (1770–1844) var først i snedkerlære, derefter ude at sejle og i handelslære, kom 1788 i Randers skole, blev student 1793, cand.theol. 1797. Efter huslærerpladser blev han 1802 personel kapellan for Asferg og Fårup menigheder, 1804 for Urlev og Stenderup, 1808 res. kapellan i Ebeltoft, 1810 i Thisted og sognepræst for Skinnerup menighed, hvor han oprettede og bestyrede et undervisningsinstitut i sit hjem, 1826–39 sognepræst for Ringkøbing og Rindum menigheder, 1826–36 tillige provst i Hind, Bølling og Nørre herreder. Han døde 1844 i Kbh. Jf. Wiberg II. 621, Erslev, Forf. Lex. I. 197f., suppl. I. 231.
5. 1737 udgav Erik Pontoppidan sin Sandhed til Gudfrygtighed, der iflg. kgl. reskript 22. august 1738 skulle indføres i alle skoler i Danmark og Norge. I 1771 kom en af Peder Saxtorph forkortet udgave (Udtog af Dr. Erich Pontoppidans Forklaring til de Eenfoldiges Nytte), der kom i mere end 20 oplag og brugtes i skoleundervisningen.
6. I det nævnte reskr. af 22. august 1738 bestemte § 5, at »Skolemestrene maae ikke lade Nogen lære denne Catechismi-Forklaring uden ad, Ord for Ord, førend Børnene ved igientagne Forklaringer og Examinationer med forandrede Ord have fattet og veed Meningen«.
7. Christian Cramers Arithmetica tyronica eller grundig Veiviisning practice at lære ald fornøden Huus- og Handels-Regning (1735), der indtil langt ind i det 19. årh.

- udkom i mange oplag. Om datidens skoleforhold se bl.a. Georg Hansen, Undervisningen paa Landet i Axel Steenberg, Dagligliv i Danmark i det 17. og 18. Årh. (Kbh. 1971). 113 ff.
8. I Ørsted sogn, nabosogn til Holbæk sogn i Rougsø herred.
 9. Fritimerne (Ordb. over det da. Sprog II. 49).
 10. I Estruplund sogn, nabosogn til Holbæk sogn.
 11. Lars Lund (1750–1803) var fra 1789 sognepræst for Holbæk og Udby menigheder.
 12. ∴ gjorde hoveriarbejde (Ordb. over det da. Sprog VIII. 492, jfr. Hans H. Fussing, Herremænd og Fæstebonde (1942). 237).
 13. Sukkerraffinadør Hans Amnitzbøll († 1801) ejede 1790–91 Holbækgård; 1793–98 var han ejer af hovedgården Avnsbjerg (Sjorslev sogn, Lysgård herred).
 14. 29. september. Mikkelstdag (og påske) var dengang alm. skiftedag, skønt Danske Lov 3–19–9 fastsatte, at skiftedag skulle være 1. juni eller 1. december.
 15. ∴ Nørresundby, der da almindeligt kaldtes Sundby. Navnet Nørresundby blev først almindeligt i slutningen af det 18. årh. Nørresundby blev købstad 1. januar 1900 i henhold til lov nr. 63 af 7. april 1899.
 16. Bukselomme (Ordb. over det da. Sprog IV. 940).
 17. Rasmus Amnitzbøll (1765–1850), søn af ejer af Rask Lauritz Amnitzbøll († 1776) og Marie Sophie Rothe. Han, der var cand. jur. (1787), blev 1791 ejer af Holbækgård, jf. Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen, Candidati juris 1736–1936 I (1954).34.
 18. Ivar Amnitsbøll (1797–1816), cand.jur. 1787, 1794–96 ejer af hovedgården Østergård (Fjellerup sogn, Nørre Dyrs herred) og 1803–16 af hovedgården Mørup (Fjenneslev sogn, Alsted herred). Jf. Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen, anf. v. I. 35.
 19. Peter Estrup (1756–1815), cand.theol. 1779, magister 1782, rektor i Randers 1788–1803, sognepræst i Nykøbing F 1803, s.å. sognepræst ved St. Mortens kirke i Randers og provst i Støvring herred. Jf. Da. biogr.Leks.² VI (1935).967f., Wiberg II.500, Erslev I.389, suppl. I.435.
 20. Oprettet af Christian III ved fundats 25. marts 1558, jf. Frederik IIs fundats 22. april 1573. Embedet som præst ved Randers hospital blev 1819 forenet med embedet som 1.res.kapellan ved byens St. Mortens kirke.
 21. 5. april 1798.
 22. Findes ikke i H. Friis-Petersens studentertegnelse eller i S. Birket-Smith, Københavns Universitets Matrikel III (1912).
 23. Johan Christoffer Clausen (1745–1810), jfr. Wiberg II.415, III.26.
 24. Kbh.s såkaldte »store ildebrand« 5.–7. juni 1845, hvorved 951 bygninger i 55 gader blev lagt øde og 5770 mennesker husvilde.
 25. ∴ non contemnendus, tredje (laveste) karakter.
 26. Professor, sen. (1810) etatsråd Thomas Bugge (1740–1815), se Da. biogr. Leks.² IV (1934).335 ff.
 27. Professor Jacob Baden (1735–1804), se Da. biogr. Leks.² I (1933).608 ff.
 28. laudabilis præ ceteris (udmærkelse).
 29. Den kendte legatstifter, købmand Niels Brock (1735–1802), der var født i Randers. Rasmus Amnitzbølls svigermoder, Frederikke Hansen, født Brock, var kusine til Niels Brock.
 30. Universitetsforelæsninger (Ordb. over det da. Sprog X. 1948 bet. 4.1).
 31. Henrik Amnitzbøll (1791–1866), se Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen, anf. v. I.32.
 32. Anne Berg, født Kjørulf, enke efter kommerceråd Jens Berg († 1790).
 33. Hovedgården Kærsgård i Tornby sogn, Vennebjerg herred.
 34. Forlægget har her formentlig ved fejlskrift: meste.
 35. Den af lensgreve Ludvig Reventlow († 1801) i 1794 på Trolleborg oprettede opdragelsesanstalt »Bernstorffsminde«, der stod i forbindelse med det samtidigt oprettede skolelærerseminarium. Henrik Amnitzbøll var i 2½ år på instituttet på Brahetrolleborg.
 36. Frederik Christian Mathiesen (1781–1865), søn af sognepræst for Ry og Sonnerup menigheder Mathias Jørgen Marcusen Mathiesen († 1793) og hustru Ellen Handatter Pohlmann († 1852). Han blev

- 1800 student fra Roskilde, cand.theol. 1805 og døde som sognepræst for Højby menighed, jf. Wiberg I.736.
37. Præstesønnen Carl August Schmidt (1781–1861), der 1800 blev student fra Randers og cand.theol. 1805. Han døde som sognepræst for Haslund og Ølst menigheder, jfr. Wiberg I.550.
38. Fladstrand blev købstad og fik navnet Frederikshavn ved reskr. 9. september 1818, jf. bkg. 23. s.m.
39. Forlægget har formentlig ved fejlskrift (jf. nedf. i teksten): søndag.
40. Præstesønnen Jørgen Stauning (1739–1814) var student fra Ribe 1756, blev cand.theol. 1763 og var fra 1799 sognepræst i Stege og provst jfr. Wiberg III.189, Erslev I. 216f. Hertil har sønnen Frederik Severin Boje følgende anmærkning: Provst Jørgen Stauning var gift 4 Gange. Med sin første Kone, Ane Kirstine, født Kirketerp, havde han 16 Børn, hvoraf de 12 døde unge. Da Andr. Boje kom til Stege levede følgende børn 1) Peter Stauning, Barbeer, døde i Kjøbenhavn. 2) Kristine Johanne, * 1776, † som ugift 1819. 3) Anne Elisabeth, * 1782, ~med Kjøbmand Hans Anebo Gram i Nykjøbing paa Falster, † 1810. 4) Jakobine Frederikke Antonette, * 21. Juni 1786, ~med Andr. Boje, † 1823. med sin 2de og 3de Kone havde Stauning ingen Børn. Hans 4de Kone heed Ane Kirstine, f. Bille, og med hendes havde han 3 Børn: 1) Jens Bille Stauning, 2) Mariane Julie, * 1800, † 1833 som gift med Johan Kirckheiner i Stege, 3) Jørgen Stauning.
41. Jens Bille Stauning (1798–1849) blev student 1817, cand.theol. 1830 og døde som sognepræst for Herlufmagle og Tybjerg menigheder, jf. Wiberg I.604.
42. Søren Niclas Johan Bloch (1772–1862), søn af biskop, dr.theol. Tønne Bloch († 1803) og dennes 1. hustru Margrethe Hedevig Jebens († 1792), blev student 1788, tog filologisk eksamen 1793, blev dr.phil. 1797, rektor i Nykøbing F. 1806–15, 1815 tit. professor, rektor i Roskilde 1815–51, jf. Da. biogr. Leks.² III (1934).279 ff., Erslev, Forf. Lex. I.150 ff., supplement I.170 ff.
43. Se ovf. note 40.
44. Se ovf. note 40.
45. Se ovf. note 40.
46. 15. september 1809.
47. 31. maj 1814.
48. Gierlev Christian Krog (1762–1830), der 23. april 1815 udnævntes til sognepræst i Stege, jf. Wiberg III.189 f., Erlsv, Forf. Lex. II.66, supplement II.108.
49. Hertil føjer Andr. Bojes søn følgende anmærkning: Med Jacobine Frederikke Antonette, født Stauning, avlede Andr. Boje 6 Børn: 1) Jørgen Stauning Boje, * 1809, † 1810; 2) Ane Kirstine Georgine, * 16. Mai 1811; 3) Frederik Severin, * 30. December 1812; 4) Juliane Margrethe Elisabeth, * 21. Januar 1815, † 25. Sept. 1831; 5) Birgitte Maltini, * 1816, † 1818; 6) Lorentz Peter Adolph, * 22. Juli 1819.
50. Hertil føjer sønnen følgende anmærkning: Andr. Bojes Formand var Pastor Kirckheiner, der forflyttedes derfra til Fanefjord paa Møen. Man maa absolut undre sig over den Fart, hvormed Formanden flyttede ud og Eftermanden ind i Fejø Præstegaard. Sagen er den, at Kirchheiner meget godt vidste, at Præstegaarden snart maatte falde ned, og at det derfor var nødvendigt at skynde sig ud af den, før den faldt over Hovedet. Boje havde ikke seet Præstegaarden, og Kirchheiner kunde derfor skriftlig aftale med ham om at overtage Præstegaarden og har for at opnaa dette lettere strax indrømmet at ville forlade den, saa at Eftermanden ligeledes strax kunde flytte ind, hvilket altid baade er behageligt og fordeelagtigt for ham. Samme Dag, som Boje kom til Fejø, flyttede K. i største Hast med Pik og Pak ud af Præstegaarden, ja medtog endog de Staver, hvormed den ene Sidebygning holdtes opreist. Boje flyttede altsaa bogstavelig ind i en faldferdig Præstegaard og maatte strax have Tømmerfolk for at faae den faldende Bygning paa Bæne igjen. I sine Optegnelser har Boje lige saa lidt omtalt denne Historie som han dengang tænkte paa at kræve K. til Ansvar for denne Streg. Jeg er overbevist om, at Boje heller vilde lide er pecuniairt Tab end overbevise Verden om, at en af hans Em-

- bedsbrødre havde begaaet en Kjeltringstreg. — Om præsten Johan Jacob Kirchheiner (1764–1841) hedder det, at han var svag og ringe begavet, og at han ikke var meget afholdt på Fejø, jf. Wiberg I.339.
51. 20. december 1823.
52. Se ovf. note 40.
53. Født 3. april 1789, død 6. februar 1866 i Nykøbing F., datter af nedenn. købmand Edvard Sidenius og dennes 1ste hustru.
54. Købmand i Maribo Edvard Sidenius (1759–1833), søn af sognepræst for Nørre Vedby og Nørre Alslev menigheder, provst Isak Abraham Sidenius (1712–1786) og dennes 1ste hustru Abel Marie Jensdatter († 1757), jf. Wiberg III.477. Han var gift 1. gang (1796) med Eccardine Marie Dysse (1759–1796), 2. gang med Ingeborg Bredenberg.
55. Hertil som fodnote: Hun blev en omhyggelig Moder for mine Børn og en trofast Hustru.
56. Niels Sidenius (1795–1859), søn af sognepræst for Øster Ulslev og Godsted menigheder, stiftsprovst Jens Sidenius (1761–1820) og hustru Nicoline Beck (1769–1836) og gift (1821) med Cathrine Magdalene Sidenius (1798–1857), datter af købmand Edvard Sidenius (1759–1832) og dennes 2den hustru Ingeborg Bredenberg og altså halv søster til Andr. Bojes 2den hustru. Niels Sidenius døde som sognepræst for Herlufmagle menighed, jf. Wiberg I.620.
57. Præstegården ligger i landsbyen Sundby i Stadager sogn.
58. Hertil følger sønnen følgende anmærkning: Det gik Boje næsten ligesaagodt, da han skulde forlade Fejø, som da han kom der. Hans Eftermand, Pastor Lund, var ingenlunde for beskeden. Kort efter at være kaldet til Fejø, kom han mir nichts dir nichts med Kone og 4 Børn og lagde sig ind i Præstegaarden, hvor Konen snart fødte det 5te Barn. Beraabende dem paa stor Fattigdom bleve de ogsaa modtagne, indlogerede og bespiste. Da deres Børn næsten vare nøgne, bleve de ogsaa forsynede med Klædningsstykker. En af de faae Erindringer, jeg har fra Fejø er, at jeg havde et Par grønne Saffiansstøvler. Disse Støvler, hvis Fama formodentlig har faaet deres Værdie betydeligt i mine Øine, vilde min Moder en Dag, at jeg skulde gaae over og forære Lunds. Jeg har formodentlig jamret mig over at afstaae disse, men da Moder forestillede mig deres Fattigdom, blev jeg rørt og gik over med Støvlerne. Der var imidlertid et storartet eller rettere sagt vemmeligt Snyderi med dette Hyleri fra Lunds om deres Fattigdom. Det var ligefrem lagt an paa at faae Alt frit i Huset og nyde et Kalds Indstægter uden at have Udgifter. Mine ømme Følelser kostede mig et Par grønne Saffians Støvler, men mine Forældre var det endnu langt dyrere. Henimod den Tid, da vi skulde flytte til Falster, aftalte Boje med Lund, at han skulde overtage Præstegaarden, som den var. Lund rejste derpaa til Kjøbenhavn med Lommen fuld af Penge for at kjøbe nye Meubler. Lund fik ikke givet noget skriftlig Beviis paa, han havde overtage Præstegaarden, hvilket han dog havde lovet at ville afsende fra Kjøbenhavn. Men Fyren dør derinde, og der indtraadte atter en Vacanse. Den derpaa kaldede Præst Kjærulf skulde nu overtage Præstegaarden, som nu havde staaet et Aars Tid uden Reparation. Han lod optage Synsforretning paa den, og Boje maatte nu betale Alt det Udsatte.
59. Vilhelmsdal i Brarup sogn, nabosogn til Stadager og Nørre Kirkeby sogne.
60. Carl Vincens (Wilhelm) Grandjean (1731–1844), exam. jur. 1794, prokurator 1795–97, birkeskriver 1797–1811, købte 1809 Vennerlund i Stadager sogn, der efter hans død oprettedes til stamhus, blev 1840 justitsråd, jf. Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen, anf. v. I. 116.

Spørsmål

Jeg er en gutt på 17 år, som har drevet med slektsforskning en tid og funnet ut at en av mine forfedre er en Hans Jensen Nimb. Han kom sannsynligvis fra Danmark.

Det er vanskelig at få reist til Danmark og forsket selv. Jeg ville være takknemlig om Dere kunne finne ut for meg om foreldrene til Nimb?

Disse opplysninger har jeg om

Hans Jensen Nimb;

født i Kristiania (Oslo, Norge) ?, i 1668, død 30.12.1721. Student i 1694, (Kra.) Cand. 9.10.1696 (Haud). Pers.Kapell til Vardal (Norge) i 1699. Magister 1710. Resid.kap. til Thoreby 18.3.1702. Sogneprest til Rødby på Lolland 26.6.1709. Gift med Else Dorthea Sommerfeldt, datter av Hr. Hans Hansen Sommerfeldt til Vardal (Norge).

Barn: Jens 1699–1754 og Michael Fredrik 1701–1768.

Han ble, (som nevnt ovenfor) etter de opplysningene jeg har fått, født i Kristiania (Norge), men jeg kan ikke finne ham der. Det kan virke som slekten opprinnelig kom fra Danmark, da mange av hans etterkommere bosatte seg i Danmark.

Kan han ha vært født i Rødby på Lolland eller Thoreby, siden han var prest der? Det finnes ikke noen særlige opplysninger om slekter ved navn Nimb her i Norge, så kanskje Dere kan finne ut om eventuelle danske slekter ved navn Nimb?

N.B.

Vites det noe om forfedrene til en provst Svend Mogensen i Vestervik, som levde på 1500-tallet? Han hadde en ukjent søster, som var gift med en Laurits N.N.

Per Bjørnerud Christiansen

Erling Michelsens vei 24 d

1061 OSLO 10

Norge

Præsteslægten Hemmet i fem led

Søren Kierkegaards gejstlige forfædre og slægtninge

Af

Carl Langholz

1. generation

Gregers Pedersen (Gregorius Petri) må antages at være * ca. 1500 og var ifølge herredsbogen 1690, Hemmen – Sdr. Vium kirkebogs fortegnelse over præsterne og Wibergs præstehistorie sognepræst i Hemmet og Sønder Vium i Nørre Horne herred ved Varde fra 1543 til sin død 1559.¹

Han er utvivlsomt identisk med den hr. Gregers i Hemmen, der i 1550 vidnede i en sag mellem brødrene *Thomas* og *Otto Galskyt* på den ene side og deres fætter *Niels Krag* til Kjællingsbjerg på den anden side.²

Gregers Pedersen er måske ud af den vestjydske lavadelige slægt *Juel* eller dennes sidegren *Krabbe*, i hvis våben der var en stjerne over tre bølger.³ Herpå tyder det, at G.P.'s sønnesøns sønnesøn *Gregers Iversen* antog navnet *Krabbe*, og at hans ætling *Johannes Ewald* i sit segl havde samme mærke som Juel'erne og Krabbe'rne.⁴

Hvor hr. Gregers har opholdt sig og hvad han har lavet før 1543, vides ikke, men han har sandsynligvis giftet sig ca. 1530, da hans sønner synes * først i 1530'erne. Hustruens navn kendes ikke. Derimod kendes 4 sønner, se 2. generation.

2. generation

1. *Iver Gregersen* må være * ca. 1530 og † 17. august 1601. Han efterfulgte 1559 sin fader som sognepræst i Hemmet og Sønder Vium og forblev der til sin død. Omkring 1560 blev han ~ med *Maren Clausdatter*, der † 3 dage før sin mand, nemlig den 14/8 1601.⁵ Over dem findes der en gravsten i Hemmet kirke.⁶ Af Iver Gregersen og Maren Clausdatter kendes der 5 børn, se 3. generation I.
2. *Thomas Gregersen Hemmet* må være * ca. 1530/35 og † 1585. Fra 1566 til sin død var han dansk præst ved Christiansborg slotskirke i København⁷ 1568 blev han gift med *Cecilie*, en datter af *Andreas Liungius*, fordm præst i Malmø. Til deres bryllup blev der skrevet nogle digte af *Peter Haggæus*, *Andreas Johannis* og *Matthias Schiøtte*.⁸ Det vides ikke, om de havde børn.
3. *Enevold Gregersen* må være * ca. 1530/40 og † 15/2 1584.⁹ Han må også anses for at være søn af hr. Gregers Pedersen i Hemmet, selvom Wibergs

præstehistorie ikke nævner det. I sin ungdom tjente han nogle år til søs som præst for kongens admiraler, men da han ikke mere havde underhold herved, blev der ved åbent brev af 15.oktober 1568 tillagt ham en nærmere angivet undersøttelse af Riberhus slot, indtil han kunde få kald. 6.juni 1569 fik han forleningsbrev på nogle enge ved Ribe.¹⁰ Fra 7.september 1569 til sin død var han sognepræst i Ullerup og Vejlbj ved det senere Fredericia og tillige provst i Elbo herred.¹¹ Hans hustrus navn kendes ikke, men hun blev efter mandens død gift med *Rasmus Mouridsen*, borger i Ribe.¹² Der må have været mindst 2 sønner og 2 døtre, se 3. generation II.

4. *Bonde Gregersen* må vel være * ca. 1540 og er † efter 1593. Han var borger i Kolding. 26.juni 1592 var han sammen med broderen hr. Iver Gregersen i Hemmet med i brodersønnen Gregers Enevoldsens forligelsesmål, og og 18. april 1593 var *Peder Heglund* til regnskab imellem dem.¹³ Om B. G. var gift og havde børn, vides ikke.

3. generation

I. Børn af Iver Gregersen og Maren Clausdatter.

1. *Iver Iversen Hemmet* var * 1564 i Hemmet og † 6/7 1629 i Ribe. Han gik først i skole i Ribe og studerede derefter theologi og astronomi ved Københavns universitet. I nogle år opholdt han sig som *Tyge Brahes* medhjælper på Uranienborg. 1590 blev han rektor (skolemester) i Ribe, 1596 theologisk læsemester (lektor) sammesteds og sognepræst i Vester Vedsted. 1614 blev han biskop over Ribe stift efter *Peder Jensen Hegelund*, og 1620 blev han dr. theol. Han var en meget stridbar mand og forivrede sig flere gange overfor sine embedsbrødre i den grad, at han efter øvrighedens befaling måtte give dem offentlig oprejsning.¹⁴

Biskop Hemmet har udgivet en række skrifter. Som udslag af sin astronomiske interesse udgav han skrivekalendere for årene 1592, 1593 og 1594. Allerede som tyveårig skrev han en bryllupssang til *Christopher Kruse* hjemme, Viumgård (1584), og som biskop udgav han ligprædikener over en række adelsfolk. Desuden har han efterladt sig en utrykt katekismusforklaring og summarier over *Esaias* og de små profeter.¹⁵

Iver Iversen Hemmet var gift to gange, begge gange med medlemmer af det ripensiske patriciat. Første gang blev han gift 1592 med *Lene Lauridsdatter*, * ca. 1550/60 og † 21. november 1602, enke efter borger i Ribe *Oluf Nielsen* († 1587) og datter af borgmester i Ribe *Laurids Thøgersen* (1517–1594) og *Lene Jensdatter Varder* (ca. 1530–1570).^{16,17}

Anden gang blev Iver Iversen Hemmet ~27. november 1603 med *Karen Pedersdatter* * ca. 1580 og †20. maj 1639, datter af rådmand i Ribe *Peder Baggesen* († 1591) og hustru *Dorothea Sørensdatter Stage* (ca. 1550–1602), der i

1593 ægtede rådmand i Ribe *Bertel Struck* (1550–1621).^{16,17} Den stridbare Hemmet kom også i proces med sin anden hustrus stedfader, den ligeledes meget stridbare Bertel Struck.

I sit første ægteskab havde Iver Iversen Hemmet 1 datter. I sit andet ægteskab havde han 3 sønner og 3 døtre, se 4. generation I.

2. *Thomas Iversen* (fm. opl. kaldt efter sin farbroder) må antages at være * ca. 1570 og † efter 1601. I dette år blev han borger i Ribe og fordelt af sin broder, mag. Iver, for gæld. Det vides ikke, om Thomas Iversen var gift og havde børn.¹⁸
3. *Anne Iversdatter* må antages at være * ca. 1575 og † efter 1631. Ifølge Peder Hegelunds almanakoptegnelser blev hun gift 8. juni 1600 med *Jens Iversen* i Bandsbøl.¹⁹ Man har tidligere ment, at Jens Iversen var søn af hr. Iver Gregersen,²⁰ men det var altså hans hustru, der var datter af I. G. Bandsbøl var en stor selvejergård i Hemmet sogn. Jens Iversen var rig og meget anset. Han lånte penge ud til folk. Således var der en adelig dame i Forsomhoved i Ølgod sogn (*Dorthe Skram*), som lånte det anselige beløb af 639 daler af ham. 29/8 1608 fik Jens Iversen et brev om, at da han nu med et af kong Christian III udstedt brev har bevist, at *Las Michelsen*, en af hans hustrus forældres (3: forfædre), der før ham har boet på den ham nu tilhørende gård i Obling, ikke var med i det opløb i skipper Clements tid, bevilger kongen, at Jens Iversen og hans hustru og deres arvinger må bruge gården, fri for ægt og arbejde.²¹ Jens Iversen må være død senest 1622, i hvilket år alle hans børn nævnes.²² Enken Anne Iversdatter fik 25. januar 1630 skøde på Varde Ladegård af *Christoffer Gersdorff*, men måtte lade handelen gå tilbage, da skødet ikke var klart og lovformeligt nok. 1631 skødedes en del af gårdsmarken til hendes søn *Jacob*.²³ Anne Iversdatter og Jens Iversen havde 4 sønner og 1 datter, se 4. generation II.

Jens Iversen havde tidligere være gift med *Anna Lasdatter*, * ca. 1570 og † ca. 1599. Hun var datter af herredsfoged i Nørre Horne herred, selvejer i Bindsbøl i Oddum sogn *Las Nielsen* (ca. 1540–1625) og hustru *N.N. Vistidatter*.²⁴ Hendes farfarsfader var ovennævnte herredsfoged i Nørre Horne herred, selvejer i Obling i Sønder Bork sogn *Las Michelsen* (ca. 1475–ca. 1556).²⁵ Jens Iversen og Anna Lasdatter havde 6 børn.²⁶

4. *Maren Iversdatter* må antages at være * ca. 1575/80. Ca. 1605 blev hun gift m. *Hans Jensen*, der var *Christoffer Gersdorffs* forpagter at Lønborggård i Lønborg sogn, nabosogn til Hemmet, og senere af sammes gård Søbygård i Søby sogn, Gjern herred ved Århus.²⁷ At Maren Iversdatter var datter af hr. Iver Gregersen i Hemmet, sluttes af, at hun lod sin søn Johan bliver oplært fra 1613–1614 hos Iver Gregersens efterfølger og brodersøn »den velærværdige Hr. Greiers Ienvolssen (*Gregers Enevoldsen*), daværende Sognepræst i Hemmet og Provst for Nørre Horne Herred«. ²⁸ 4 børn kendes, se 4. generation III.

5. *Mette Iversdatter* nævnes 13. juni 1596, men det ses ikke i hvilken anledning.²⁹

II. Børn af Gregers Enevoldsen.

1. *Gregers Enevoldsen* var * ca. 1570 og † 1637. Wiberg siger om ham, at han måske var af Svel og da søn af sognepræsten der *Enevold Poulsen*,^{29a} men dette kan ikke være rigtigt, da Gregers Enevoldsen må antages at være * ca. 1570 og da Enevold Poulsen må være † 1558, idet han da blev efterfulgt af *Niels Villadsen*.³⁰ Gregers Enevoldsen må anses for at være søn af hr. Gregers Enevoldsen i Ullerup, brodersøn af hr. Iver Gregersen og sønnesøn af hr. Gregers Pedersen sammesteds. Præsten Gregers Enevoldsen i Hemmet er uden tvivl identisk med den Gregers Enevoldsen i Ribe, der 1592 fra sig og sine to søstre afhændede nogle boder til daværende rektor, senere biskop *Peder Hegelund*. Han omtales da i Ribe tingbog 1592 udtrykkeligt som søn af hr. *Enevold Gregersen* i Ullerup, og til hans forligelsesmål 26. juni 1592 skulde møde hr. *Iver Gregersen* i Hemmet, *Bonde Gregersen* i Kolding og *Rasmus Moritzen* i Ribe, utvivlsomt hans farbrødre og hans stedfader. 18. april 1593 var Peder Hegelund i Kolding til regnskab mellem Bonde Gregersen og Gregers Enevoldsen.³¹ Da hr. Enevold Gregersen † allerede 1584, må det formodes, at hans søn Enevold Gregersen er kommet til sin farbroder hr. Iver Gregersen i Hemmet. 1601 blev han dennes efterfølger som sognepræst i Hemmet og Sønder Vium og virkede som sådan til sin død i 1637. Han var tillige provst i Nørre Horne herred. Gregers Enevoldsen blev ~ 25. juli 1602 med *Kirstine Hansdatter*, datter af hr. *Hans Nielsen* i Dejbjerg (død 29/7 1603).³² De havde mindst 3 sønner, se 4. generation IV.
2. *Laurits Enevoldsen* må være * ca. 1575 og er vel † ca. 1610. Han er »the missing link« mellem hr. *Enevold Gregersen* i Ullerup og hr. *Enevold Lauritsen* i Bylderup, Trods megen umage er det ikke lykkedes at dokumentere ham, men han må have eksisteret. Mest sandsynligt er det, at han var borger i Ribe og er død ret ung. Hans hustrus navn kendes ikke, og der kendes kun 1 søn, se 4. generation V.
3. *Kirstine Enevoldsdatter* må være * ca. 1570/75.
4. *Ursula Enevoldsdatter* må også være * ca. 1570/75. De omtales 12. juni 1592, da de sammen med deres broder Gregers Enevoldsen til Peder Hegelund afhændede nogle boder i Puggårdsgade i Ribe ved siden af de boder, som deres stedfader *Rasmus Mouridsen* havde.³³

4. generation

- I. Børn af Iver Iversen Hemmet med Lene Lauridsdatter og Karen Pedersdatter.

1. *Dorothea Iversdatter Hemmet* var * 1594 og levede endnu 1648. Hun blev gift ca. 1615/20 med *Christen Christensen Høst*, * ca. 1580/90 og † 17. oktober eller 25. oktober 1645, først kapellan hos faderen, derefter 1631 sognepræst i Lunde-Ostrup, søn af sognepræst smst., provst *Christen Jacobsen Høst* (1548–1631) og *Birthe Thomasdatter* (ca. 1552–ca. 1627). De havde tre døtre (*Bennit, Anne og Margrethe*), af hvilke den ene fntl. blev ~med *Jens Olsen Warde*, * ca. 1604 – † 1693, sognepræst i Hammel-Voldby-Sald 1648, provst 1662. En anden datter blev ~med efterfølgeren *Niels Lauritsen Rindom*, * ca. 1615. † 1676, sognepræst i Lunde-Outrup 1645–76.³⁴
2. *Peder Iversen Hemmet* blev * ca. 1604 og † 21. april 1644. Han blev student fra Ribe 1623 og sognepræst i Lønborg og Egvad, Nørre Horne Herred, ca. 1626. 1629 blev han forjaget af de kejserlige tropper, 1636 2. residerende kapellan ved Århus domkirke og 1638 sognepræst i Albæk og Voer, Dronninglund herred i Vendsyssel.³⁵

P.I.H. blev gift 16. søndag efter trinitatis (12. september) 1630 med *Anna Hansdatter*, der var * ca. 1610 og † 24/5 1705 i Flade i Vendsyssel, datter af sognepræst i Ølgod *Hans Sørensen* († 1641/46) og vidstnok dennes 1. hustru *N. N. Sørensdatter Buch*.³⁶ Til dette bryllup blev der skrevet bryllupsdigte af P.I.H.'s slægtninge *Iver Gregersen Hemmet* og *Christen Pedersen Wordgod*.³⁷

Anna Hansdatter blev gift anden gang 1644 med *Poul Clausen*, der var * 1614 og † 25/4 1650, sognepræst i Albæk og Voer 1644–1650, søn af rådmand i Ålborg *Claus Markvorsen* og Inger Poulsdatter.³⁵

Anna Hansdatter blev tredje gang gift 1650 med *Jacob Thomsen Mumme*, der var * ca. 1625 og † 28/5 1674, sognepræst i Albæk og Voer 1650–1674, søn af sognepræst i Jerslev og Vester Brønderslev *Thomas Christensen Mumme* og *Else Jacobsdatter Holm*.³⁵

I sine tre ægteskaber havde Anna Hansdatter 13 børn, 63 børnebørn og 90 børnebørnsbørn.³⁵ Af første ægteskab med Peder Iversen Hemmet kendes der 5 børn, se 5. generation I.

3. *Maren Iversdatter Hemmet*, * ca. 1605 – † 16..^{37a}
4. *Anne Iversdatter Hemmet*, * ca. 1605/10 – † 16..^{37a}
5. *Margrethe Iversdatter Hemmet*, * ca. 1605/10 – † 16..^{37a}
6. *Bagge Iversen Hemmet* var * ca. 1605/10 og † efter 1660. I 1642 tjente han hos sin slægtning købmand *Lambert Baggesen* i Ribe, 1651 var han blevet sin egen mand, men 1660 kom han i en slem ulykke, idet han i nødværge dræbte sin hustrus broder *Nis Hansen Guldager*.^{37a}
7. *Iver Iversen Hemmet* var * ca. 1610. Han blev student 1631 og ansat som hører ved Svendborg latinskele 1635, men er vistnok død som ung. Det vides ikke, om han var gift og havde børn.^{37a}

II. Børn af Anne Iversdatter og Jens Iversen.

1. *Iver Jensen Bandsbøl* (Bandsbil) (opkaldt efter sin morfader) var * ca. 1601 og † 1678. Han blev student fra Ribe skole og immatrikuleret ved

Københavns universitet 28. september 1621, men relegeret herfra.³⁸ 9/8 1624 blev han immatrikuleret ved Wittenbergs universitet.³⁹ Han blev dog ikke præst, men skriver. 1649 træffer vi ham i Norge. Han søgte da forgæves om at blive skriver i 6-mands-sager i Bergen, men fik ved åbent brev af 10. maj 1649 kgl. konfirmation på lensherrens og Trondhjems biskops forpagtningsbrev på halvparten af kirketienden i Romsdals provsti. 13. maj 1656 fik han sammen med sin hustru konfirmation på det betydelige Vestnes gods i Romsdal. Under 21. november 1658 fik Iver Jensen Bandsbøl »for sin tro tjeneste« tilsagn om lagmandsembedet i Trondhjem, men da det kom til stykket, blev embedet besat med en anden. Endnu ved folketællingen i 1664 var I. J. B. bosat på Vestnes og angives da at være 63 år gammel. Senere flyttede han til Hedrum i Vestfold i Sydnorge, hvor broderen Thomas boede, og ved testamente af 17. marts 1674 oprettede han og hans hustru et legat for Hedrum sogns fattige på 200 rdl.⁴⁰ Samme år gjorde han sine ejendele op i klingende mønt (800 rdl.), og dermed drog han og hans hustru til Amsterdam, hvor ægtefællerne oprettede et reciprokt testamente, dateret 30. oktober 1675, konfirmeret 2. april 1677.⁴⁰ I. J. B. † 1678 ifølge en ligstensindskrift i Hemmet kirke.

Sidst i 1640'erne var I. J. B. blevet gift med *Inger Jacobsdatter*, enke efter foged i Romsdalen *Anders Iversen* († 1645) og datter af lagmand i Trondhjem *Jacob Pedersen* (1546–1633) og hustru *Margrethe Pedersdatter Falkener* (1566–1622).⁴¹ De havde ingen børn sammen. Ved Hemmet kirkes istandsættelse 1753 fandtes i sakristiet en ligkiste med indskrift over Inger Jacobsdatter, gift 1) med Anders Iversen, foged i Romsdal, 2) med Iver Jensen Bandsbøl, † 1678.⁴²

2. *Thomas Jensen Bandsbøl* (Bandsbil) (opkaldt efter sin morfaders broder) nævnes i 1622 som arving efter faderen.²² I 1647 var han skriver på Nørholms birketing og fik da udlagt den trediedel af Varde Ladegårds mark, som hans broder Jacob hidtil havde haft.⁴³ Fra 1655 og 1663 var han imidlertid foged i Brunla i Vestfold i Sydnorge, ejede flere gårde i Hedrum og boede på Gulleråen, som han fik med sin hustru, *Hans Boesens* enke. 9. september 1672 blev han kgl. kommissarius efter *Anders Madsen* i Tønsberg. 1688 oplyses det, at T. J. B. ligesom broderen Iver var død før 1682. Ligesom broderen efterlod han sig ikke børn.⁴⁴
3. *Enevold Jensen* (opkaldt efter sin morfaders broder) nævnes også blandt Jens Iversens børn i 1622⁴⁵ og var senere borger i Varde og drev studehandel sammen med brødrene Las og Jacob.⁴⁶ Det vides ikke, om han var gift og havde børn.
4. *Jacob Jensen* nævnes også blandt Jens Iversens børn i 1622.⁴⁷ Han var * ca. 1605 og † 1657. 1631 fik han skøde på en del af Varde Ladegårds mark og forekommer som rådmand i Varde fra 1639 til 1657. Han var gift med *Lisbeth Jacobsdatter*, en datter af rådmand *Jacob Clausen* i Varde og søster til

hans halvbroder Ivers hustru.⁴⁸ Hun blev anden gang gift med hr. *Christen Jensen Hegelund*, der var * 1604 og † i juli 1673, provst og sognepræst i Ørskog på Søndmøre i Norge siden 1629. I sit 1. ægteskab havde Lisbeth Jacobsdatter 3 døtre, som deres stedfader i testamente af 23. januar 1670 skænkede alt, hvad han ejede.⁴⁹ Om disse se 5. generation II.

5. *Maren Jensdatter (Bandsbøl)* (* ca. 1610) nævnes også blandt Jens Iversens børn i 1622.²² 25/7 1639 blev hun trolovet og 12. april 1640 ~med *Gregers Lauritsen Weile*, der var * 1. januar 1609 i Vejle og † 5. oktober 1644 i Varde, fra 1637 ridefoged i Lundenæs len med bopæl på Nørgård i Skjern, søn af rådmand i Vejle *Laurits Lauritsen* og hustru *Karen Gregersdatter*.⁵⁰ 2. august 1646 blev Maren Jensdatter gift anden gang med *Hans Hansen Bagger* († 20. marts 1653), sognepræst ved Sct. Nicolai kirke i Varde fra 1639 til 1653. H. H. B. Havde tidligere været gift med Maren Jensdatters halvsøsters datter *Kirstine Nielsdatter* (død ca. 1645/46), datter af *Niels Nielsen Obling* i Sønder Bork og hustru *Maren Jensdatter*. På grund af dette slægtskab måtte H. H. B. give 50 rdl. til Varde hospital.⁵¹ I sit første ægteskab havde Maren Jensdatter to tvilling sønner, i andet ægteskab kendes en datter, se 5. generation III.

III. Børn af Karen Iversdatter og Hans Jensen.

1. *Johan Hansen Lønborg* blev * 3/1 1607 og † 11. juli 1682. Student fra Odense Gymnasium 1629, hører ved Københavns skole 1635, rektor i Horsens 1636–1640, nederste kapellan ved Århus domkirke 11. september 1640, øverste kapellan smst. 19. april 1658. Han blev gift 1. gang 5/12 1641 i Århus med *Christence Jensdatter*, der var * 4/3 1623 og † 7/11 1667, datter af ridefoged på Østrup, Nielstrup og Dallund på Fyn *Jens Gertsen* og *Anna Lauritzdatter*. 2. gang blev han ~14. februar 1669 i Skanderborg med *Else Poulsdatter*, der var * 1643. Hun blev 2. gang gift med vinhandler i Århus *Christian Knudsen Lind* († 17/10 1693).^{51a} Om Johan Hansen Lønborgs børn se 5. generation IV.
2. *Jens Hansen (Strolle)* »apostocerede og vides intet om ham«.^{51a}
3. *Iver Hansen (Listoe)* var først ridefoged, men blev siden forpagter af Listoe i Ølgod sogn.^{51a} Om hans søn se 5. generation V.
4. *Abel Hansdatter*.^{51a}

IV. Børn af Gregers Enevoldsen og Kirstine Hansdatter.

1. *Enevold Gregersen Hemmet* var * ca. 1603 og † 29. juni 1651. Han var sognepræst i Dejbjerg og Hanning fra 1630 efter sin morbroder *Jens Hansen*.⁵² Han var vistnok gift med en datter af *Lauge Jensen Oderup* (ca. 1570–1628), sognepræst i Stauning 1600–1628.⁵³ 3 børn kendes, se 5. generation VI.

2. *Hans Gregersen* var * ca. 1604 og † 1639. Han var sognepræst i Stauning fra 1628 til 1639. Han var gift med *Sophie Laugesdatter*, der var * ca. 1605 som datter af hans forgænger, ovennævnte *Lauge Jensen Oderup*.⁵⁵ Hun blev gift anden gang ca. 1640 med efterfølgeren *Peder Jørgensen Hegelund*, der var * ca. 1611 og † 1659, søn af sognepræst i Møgeltønder *Jørgen Pedersen Hegelund* (1583–1653) og *Maren Kjeldsdatter* (ca. 1591–1658)⁵⁶ 3 sønner kendes, se 5. generation VII.
3. *Iver Gregersen Hemmet* var * ca. 1605 og † 30/12 1684. Han blev sognepræst i Skjern 8. september 1633 efter *Mogens Gregersen*, der måske var en slægtning, men uvist hvordan, og tillige provst i Bølling herred 29. juli 1651.⁵⁷ 1630 skrev han som nævnt et bryllupsdigt til sin slægtning *Peder Iversen Hemmet*.⁵⁸ Han synes at have været ret velhavende og fik pantebrev på Holmgård i Lem sogn 2. januar 1661 og 27. februar 1663.⁵⁹ Skifte efter ham afholdtes 28/1 1685 og viser også et velhavende bo.⁶⁰ Ved Skjern kirkes ombygning 1915 fandtes i skibets nordre mur en indmuret skat – 7 guldfingerringe, 4 hængesmykker, de to af guld, og nogle mønter, der alle har været hængemte under svenskekrigene 1657–60 og har tilhørt sognepræst Iver Gregersen Hemmet og hustru.⁶¹ Hans hustru hed *Bodil Pedersdatter*, men hendes herkomst kendes ikke.⁶² 9 børn kendes, se 5. generation VIII.

V. Søn af Laurits Enevoldsen.

1. *Enevold Lauritsen* var * ca. 1605 og † 1660. Han blev student fra Ribe og immatrikuleret ved Københavns universitet 16. april 1627. Fra 1631 til 1660 var han sognepræst i Bylderup, Slogs herred, Tønder amt. Han var vistnok gift og gange. Første hustru formodes at have heddet *Birgitte Sørensdatter*, eftersom deres søn hed *Søren* (Severinus) og ældste datter af andet ægteskab hed *Birgitte*. Anden gang blev han gift ca. 1635 med *Catharina Prætorius*, der var * 26. november 1615 og † 10. november 1701, datter af sognepræst i Højst *Johannes Prætorius* (1561–1645) og dennes 2. hustru *Metta* (*Hansdatter?*) (1570–1659)⁶³ Om deres efterslægt henvises der til Aage Dahl: Bidrag til Johannes Ewalds Slægts Historie i Personalhistorisk Tidsskrift 9.r. V, 1933, s. 215–247, og til Jon Monrad Møller: Vajsenhuspræsten Ewalds slægt i København på 1700-tallet i Personalhistorisk Tidsskrift 1981, s. 133–143.

Her skal det kun bemærkes, at der næppe har været nogen forbindelse med den ældre slægt *Ægidius*, således som *Aage Dahl* hævder. Han mener at have set en påstand herom i pastor *H. N. A. Jensens* papirer i universitetsbiblioteket i Kiel. Men hans kilde har imidlertid vistnok været *O. H. Mollers* utrykte stamtavle over slægten *Ambders* i stadsarkivet i Flensborg, hvor det siges, at *Gude Ambders* var ~med *Laurentius Ægidii Ewald*, sognepræst i Dagebøl, søn af hr. *Enevold Lauritsen* i Bylderup, men dette er

åbenbart en sammenblanding med Laurentius Ewalds søstersøn *Laurentius Ægidii* fra Bylderup (af den yngre slægt *Ægidius*).

Aage Dahl mener endvidere, at det er gennem Enevold Lauritsens 1. hustru (Birgitte Sørensdatter), at slægtskabet med hr. *Lauge Hansen Stauning* i Møgeltønder skal søges (!). Da Enevold Lauritsens yngste søn, sognepræst i Højt *Nicolaus Ewald* (1658–1733) den 5. maj 1695 får sin ældste datter *Catharina* døbt, omtaler han som fadder »Jfr. *Sophie Margreth*, meines hertzlichsten H. Oheimbs H. *Lagonis Johannis* Pastoris Møgeltønderensis eheleibl. Jfr. Tochter.« Hr. *Lauge Hansen Stauning* i Møgeltønder og hr. *Nicolaus Ewald* i Højt var ganske givet næstsøskendebørn, således som det her er skitseret. *Nicolaus Ewald* havde en ældre broder ved navn *Gregorius* (* 1648), der øjensynligt er opkaldt efter sin farfaders broder, hr. *Gregers Enevoldsen* i Hemmet.

5. generation

I. Børn af Peder Iversen Hemmet og Anna Hansdatter.

1. *Iver Pedersen Hemmet* var * ca. 1631 og † 15. juli 1633. Der er en stentavle over ham i Ølgod kirke.⁶⁴
2. *Ingeborg Pedersdatter Hemmet* var * ca. 1635 og † i 1670'erne, blev ~ca. 1655 med sin stedfader Jacob Mummes fætter *Jacob Nielsen Holm*, der var *ca. 1615 og † 1675, sognepræst i Tem ved Silkeborg 1655–1675, søn af sognepræst i Hassing og Villerslev *Niels Jacobsen Holm* († 1619). De havde 13 børn, hvoraf to sønner blev præster.⁶⁵
3. *Karen Pedersdatter Hemmet* var * ca. 1635/40 og † i juli 1712. Hun blev gift 1674 med *Niels Lauridsen Rhuus*, der var * 7. september 1643 i Sæby og † 20. december 1693, student fra Viborg 1661, kandidat 1665, rektor i Sæby 1666, sognepræst i Albæk og Voer 4. maj 1674–1693, søn af borgmester i Sæby *Laurids Nielsen Rhuus* og *Anne Christensdatter Riiber*. De havde ingen børn.⁶⁶
4. *Else Pedersdatter Hemmet* var * ca. 1635/40 og † før 1712. Hun var gift med *Peder Nielsen*, gårdfæster i Fæbroen i Albæk.⁶⁷
5. *Anne Pedersdatter Hemmet* var * ca. 1642 og † 2. april 1716. Hun blev gift 1. gang ca. 1666 med *Laurids Jensen Bjørn*, der var * 1607 og † 1684, personel kapellan i Brovst 1624, sognepræst smst. ca. 1638–1638, i Jerslev – Vester Brønderslev 1639–1684, søn af sognepræst i Sæby *Jens Axelsen Bjørn* († 1629) og *Anne Lauridsdatter* (1588–1669). L. J. B. var omkring 1640 blevet gift 1. gang med Anne Hemmet stedfader Jacob Mummes moder *Else Jacobsdatter Holm* (ca. 1591–1665), datter af biskop i Ålborg *Jacob Jensen Holm* (1543–1609 og dennes 1. hustru *Else Pedersdatter* (1559–1591) samt enke efter forgængerne *Thomas Christense Mumme* († 1625) og *Søren Thomsen Galskyt* (ca. 1602–ca. 1639).⁶⁸

Anne Pedersdatter Hemmet blev ~2. gang 1687 med *Jens Olufsen Wang*, der var * 19. januar 1660 på Vang i Thy og † 24. marts 1731, sognepræst i Flade-Gærum-Gladstrand 27. november 1686–1731, søn af *Oluf Sørensen* og *Anne Jensdatter*.⁶⁹

J. O. W. blev gift 2. gang ca. 1717 med *Karen de Hemmer*, * 24. august 1695 – † 20. november 1777, datter af rådmand i Ålborg *Christoffer de Hemmer* og *Søster Foss*. Hun blev gift 2. gang 28. maj 1734 med *Niels Kjær* til Kjærsgård i Tornby.

I sit 1. ægteskab havde Anne Pedersdatter Hemmet 10 børn, deraf flere præster og præstehustruer.

II. Børn af Jacob Jensen og Lisbeth Jacobsdatter.

1. *Maren Jacobsdatter* var * ca. 1630 og † 1670 i Larvik (skifte påbegyndt 9. juni samme år og sluttet 13. juli 1673). Hun var ~med *Søren Herculesen Borchmann*, der † 24. juli 1686 på Bugården i Sandherred. Han var i 1661 fuldmægtig hos kongens skriver *Christoffer Orning* til Hovland og blev 2. september 1663 foged i Brunla efter sin hustrus farbroder *Thomas Jensen Bandsbøl*, 4. februar 1668 tillige byfoged i Larvig og 7. april 1668 tillige rådmand i Tønsberg. Efter sin første hustrus død ægtede S. H. B. *Anna Dorothea Huus*, der var døbt 13. september 1654 på Bragernæs, datter af lagmand i Christiania *Wittekin Huus* og *Kirsten Nielsdatter Kongsberg*. – Maren Jacobsdatter og Søren Borchmann havde 3 sønner, som har en stor efterslægt i Norge.⁷⁰
2. *Anna Jacobsdatter Bandsbil* var * ca. 1630/35 og blev ca. 1670 ~med hr. *Jens Pedersen (Aalborg)*, der var * 1632 og † 1705, sognepræst i Hjørundfjord 1665–1705, søn af sognepræst smst. *Peder Jensen Aalborg*. J. P. Aa. var første gang gift med *Alhed Glad*, datter af hr. *Mads Clausen Schaaning*, sognepræst i Volden, og *Ingeborg Hansdatter Glad*. Anna Jacobsdatter og Jens Pedersen Aalborg havde en søn *Jacob Jensen Bandsbil* (1671–1732), der 1693 blev sin fader kapellan og 1705 hans efterfølger som sognepræst i Hjørundfjord.⁷¹
3. *Elisabeth Jacobsdatter* var * ca. 1630/35 og † ca. 1670/73. Hun var første gang gift med *Jens Pedersen Alstrup*, der † 23. september 1667 som kapellan for Elisabeths stedfader *Christen Jensen Hegelund* i Ørskog. Anden gang blev hun ifølge bevilling af 16. oktober 1671 gift med magister *Truels Christensen Krog*, der var * ca. 1640 og † 1706. T. C. K. blev student fra Bergens skole 24. april 1662 og fik 13. juli 1669 bestalling som kapellan for sognepræsten i Ørskog Christen Jensen Hegelund med løfte om at succedere ham, tiltrådte som sognepræst den 6. august 1673 og blev tillige provst. I ovennævnte bevilling oplyses det, at Truels Krog var beslægtet med Elisabeth Jacobsdatter i 3. led og med Jens Alstrup i 3. og 5. led, men hvorledes slægtskabet forholder sig, kan der ikke redegøres for. Elisabeth

Jacobsdatter synes ikke at have efterladt sig børn. Truels Christensen Krog blev gift anden gang ca. 1673 med *Maren Tøgersdatter Hofman*, datter af *Tøger Hofman* og *Karen Pedersdatter Hierman* i Bergen.⁷²

III. Børn af Maren Jensdatter (Bandsbøl) med Gregers Lauritsen Weile og Hans Hansen Bagger.

1. *Laurits Gregersen Weile* var * 2. januar 1641 og † 1699. Han blev student fra Ribe og studerede derefter i København. 10. februar 1676 blev han sognepræst i Hammer og Lundby på Sydsjælland, senere tillige provst og 1684 magister.⁷³ Han var ~ med *Anne Clemensdatter*, der døde i maj 1727, datter af amtsskriver i Antvorskov birk og rådmænd i Slagelse *Clemens Pedersen*.⁷⁴ Blandt deres børn kan nævnes 1) *Gregers Lauritsen Weile* (ca. 1677–1754), sognepræst i Følleslev-Særslev 1708–1754,⁷⁵ 2) *Clemens Lauritsen Weile* (ca. 1680–1728), sognepræst i Thorstrup-Horne 1705–1728⁷⁶, 3) *Margrethe Lauritsdatter Weile* (ca. 1689–1749), ~ 1724 med *Peder Hansen Paludan* (1687–1753), sidst sognepræst i Kalundborg og provst.⁷⁷
2. *Jens Gregersen Weile* var også * 2. januar 1641 og † 1706. Han blev student fra Ribe 1662, sognepræst i Snesere på Sydsjælland 20. februar 1678–1706 og magister 1686.⁷⁸ Han blev gift 15. januar 1679 med *Pernille Elisabeth Backer* († før 1712), enke efter forgængeren *Peder Vitussen* († 1678) og datter af sognepræst ved Sct. Peders kirke i Næstved, mag. *Hans Rasmussen Backer* (ca. 1611–1663) og *Else Nielsdatter Mule*.⁷⁹
3. *Kirsten Hansdatter Bagger* var * ca. 1647 og † 1702. 1671 blev hun gift med *Rasmus Olsen Aale* eller *Samsing*, der var * 1644 og † 11. maj 1721 i Varde, sognepræst i Åle-Tørring 1670–1721, søn af sognepræst smst. *Ole Rasmussen Samsing* (1597-1659) og *Marie Stephansdatter* (1609–1670).⁸⁰ R. O. Aa. blev gift 2. gang 27. januar 1705 med *Inger Pedersdatter Stauning* (* ca. 1670), enke efter forpagter af Låge *Christen Albertsen Thott* (1646–1703) og datter af sognepræst i Stauning *Peder Jørgensen Jelling* (ca. 1630–1684) og *Anna Pedersdatter Hegelund* (ca. 1640–1697).⁸¹

IV. Børn af Johan Hansen Lønborg.^{81a}

1. *Hans Lønborg*, * 13. november 1642 – † 13. september 1643.
2. En dødfødt søn, * 13. december 1643.
3. *Jens Lønborg*, * 22. april 1644 – † som stykjunker »udi batalien paa Schone« 1672. (1676?).
4. *Niels Lønborg*, * 6. januar 1646 – † 15. juni 1646.
5. *Anna Lønborg*, * 29. januar 1647 – † 13. april 1651.
6. En dødfødt søn, * 7. april 1648.
7. En dødfødt datter, * 13. juli 1649.
8. *Maren Lønborg*, * 18. oktober 1650 – † 7. april 1651.
9. En dødfødt datter, * 3. juni 1651.

10. *Hans Johansen Lønborg*, * 8. juli 1653 – † 25. april 1730, sognepræst i Fruering og Vitved 1686–1730. Gift 1. gang 1687 med *Marie Rosenmeyer*, * 1659 og død 1690, enke efter sognepræst i Slangstrup, mag. *Lorents Jacobsen Meulengracht* (1647–1683) og datter af *Carl Rosenmeyer* til Totterupholm og Lystrup og *Anna Pedersdatter*. ~2. gang 26. september 1690 med *Inger Marie Trøner*, * 27. februar 1668 – † 14. juli 1727, datter af rådmand i København *Hans Trøner* (1631–1673) og 1. hustru *Kirstine Bruun* († 1673). I 1. ægteskab var der 2 børn, i 2. 10 børn. To sønner var gift *Paludan*, og fra dem nedstammer en stor del af slægten *Paludan*. En datter var gift med hr. *Niels Müller* i Fruering (1697–1737), og fra dem nedstammer slægten *Paludan-Müller*.
11. *Anna Lønborg*, * 21. oktober 1654 – † 7. maj 1700, gift med kvartermester *Hans Frankenberg*.
12. *Elisabeth Lønborg*, * 14. maj 1656, ~ 26. januar 1673 med skipper *Jens Todberg* i Århus.
13. En dødfødt søn, * 6. december 1657.
14. *Mette Lønborg*, * 27. september 1661 – † 1726, ~30. juli 1684 med *Jens Lauritsen Harlev*, * 21. juni 1655 – † 6. september 1716, 2. residerende kapellan ved Århus domkirke 17. november 1683, 1. residerende kapellan ved samme 5. oktober 1710 søn af sognepræst i Harlev-Framlev *Laurits Sørensen* (1606–1668) og *Ingeborg Madsdatter Kaae* (1614–1695).^{81a}
15. *Abigael Lønborg*, * 18. juni 1664 – begr. 4. juni 1711, ~1692 med *Mads Lauritsen (Harlev)*, (1652–1743), broder til søsterens mand, bonde på Harlevholm.^{81b}
16. *Christence Lønborg*, * 17. april 1670 – † 1711, ~ 4. juli 1695 med amtsforvalter i Århus *Mikkel Nielsen*.
17. *Sophia Lønborg*, * 27. april 1675 – † 2. februar 1676.

V. Søn af Iver Hansen (Listoe).

1. *Anders Iversen Listoe*, * ca. 1640 – † 1... Fra hans søn *Mads Andersen Listoe* til Skavngård i Vindum sogn ved Viborg (ca. 1670 – efter 1731) nedstammer slægten *Listoe*.^{81a}

VI. Børn af Enevold Gregersen Hemmet og N. N. Laugesdatter.

1. *Lauge Enevoldsen Deiberg* var * ca. 1630 og † 1. maj 1664. Han var sognepræst i sin faders hjem sogn Hemmet-Sdr. Vium fra 1658 til 1664.⁸² Det vides ikke, om han var gift og havde børn.
2. *Hans Enevoldsen Deiberg* var * ca. 1630/35 og † ca. 1670/71. Han blev student fra Viborg 1653 og sognepræst i Kvong og Lyne i Vester Horne herred 3. september 1658, men måtte under krigen flygte til Varde.⁸³ Om han var gift og havde børn, vides ikke.
3. *Kirsten Enevoldsdatter* var * ca. 1630/35 og blev 1. gang gift ca. 1651 med faderens efterfølger *Nicoali Jørgensen Engom*, der † 1659, søn af sognepræst i

Engom *Jørgen Nielsen* († 1642). Derefter blev hun gift 2. gang ca. 1660 med efterfølgeren *Peder Andersen Hjerm*, der var * ca. 1630/35 og † 1680, sognepræst i Dejbjerg-Hanning 2. februar 1660–1680, søn af sognepræst i Hjerm, provst *Anders Pedersen* (ca. 1589–1659) og *Ida Christensdatter* († 1671)⁸⁴ Kirsten Enevoldsdatter og Peder Andersen Hjerm havde datteren *Ida Pedersdatter* (ca. 1661–1737), ~med 1) ca. 1680 *Jesper Thomsen Hvidding* (ca. 1650–1680), sognepræst i Dejbjerg-Hanning 1680– 1684, 2) *Ture Terkelsen* (ca. 1640–1709), sognepræst i Hemmet-Sdr. Vium 1683–1709, 3) ca. 1709/10 *Morten Christensen Friis* (1683–1731), sognepræst i Hemmet-Sdr. Vium 1709–1731.⁸⁵

VII. Børn af Hans Gregersen og Sophie Laugedatter.

1. *Lauge Hansen Stauning* var * 18. oktober 1633 og † 17. februar 1707. Han blev student fra Ribe, immatrikuleret i København 7. juni 1655 og deltog i Københavns forsvar 1659. Samme år blev han sognepræst i Møgeltønder og var der til sin død i 1707.⁸⁶ Ca. 1659 blev han gift med sin stedfaders søster *Anna Hegelund*, der var * ca. 1632 og † 1673, datter af sognepræst i Møgeltønder *Jørgen Pedersen Hegelund* (1583–1653) og *Marine Kjeldsdatter* (ca. 1591–1658) samt enke efter *Bagge Pedersen Rhode* (1626–1659), sognepræst i Møgeltønder 1654–1659.⁸⁷ Anden gang blev Lauge Hansen Stauning gift ca. 1685 med *Ursula Wesseling*, der blev døbt 26. august 1660 i Tønder og † 28. marts 1707, datter af købmand i Tønder *Peter Henningsen* og *Anna Wesseling*.^{87a} L. H. S. havde børn i begge ægteskaber, men ingen af dem blev præster eller præstekoner.
2. *Niels Hansen Stauning* var * ca. 1635 og † 1696. Han var først rektor i Lemvig, men blev 1666 sognepræst i Nørre Gørding-Vemb-Bur ved Holstebro. Han var gift og havde børn, men hustruens navn kendes ikke. Hans datter *Kirsten Nielsdatter* (ca. 1667/70–1738) blev gift med efterfølgeren *Claus Madsen Bang* (1658–1704)⁸⁸
3. *Gregers Hansen Stauning* var * ca. 1639 og † 1685. Han blev student fra Ribe og immatrikuleret i København 19. juni 1660. Fra 1668 til 1685 var han sognepræst i Døstrup, Lø herred. Ca. 1668 blev han ~med *Mette Andersdatter*, der var * ca. 1637 og † ca. 1716, datter af birkefoged i Ballum *Anders Thomsen* og hustru *Gyde Hansdatter* samt enke efter forgængeren *Jens Michelsen* (1616–1667), sognepræst i Døstrup 1641–1667.⁸⁹ De havde en søn *Jens Gregersen* (1677–1754), der blev sognepræst i Visby 1701–1754 og provst i Lø herred.⁹⁰

VIII. Børn af Iver Gregersen Hemmet og Bodil Pedersdatter.

1. *Gregers Iversen Krabbe* var * ca. 1640 og † 27. marts 1675. Han blev student fra Ribe 1660 og kapellan cum spe successionis i Thorstrup og Horne 3.

september 1665 og sognepræst smst. 1672. Han var gift med *Karen Lambertsdatter Barfod*, der var * ca. 1648 og † 4. april 1713, datter af sognepræst i Thorstrup-Horne *Lambert Poulsen Barfod* (ca. 1618–1672) og *Inger Jensdatter*.⁹¹ Karen Lambertsdatter Barfod blev gift anden gang ca. 1675/76 med efterfølgeren *Christen Mortensen Friis*, der var * 15. januar 1650 i Ribe og † 1695, sognepræst i Thorstrup-Horne 6. april 1675–1695, søn af borgmester i Ribe *Morten Larsen Hillerup* og *Ingeborg Christensdatter Friis*.⁹² Gregers Iversen Krabbe og Karen Lambertsdatter Barfod havde en søn *Iver Gregersen Krabbe* (ca. 1666–1704) der blev sognepræst i Åstrup og Starup i Gørding herred.⁹³

2. *Peder Iversen Hemmet* var * ca. 1640 og † 1701. Han blev student fra Ribe 1660 og sognepræst i Dybe ved Lemvig 1664. 1684 udgav han et skrift om ildebranden i Lemvig. Han blev gift ca. 1664/65 med *Else Nielsdatter*, enke efter hans forgænger *Ingvard Abrahamsen* († 1664), sognepræst i Dybe 1655–1664, og sandsynligvis datter af sognepræst i Dybe *Niels Kjeldsen Uldborg* (ca. 1590–1649) og *Anna Nielsdatter Winding*.⁹⁴
3. *Hans Iversen Schiern* var * ca. 1640 og † 26. januar 1693. Han blev student fra Ribe 1660, kapellan cum spe succ. hos faderen 21. oktober 1671 og dennes efterfølger som sognepræst i Skjern 1685.⁹⁵ Han var ~med *Mette Nielsdatter*, der † få dage før sin mand. Skifte efter dem afholdtes 21. februar 1693.⁹⁶ De havde sønnen *Niels Hansen Schiern* († 1716),⁹⁷ degn ved Gråbrødre hospital i Odense, og fra ham nedstammer præsteslægten *Schiern*,⁹⁸ derigennem theologen professor *H. N. Clausen*, forfatteren *Jakob Knudsen* og præsten *Chr. Bartholdy*.
4. *Bodil Iversdatter* var * ca. 1640 og † 17. juni 1675. Hun blev gift 13. søndag efter trinitatis (8. september) 1661 med *Anders Jacobsen Hegelund*, der var * 13. juni 1619 og † 19. marts 1679, kapellan i Vinding og Vind ved Holstebro 1652, sognepræst smst. 1659–1679, søn af sognepræst i Gudum og Fabjerg *Jacob Hansen Hegelund* († 1629). A. J. H. blev gift første gang 26. juni 1653 med *Else Christensdatter Winding* († 21. juli 1659), datter af forgængerens *Christen Pedersen Stadel* (1593–1659) og *Else Nielsdatter Winding* (ca. 1592–1658)⁹⁹ Bodil Iversdatter efterlod sig vist ingen børn, da der ikke nævnes nogen ved skiftet efter hendes fader i 1685.⁶⁰
5. *Søren Iversen* var 1685 bosat i Pugholm (vistnok Dybe sogn).⁶⁰
6. *N. N. Iversdatter* var 1685 ~med *Christen Nielsen* i Holstebro.⁶⁰
7. *N. N. Iverdatter* var 1685 ~med *Christen Hansen* i Lundsmark.⁶⁰
8. *Kirsten Iversdatter* var 1685⁶⁰ enke efter hr. *Jens Christensen Hviid*, der var * ca. 1620 og † 1684, sognepræst i Borris og Faster 1652–1684 og provst, søn af sognepræst i Borris-Faster *Christen Jensen Hviid* († 1652)¹⁰⁰
9. *Kirsten Iversdatter* var 1685 ~med »velagte« *Jesper Christensen* på Slumstrup.⁶⁰

Efterskrift

Søren Kierkegaards tilknytning til præsteslægten Hemmet, samt nye oplysninger om de ældste led af slægten Kierkegaard.

Som den sidste person i foranstående slægtstavle over de 5 første led af præsteslægten Hemmet er nævnt *Kirsten Iversdatter*. Ved et rent tilfælde fandt genealogen *H. P. Aagaard*, Viborg, for en del år siden i Bølling herreds provsteprotokol 1685 skiftet efter hendes fader, sognepræst i Skjern, provst *Iver Gregersen Hemmet*, hvor hun var nævnt blandt arvingerne sammen med sin mand »velagte *Jesper Christensen* paa Slumstrup«. Slumstrup er en lille herregård i Sædding sogn, hvis bondeskyld i 1688 ejedes af en *Christen Pedersen*, måske *Jesper Christensens* fader.¹⁰¹ *Jesper Christensen* har da været forvalter eller forpagter på sin faders gård, og da denne i 1697 blev solgt til *Peder Eilersen Schøller*,¹⁰² er *Jesper Christensen* vel blevet fæster eller aftægtsmand i Stensig, senere Gaden, begge to gårde i Sædding sogn.

I Sædding sogns kirkebog finder vi følgende dødsindførsler, som med rimelighed kan henføres til dem: »1710 festo 3. nativ. d. 27. Decembr. blev *Iesper Steensigs* hustru sal. *Kiersten Ifversdatter* til Jordan bestediget« (ingen aldersangivelse) og »1725 Dom. IV. Adv. (dvs. 24. dec. 1724) blev *Iesper Gade* begravet æt. 83«. Fødselsåret må altså være ca. 1641. Der kan næppe være tvivl om, at *Jesper Gade* er identisk med *Jesper Steensig*, idet der ikke er begravet andre af navnet *Jesper* i Sædding i dette tidsrum. Mellem 1710 og 1724 må denne *Jesper* da være flyttet fra Stensig til Gaden, som anført begge gårde i Sædding.

Fra Sædding sogn stammer som bekendt også slægten *Kierkegaard*. I den hidtil udkomne litteratur er slægten ført tilbage til *Søren Kierkegaard* farfars fader *Christen Jespersen* (ca. 1673–1749)¹⁰³ fæster af den ene af de to gårde i Sædding, som tilhørte kirken. For at komme længere tilbage må vi se på, hvad Sædding kirkebog har at meddele om *Christen Jespersen Kierkegaards* og hans søster *Dorthe Elisabeth Jespersdatters* børn og disses faddere.

Christen Jespersen Kierkegaards ældste søn skulle naturligt opkaldes efter hans fader, hvilket også skete ved hans dåb 29. sept. 1706 i Sædding kirke, hvor han fik navnet *Jesper*.¹⁰⁴ Blandt fadderne optræder den ovenfor nævnte *Jesper Steensig*, som derfor med en vis ret kan antages at være hans fader. Blandt

fadderne for den næste søn, *Michel*, dbt. 25. okt. 1708, er *Kiersten Iversdatter* i Sædding, altså følgelig barnets farmoder, der selv opkaldes ved datteren *Kierstens* dåb 2. juli 1711. Endelig skal det nævnes, at søsterens mand, *Christen Knudsen*, var fadder ved sønnen *Peders* dåb 19. okt. 1712.

Hvad angår søsteren *Dorthe Elisabeth Jespersdatter*, findes hun 17. maj 1712 trolovet med *Christen Skrædder* (vielsen ikke indført i kirkebogen). *Christen Skrædder* er givetvis identisk med *Christen Knudsen*. Denne blev begravet 5. nov. 1758, hans enke 22. jan. 1769, æt. 85 år, 7 mdr. 2 dage, altså * ca. 1673.¹⁰⁵

Blandt fadderne til deres søn *Christen*, dbt. 18. okt. 1713, er *Christen Kierchegaard*, og ved deres søn *Jespers* dåb 10. febr. 1715 *Ifver Jespersen* soldat og *Karen Jespersdatter*, »tienendis i Lem Præstegaard«, utvivlsomt morbroder og moster. Blandt fadderne til sønnen *Knud*, døbt 10. nov. 1717, er igen morbroderen *Christen Kierchegaard*, og ved den yngste søn *Jesper* (eller *Ifver*, læsningen er ikke sikker), dbt. 10. jan. 1720, er *Bodel Jespersdatter* »tienendes i Fischbeck« (i Nørre Vium sogn), ganske givet en søster til moderen.

Det kan således konstateres, at der blandt fadderne var følgende: *Jesper Steensig* (1706), *Kiersten Ifversdatter* (1708), *Ifver Jespersen* (1715), *Karen Jespersdatter* (1715) og *Bodil Jespersdatter* (1720), givetvis *Christen Jespersens* forældre og søskende.

Gennem oplysningerne fra Sædding kirkebog er det således sandsynliggjort, ikke blot, at *Søren Kierkegaard* nedstammede fra præsteslægten *Hemmet* gennem et kvindled, men også at slægten *Kierkegaard* kan føres længere tilbage end hidtil antaget.

Noter

- 1.S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 576.
- 2.J. L. A. Kolderup-Rosenvænge: Udvalg af gamle danske Domme, 1842, s. 127–132, 174–179.
- 3.Danmarks Adels Aarvog XLIV, 1927, s. 3 ff.
- 4.Peter Linde: Ved Ewalds Grav, 1943; Personalhistorisk Tidsskrift 13. r. VI, 1958, s. 129–160 (Harald Holck: Om Slægterne Dyssel, Spormand og Leiel og Seglet paa Johannes Ewalds Testamente).
- 5.S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 596; Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, udg. 1976, s. 369, 370.
- 6.Samlinger til jydsk Historie og Topografi I. R. VII, 1878–79, s. 11 f (Palle Fløe og O. Nielsen: Historiske Efterretninger om Hemmet...)
- 7.S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1870, s. 114.
- 8.Bibliotheca Danica III, 1896, sp. 234.
- 9.Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, udg. 1976, s. 160.
- 10.Kancelliets Brevbøger 1566–1569, 1896, s. 403 f, 469, 498.
- 11.S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 431.
- 12.Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, udg. 1976, s. 148.
- 13.Smst. I, s. 238, II s. 148.
- 14.J. Kinch: Ribe Bys Historie II, 1884, s. 269 ff; DBL (1) VII, 1893, s. 323.
- 15.H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon IV, 1927, s. 4 f.
- 16.Jfr. note 14.
- 17.Jfr. note 15.
- 18.Jfr. note 14.

19. Peder Hegelunds alamanakoptegnelser I, udg. 1976, s. 347, 387.
20. O. Nielsen: Københavns Historie IV, 1885, s. 400.
21. Kancelliets Brevbøger 1603–1608, s. 677; Jens Abildtrup: Slægten Abildtrup II, 1951, s. 26–40 (ikke helt fejlfri).
22. Viborg landstings dombog C 1622, fol 381–382; Jens Abildtrup: Slægten Abildtrup II, 1951, s. 21.
23. C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 179.
24. Jens Abildtrup: Slægten Abildtrup II, 1951, s. 26–40.
25. Smst. s. 15–21.
26. Jens Iversen havde følgende børn med Anna Lasdatter:
 - 1) Las Jensen (ca. 1590–1661), forpagter af Lunderup 1613–1631, borgmester i Varde 1631–1661, g.m. Else Nielsdatter, datter af borgmester i Varde Niels Thomsen og Maren Rasmusdatter (Jens Abildtrup: Slægten Abildtrup II, 1951, s. 30f; C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 285) Blandt L. J.'s børn kan nævnes datteren Else Lasdatter g. c. 1650 m. mag. Laurids Ernstsens von Baden (1626–1689) sognepræst i Stouby-Horum 1650–1689.
 - 2) Iver Jensen (Nebel) (ca. 1590/95 – før 1660) (nævnt 1622) nævnes 1652 som ejer af den trediedel af Varde Ladegårds mark, som hans halvbrødre Jacob og Thomas tidligere havde haft, ~m. Karen Jacobsdatter, datter af rådmand i Varde Jacob Clausen (C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 180).
 - 3) Jens Jensen (nævnt 1622).
 - 4) Maren Jensdatter (ca. 1590/95–1671) (nævnt 1622), ~m. Niels Nielsen Obling († 1654), selvejer i Obling i Sdr. Bork sogn, sandemand og fuldmægtig for lensmanden på Lundenæs. De havde 5 døtre, som blev gift med præster, deriblandt:
 - a) Maren Nielsdatter Obling (ca. 1620–1...) ~ca. 1642 m. Peder Clausen Fanø (ca. 1610–1679), sognepræst i Ål. Deres datter var salmedigterinden Elisabeth Pedersdatter Heeboe (1643–1703) ~m. Niels Nielsen Heeboe på gården Store Hebo i Janderup sogn, og deres datter igen Anne Nielsdatter Heeboe (ca. 1662–1700) blev i sit ægteskab med Hans Nielsen Paludan († 1704), sognepræst i Ål, stammomder til slægten Paludan og slægten Paludan-Müller (S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 23; Personalhistorisk Tidsskrift 13.r.IV, 1956, s. 186f; L. F. la Cour: Slægten Paludan, 1935; Stamtavle over Slægten Paludan-Müller, 1895).
 - b) Kirstine Nielsdatter Obling (ca. 1620–ca. 1646) ~m. Hans Hansen Bagger († 1653), sognepræst ved Sct. Nicolai kirke i Varde 1639–1653.
 - c) Anna Nielsdatter Obling (ca. 1620/30–1703) ~m. 1) Jens Jørgensen Jelling († 1679), ejer af herregården Låge, 2) Ancher Anchersen (1644–1701) biskop i Ribe (DBL (2) I, 1933, s. 280f; Personalhistorisk Tidsskrift 9.R.1, 1928, s. 204).
 - 5) Anne Jensdatter (1593–1655) ~m. 1) Peder Christensen Nørkjær († 1630), ejer eller forpagter af Hindsels i Thy, 2) Peder Christensen Svenske (1591–1657), først forpagter af Hindsels, fra 1645 af Frederiksborgs og Københavns ladegårde. Af 2. ægteskab var datteren Kirsten Pedersdatter Svenske (1637–1668) ~1656 m. den kendte ridefoged Hans Rostgaard til Krogerup (1625–1684) (O. Nielsen: Københavns Historie IV, 1885, s. 400; Historisk Årbog for Thisted Amt 1965, s. 110–114 og 1968, s. 84–99).
 - 6) Elisabeth Jensdatter (ca. 1595/99–16..) ~m. Las Lauritsen († 1650), herredsfoged i Nørre Horne herred og ejer af Vestergård i Nørre Bork sogn. Blandt deres børn kan nævnes den kendte godssamler, landsdommer Jens Lassen (ca. 1625–1706). Hans Rostgaard kaldte J. L. for sin »svoger«. (Hardsyssels Aarboeg 1910, s. 24; Jens Abildtrup: Slægten Abildtrup II, 1951, s. 39:

- DBL² XIV, 1938, s. 104f; Danske Magazin 3.R¹, 1842, s. 257–63).
27. Personalhistorisk Tidsskrift 5. r. IV, 1907, s. 51 ff, 170 ff (slægten Lønborg).
28. Smst. s. 54.
29. Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, udg. 1976, s. 283.
- 29a. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 194.
30. Samlinger til jydsk Historie og Topografi 2.R.¹ 1886–88, s. 26. Fra Enevold Poulsens søn, sognepræst i Gamtofte Poul Enevoldsen (1557–1643) nedstammer iøvrigt præsteslægten Clausen (N. Clausen-Bagge: Clausen-Slægten Historie fra 1500 til 1800, 1939).
31. Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, 1976, s. 230, 231, 233, 240; II, 1976, s. 148.
32. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 271; Peder Hegelunds almanakoptegnelser I, 1976, s. 387; II, 1976, s. 225.
33. Smst. II, 1976, s. 148.
34. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1871, s. 329; I, 1870, s. 525; Personalh. Tidsskr. 11.r.V, 1944, s. 54. Om efterslægt se J. Vahl: Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen: Borgmester i Varde o. 1500, 1879–97.
35. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 74; C. Klitgaard: Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier før ca. Aar 1700, 1945, s. 34 ff.
36. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1871, s. 659. Hans Sørensen († 1641/46), sognepræst i Ølgod 1606, var næppe søn af forgængeren Søren Jensen Buch († 1606), men snarere svigersøn. Han var gift 2. gang med Kirsten Poulsdatter Barfod (ca. 1605–16..), datter af sognepræst i Øsse-Næsborg, provst Poul Jørgensen Barfod (ca. 1570–1654) og (~1602) Anna Lambertsdatter Riiber (S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 694).
37. Bibliotheca Danica III, 1896, s. 234; H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon IV, 1927, s. 4; VI, 1929, s. 251. Christen Pedersen Wordgod var præst i Vorgod-Nørre Vium 1646–1667 og søn af sognepræst smst. Peder Gregersen, som atter var søn af sognepræst smst. Gregers Jensen, der vel har tilhørt slægten fra Hemmet, men hvordan vides ikke (S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 628).
- 37b. J. Kinch: Ribe Bys Historie II, 1884, s. 273.
38. S. Birket-Smith: Københavns Universitets Matrikel I, 1870.
39. Personalhist. Tidsskr. 14.r. III, 1961, s. 172 (H. Friis: Danske Studenter i Wittenberg).
40. Norsk slektshistorisk Tidsskrift XIII, 1952, s. 245.
41. Smst. s. 14f.
42. Samlinger til jydsk Historie og Topografi 1.R.VII, 1878–79, s. 13f (Palle Fløe og O. Nielsen: Historiske Efterretninger om Hemmet ...); Trap: Danmark 5. udg. IV, 1965, s. 542.
43. C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 180.
44. Norsk slektshistorisk Tidsskrift XIII, 1952, s. 15.
45. Jfr. note 22.
46. C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 285.
47. Jfr. note 22.
48. C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 179.
49. Norsk slektshistorisk Tidsskrift XIII, 1952, s. 14.
50. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi 1.R.I, 1866–67, s. 320–21 (Præsten Anders Lauritsen Vejles Optegnelser).
51. Fra Ribe Amt 1929, s. 272f; C. Lindberg Nielsen: Varde Bys Historie, 1942, s. 265.
- 51a. Personalhist. Tidsskr. 5.r.IV, 1907, s. 51 ff, 170 ff (slægten Lønborg).
52. S. V. Wiberg: Dansk præstehistorie I, 1870, s. 271.
53. Smst. II, s. 85.
54. Smst.
55. Sophie Laugesdatter levede endnu 1688 og var da fadder i Stauning.
56. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 178. Her er der sket en sammenblanding af Peder Jørgensen Hegelund († 1659) og dennes svigersøn og efterfølger Peder Jørgensen Jelling († 1684).
57. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 85.

58. Jfr. note 37.
59. Viborg landstings skøde- og panteprotokol nr. 2 s. 75–77, nr. 4 s. 120.
60. Bølling herreds provsteprotokol 1685–1801, fol. 2–14.
61. Fra Arkiv og Museum 2.r. I, s. 22–25; Trap: Danmark 5. udg. IX, 1965, s. 161.
62. I Erh. Quistgaard: Præstehustruer, 1934, s. 118 angives I. H. G. at have været gift med Berete Vilsdatter Orning, men dette beror på en misforståelse af stamtavlen over Tredie-slægten i Samlinger til jydsk Historie og Topografi 2.R. I, 1886–88, s. 296. B. V. O. var gift med Knud Sørensen til Tredie og Holmgård, som lånte penge af I. G. H.
63. O. F. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten II, 1932, s. 16, 175.
64. Trap: Danmark 5. udg. IX, 1965, s. 884.
65. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 371; C. Klitgaard: Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier, 1945, s. 37f.
66. S. V. Wiberg: Dansk præstehistorie I, 1870, s. 74f; C. Klitgaard: Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier, 1945, s. 35f.
67. Jfr. note 65.
68. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1870, s. 24; C. Klitgaard: Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier, 1945, s. 178–83.
69. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 371; C. Klitgaard: Optegnelser om vendsysselske Præstefamilier, 1945, s. 90f.
70. Norsk slekthistorisk Tidsskrift XIII, 1952, s. 15–16.
71. Smst. s. 17.
72. Smst. s. 17.
73. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 528.
74. Erh. Quistgaard: Præstehustruer, 1934, s. 32.
75. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 408.
76. Smst. III, 1871, s. 53.
77. Smst. II, 1870, s. 53.
78. Smst. III, 1871, s. 145.
79. Erh. Quistgaard: Præstehustruer, 1934, s. 27; S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1870, s. 435.
80. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 35f.
81. Vejle Amts Aarbog 1930, s. 157; Bølling herreds provsteprotokol 1685–1801, fol. 106ff (skifte 1697 efter Anna Pedersdatter Hegelund, enke efter hr. Peder Jørgensen Jelling i Stauning, † 1684).
- 81a. Personalhist. Tidsskr. 5 r. IV, 1907, s. 51 ff, 170 ff.
- 81b. Aarhus Stifts Aarbøger 1921, s. 52 ff, 64.
82. Personalhist. Tidsskr. 5.r. IV, 1907, s. 51 ff, 170 ff (slægten Lønborg).
- 82a. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 597.
83. Smst. II, 1870, s. 272.
84. Smst. I, 1870, s. 271.
85. Smst. I, 1870, s. 271, 597.
86. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1870, s. 417; Sønderjydske Aarbøger 1910, s. 205f; O. F. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten II, 1932, s. 282.
87. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie II, 1870, s. 417; O. F. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten I, 1932, s. 334, II, 1932, s. 206.
- 87a. Tønder kirkebog (meddelt af lektor Svend Jacobsen, Gentofte).
88. S. V. Wiberg: Dansk præstehistorie I, 1870, s. 454.
89. Smst. I, 1870, s. 290; Sønderjydsk Maa-nedsskrift 1929–30, s. 24–28; O. F. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten II, 1932, s. 281.
90. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 595; Christopher Giessing: Danske, norske og islandske Jubellærere III, 1786, s. 409–11; Sønderjydske Aarbøger 1923, s. 209f; O. F. Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten I, 1932, s. 292.
91. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 319.
92. Smst. III, s. 319; H. Friis-Petersen: Familien Friis fra Ribe, 1949.
93. Smst. I, 1870, s. 62.
94. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 287; H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon IV, 1927, s. 5.
95. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1871, s. 85.
96. Bølling herreds provsteprotokol 1685–1801, fol. 111–138.

97. K. Bang Mikkelsen: Degne og skoleholdere ... i Fyns skift indtil 1814, 1977, s. 121.
98. Oversigt over slægten Schiern i DBL (3) bd. 13 1983, s. 83.
99. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie III, 1870, s. 582; Esbern Jacobsen: Kirker, Præster og Degne i Vinding-Vind, 1934, s. 53-60.
100. S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I, 1870, s. 194.
101. Matrikel 1688.
102. Trap: Danmark 5. udg. IX, 1965, s. 523.
103. Olaf Kierkegaard og P. F. Parup: Fæstebonden i Sædding Christen Jespersen Kierkegaards Efterslægt, 1941.
104. Om Jesper Christensens videre skæbne se Carl Langholz: Søren Kierkegaards Slægtninge i Sønderjylland (Sønderjydsk Maa-nedsskrift 1953, s. 17-27).
105. Aldersangivelsen 85 år er måske en fejl for 75 år, således at Dorthe Elisabeth Jespersdatter er * ca. 1683, hvilket bedre kan passe med hendes giftermål og børns fødsel.

Genealogiske og lokalhistoriske selskaber i USA

Et hjælpemiddel ved søgning efter danske udvandrersfamilier

Af Erik Blom

Fra de fleste danske familier er der foregået en udvandring til USA, mest udtalt i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede. For den dansksindede befolkningsgruppe i Nordslesvig, hvor min egen fædrene slægt har sin rod, gjorde helt specielle forhold sig gældende. Skæbneåret 1864 med adskillelsen fra Danmark fik unge slesvigere til at tage deres fremtid op til nøje overvejelse. De unge mænd var selvfølgelig ikke interesserede i at komme til at springe soldat i den tyske hær, og mange valgte derfor at »sive« nordpå over grænsen. De fandt dog hurtigt ud af, at fremtidsudsigterne ikke var særligt lovende i Danmark efter nederlaget. For dem, der havde de nødvendige penge til billetten, var det en nærliggende mulighed at søge at komme med et af udvandrerskibene til det forjættede land: Nordamerika.

I sejlskibenes tid havde det været en barsk tårn af 5-6 ugers varighed at krydse Atlanterhavet. Rejserne var ofte organiseret af mere eller mindre hensynsløse agenter, der overlod de fortumlede emigranter til deres egen skæbne, når skibet nåede amerikansk havn.

Men netop i slutningen af 1860'erne begyndte indsættelsen af dampskibe på atlanterhavsruterne, så overfarten kunne nedsættes til ca. 10 dage. Det gav et meget stort opsving i udvandringerne. For at beskytte den stadig voksende strøm af emigranter, der rejste ud med meget få penge på lommen og som oftest uden noget kendskab til engelsk, blev det ved udvandringsloven af 1. maj 1868 bestemt, at udvandringsagenten skulle oprette en kontrakt med hver enkelt emigrant eller emigrantfamilie, således at denne blev vejledt og hjulpet helt frem til det fast aftalte nye arbejdssted i Amerika.

Disse udvandrerkontrakter skulle godkendes og påtegnes af Københavns politi. Den enkelte sag blev indført i de såkaldte udvandringsjournaler (1868-1920), hvoraf der nu findes kopier på mikrokort tilgængelige i landsarkiverne, i Åbenrå dog på landsbiblioteket.

Det, der i dag vil være af interesse for en dansk slægtsforsker, vil som oftest være at finde ud af, hvad der egentlig skete med de fjerne familiemedlemmer, der blev derovre i det fremmede og om det er muligt at få kontakt med deres eventuelle efterslægt. Den personlige kontakt med hjemlandet ophørte i reglen på grund af sprogvanskeligheder, når »pionérgenerationen« døde. Selv har jeg i

nogle tilfælde prøvet at efterforske f.eks. danske emigranternes dødsdatoer hos de relevante amerikanske myndigheder, men hvis man ikke er i besiddelse af nogenlunde gode omtrentlige oplysninger om tid og sted, er det en både besværlig og bekostelig fremgangsmåde.

Ved et besøg i Californien i sommeren 1984 fik jeg gennem en god ven kendskab til en for mig hidtil ukendt form for genealogisk aktivitet, en ny slags »slægtsbog«, som edb-alderen har fostret. Den indeholdt blandt meget andet også et supplement, som skulle vise sig effektivt i min amerikanske søgning.

Bogen hedder: »The Family Heritage Book« og er udgivet i 1981 af *Beatrice Bayley Inc., Pennsylvania, USA*. Den er på ca. 300 sider, er smukt indbundet og har kostet ca. 20 dollars.

Ideen bag »Beatrice Bayley-systemet« går ud på, at firmaet hos *Amerikas nationale databank*, der omfatter ca. 70 mill. personer, får lavet udskrifter af alle amerikanere med et eller andet karakteristisk efternavn; lad os som eksempel tage et navn som: *Biddle*. Udskriften indeholder for- og efternavn, nøjagtig postadresse og slutter med postnummeret (zip-code). Hvis der på en adresse er registreret flere familiemedlemmer med dette efternavn, medtager den kun én person. En liste kan f.eks. omfatte ca. 2000 navne og adresser fordelt over hele USA, og i stedet for at ordne dem efter fornavn, har man valgt at rubricere efter zip-code, d.v.s. at listen begynder med Massachusetts og ender med Alaska. På den måde får brugeren af listen en nem og værdifuld oversigt over, hvor hyppigt vedkommende navn forekommer i de enkelte stater.

Den udarbejdede liste, der med de 2000 adresser omfatter ca. 32 sider, er derefter blevet indsat i en forud trykt vejledning i slægtsforskning, der er udarbejdet med særligt henblik på amerikanske forhold. Bogens første og mere almindelige afdeling behandler således hovedsageligt spørgsmålet om, hvorfra Amerika er blevet befolket. I store træk beskrives indvandringens historie, hvilke europæiske lande, der har bidraget mest, og desuden opregnes en række karakteristiske efternavne fra disse lande. Den mere specielle del af bogen er en kortfattet vejledning i individuel slægtsforskning med de nødvendige skemaer til registrering og til udarbejdelse af anetavle og efterslægtstavle.

Så vidt vides sendes bogen af forlaget ud til samtlige personer, der er optaget på listen, og der synes at være erfaring for, at langt de fleste indløser bogen. For den, der er blot en lille smule interesseret i sin families historie, men aldrig har fået gjort noget ved det, foreligger der med en sådan bog et incitament til at få sat noget i gang på en overkommelig måde. Man får serveret adresserne på samtlige familier i USA, der har det samme efternavn, som man selv har, og man kan så straks begynde med at finde ud af, hvor mange af disse man er nærmere eller fjernere beslægtet med.

Bogens sidste afsnit: referencerne var for mig det mest interessante. Udover en liste over speciallitteratur gengives der her en samlet fortegnelse over »Genealogical and Historical Societies«, der praktisk taget dækker samtlige

stater. I alt indeholder fortegnelsen 397 adresser på sådanne lokale foreninger og selskaber, men listen er dog næppe komplet, idet der stadig organiseres nye.

Efter at jeg havde lært ovennævnte bog at kende, fik jeg lyst til at finde frem til de lokale organisationer, der måtte kunne hjælpe mig i min søgen efter »tabte« fjerne slægtninge. Da mange af organisationerne dækker et county (der nærmest svarer til et dansk amt), skal man helst vide, inden for hvilket county man mener, at den eftersøgte person eller familie har boet. Disse oplysninger kan man evt. skaffe sig ved at rådføre sig med et af de i USA meget benyttede og billige automobilkort, der ofte kommer i ny udgave (f.eks. *Rand McNally: Road Atlas – United States, Canada, Mexico*, 128 sider, Chicago 1978).

Eksempelvis har jeg i slutningen af artiklen valgt at anføre society-adresserne for de tre amerikanske stater, hvor der ifølge *Kristian Hvidt* (»Danske veje vestpå«, 1976, p. 275) boede flest danskere i 1910: Iowa, Wisconsin og Minnesota (se supplement).

Selv har jeg i de forløbne måneder afprøvet systemet i fire tilfælde og har haft succes i de tre. I det fjerde tilfælde var mine oplysninger for mangelfulde, så jeg fik tilsendt en liste over lokale genealoger, der foretager undersøgelser mod betaling. I de første to tilfælde fik jeg tilsendt værdifulde oversigter og adresser på nulevende slægtninge vederlagsfrit, i det tredje tilfælde modtog jeg en fotokopi af folketællingen (census) for år 1900, der skulle betales med 6 dollars; men den indeholdt netop den familie, jeg søgte.

Det er selvfølgelig nødvendigt at korrespondere på engelsk, og det må stærkt tilrådes at give så nøjagtige og fuldstændige oplysninger som muligt og at vedlægge internationale frankeringskuponer til svarporto.

Supplement

Iowa

Linn County Heritage Society
Box 175
Cedar Rapids, Iowa 52406.

Iowa Genealogical Society
Box 3815, 6000 Douglas Street
Des Moines, Iowa 50322.

Calhoun County Historical Society
48 Court Street
Rockwell City, Iowa.

Cherokee County Historical Society
Box 1067
Cherokee, Iowa 51012.

Jefferson County Genealogical Society
Route 2, Box 184
Fairfield, Iowa 52566.

Wisconsin

Milwaukee County Gen. Society
916 East Lyon Street
Milwaukee, Wisconsin 53202.

Gateway Chapter of the Wisconsin State Gen. Society
418 East Main Street
Sparta, Wisconsin 54656.

Heritage Writers Round Table
418 East Main Street
Sparta, Wisconsin 54656.

Racine County Historical Society, Inc.
701 South Main Street
Racine, Wisconsin 53403.

State Historical Society of Wisconsin
University of Wisconsin
816 State Street
Madison, Wisconsin 53706.

Minnesota

American Swedish Institute
2600 Park Avenue
Minneapolis, Minnesota 55407.

Anoka County Genealogical Society
1900 Third Avenue
Anoka, Minnesota 55303.

Brown County Historical Society
New Ulm, Minnesota 56073.

Filmore County Historical Society
Courthouse
Preston, Minnesota 55965.

Minnesota Historical Society
690 Cedar Street
St. Paul, Minnesota 55101.

Mower County Genealogical Society
Box 145
Austin, Minnesota 55912.

Norwegian-American Historical Society
Northfield, Minnesota 55057.

Olmstead County Historical Society
3103 South West Salem Road
Rochester, Minnesota 55901.

Range Genealogical Society
Box 726
Buhl, Minnesota 55713.

Anmeldelser

Hans H. Worsøe: Slægtshistorie i Sønderjylland – en vejledning. 2. oplag. Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 58, Åbenrå 1983/85, 127 s. samt teksthæfte, 29. s.

I anmeldelse af 1. oplag af den foreliggende bog i *Personalhistorisk Tidsskrift*, årgang 104, 1984: 2, s. 222–224 blev det håb udtrykt, at forfatteren fremover fik tid til at revidere og ajourføre bogen. Dette ønske er gået i opfyldelse, nu hvor det allerede har været påkrævet at udsende 2. oplag af værket.

Disse linier skal ikke betragtes som en anmeldelse, men blot som henvisning til nogle få, – men meget væsentlige ændringer/rettelser i forhold til 1. oplag. Lad det også være sagt med det samme – hovedparten af rettelserne har forfatteren selv gjort opmærksom på under en samtale i Landsarkivet i Åbenrå.

Det vigtigste er nok en tilføjelse til s. 37 om de sogne, som hørte til Tørning len. Her er i 1. oplag glemt Brøns sogn (Hviding herred, Haderslev amt), jfr. J. P. Trap: *Hertugdømmet Slesvig I* (Kbh. 1964), s. 90–92, specielt s. 91.

S. 109 gøres opmærksom på, at man nu (efter 1. april 1984) i *Museum für Hamburgische Geschichte*, Holstenwal 24, Hamburg mod betaling af et gebyr (30 DM!) kan få oplysninger om personer, udvandrede over Hamburg havn i perioden mellem 1850 og 1914.

Endelig er der i 2. oplag foretaget nødvendige adresseforandringer på kirkebogskontorer m.v.

Teksthæftet er, hvad angår indholdet, identisk med det teksthæfte, der fulgte med 1. oplag – end ikke udgivelsesåret er ændret – men det har fået et lidt mere handy format og er, hvad angår papiret, af en lidt mere indbydende kvalitet.

Det er prisværdigt, at disse rettelser er kommet med allerede i 2. oplag og med den store popularitet denne publikation forståelig nok har opnået, kan vi nok snart vente 3. oplag.

Erik Kann

H. P. Jensen: Huset Johann Jacob Voetmann i Aabenraa 1835–1985. Aabenraa 1985, 130 s. indb. kr. 120.

I anledning af 150-års jubilæet i Voetmanns Tømmerhandel A/S i Aabenraa har den nuværende ledelse, der ikke længere består af medlemmer af den betydelige Voetmann familie, formået den i Sønderjylland kendte og værdsatte lokalhistoriker H. P. Jensen, Agerskov, til at skrive firmaets og slægtens historie. Disse to ting var gennem mere end 135 år tæt sammenknyttet, idet den sidste Chr. Voetmann først i 1972 afstod firmaet. Det har ikke været nogen let opgave, idet firmaarkivet ikke er bevaret og privatkorrespondancen heller ikke i nævneværdig grad. Derimod har nuværende slægtsmedlemmer uden fra Aabenraa ydet god støtte. Resultatet er blevet en fængslende skildring af en familie, overbevist tysksindet, bedsteborgerlig og rig på penge men ikke på lykke.

Der er ikke tale om nogen slægtshistorie i almindelig forstand, men en løbende fortælling, hvori de betydende personer på naturlig vis indgår. Nærmest traditionel slægtshistorie kommer det indledende kapitel om Vothmann slægten på Sønderborg-egnen, hvor Hans Peter Vothmann, der fremavlede og forædlede Gråsteneræblet, præsenteres, og det følgende kapitel »Peter Ewertsen Vothmann og slægtens Aabenraa gren«. Det var gartner Peter Ewertsen Vothmanns sønnesøn Nicolai (1693–1750), der grundlagde Aabenraa-linjen og som forandrede navnets stavemåde til Voetmann. Medens Nicolai Voetmann var bager, blev sønnen Hans Christian Voetmann (1723–63) skibsreder og handelsmand. Dennes sønnesøn Johan Jacob Voetmann blev firmaets grundlægger, og under dennes sønnesøn kommerceråd og senator, trælasthandler Christian Friederich Voetmann (1844–1917) blev firmaet førende i hele det daværende Slesvig-Holsten. Skildringen af hans tid er bogens hovedafsnit og ypperlig, men den må overlades til læserne. Ligeså familiens afslutning i Aabenraa. Bogen, der er forsynet med et meget fint billedmateriale, er et stykke kulturhistorie og handelshistorie, der samtidig er lokalhistorie vævet sammen med slægtshistorie på en meget tiltalende måde, men slægtsoversigter og skemaer skal man ikke forvente at finde. Derfor savnes et register heller ikke så hårdt som ellers.

Det er tankevækkende, at forfatteren i sin indledning, der er skrevet før flygtningeproblematikken for alvor blev aktuel igen, karakteriserer København og Sønderjylland som monarkiets to store »meltingpots«, hvor mennesker med forskellig baggrund påvirkede hinanden, nedbrød traditioner og skabte noget nyt. Slægten Voetmann kom fra Westphalen, længere tilbage måske fra Holland, og hører således med ind i denne problematik.

Hans H. Worsøe

Danske Domme. De private domssamlinger. Ved Erik Reitzel-Nielsen. Under medvirken af Ole Fenger. Bd. V. 1590–1596, nr. 621–756. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C. A. Reitzels Forlag. København 1982. 515 sider. Pris: Kr. 451,40. – Bd. VI. 1597–1608, nr. 757–855. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C. A. Reitzels Forlag. København 1983. 500 sider. Pris: Kr. 451,40. – Bd. VII. 1609–1662, nr. 856–911 samt Rigens Ret. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C. A. Reitzels Forlag. København 1984. 454 sider. Pris: Kr. 488.

Med det 7. bind har Sprog- og Litteraturselskabet afsluttet udgivelse af danske domme i private domssamlinger. Da det 1. bind udkom 1978, vil det sige, at der i løbet af 6 år er udgivet 7 bind, hver med særdeles udførlige kommentarer, hvad der må kaldes en kraftpræstation, der tjener udgiverne til megen ære. Der mangler kun et bind med de hårdt tiltrængte registre og den ligeledes hårdt tiltrængte oversigt over de benyttede håndskrifter. Dette bind er under udarbejdelse og ventes udgivet i 1986.

Private samlinger af de domme, der i middelalderen og begyndelsen af nyere tid blev afsagt af de forskellige domstole, er bevaret i stort tal. Dengang kunde man ikke, som i vore dage, slå dem efter i Ugeskrift for Retsvæsen, når det var nødvendigt at kende tidligere domstolsafgørelser. Myndigheds personer, der skulde afsige kendelser eller tage stilling til opståede problemer, var henvist til selv at foretage afskrifter af de afsagte domme. I tidens løb kunde disse afskrifter blive til ganske omfattende samlinger. Det er disse afskrifter, der har fundet optagelse i denne domsudgave. Kun i ganske få tilfælde er de originale domme bevaret.

Retskilderne i ældre tid var først og fremmest den lovgivning, der var udformet i de store landskabslove, som Sprog- og Litteraturselskabet også har udgivet. På mangfoldige områder suppleredes disse love af retspraksis, der ofte overgik lovene i betydning. Domstolene nøjedes altså ikke med at følge gældende ret, men skabte også selv ret. I takt med samfundets stadig stigende differentiering sørgede de for den forfinelse af lovgivningen, der var nødvendig, især på det privatretlige område. De private domssamlinger afslører for os, hvor datidens interesser koncentre-

rede sig på den tid, afskrifterne blev foretaget. Der var jo ingen grund til at afskrive domme, der var forældede eller på anden måde blevet uaktuelle.

Den foreliggende domssamling danner et vigtigt supplement til de store udgivelser af domme, der har fundet sted i de senere år, og som omfatter dels Kongens Retterting, dels landsting og købstadretter samt en del ældre herredsting. Endnu i bind V er det hovedsagelig landstingsdomme, der har været afskrevet i de private domssamlinger, nemlig 96 af de 136 domme i dette bind. I bind VI får rettertingsdommene overvægt; her er 50 af 99 domme afsagt ved Rettertinget mod 29 ved landsting. I bind VII dominerer rettertingsdommene, nemlig 37 af 56, og antallet af landstingsdomme er sunket ned til 10. Efter 1596 kan der spores færre domme i domshåndskrifterne. Bind V, der dækker årene 1590–1596, har 136 domme, bind VI for årene 1597–1608 99 domme og bind VII, der omfatter årene 1609–1662, har kun godt det halve antal domme af foregående, nemlig 56. Efter Højesterets oprettelse 1661 er der i domshåndskrifterne kun optaget én dom afsagt ved denne domstol, nemlig dommen over Kaj Lykke af 2. sept. 1661 (VII.905). Det aftagende antal domme i domshåndskrifterne kan undre. Her kan man kun konstatere, at flere domme faktisk ikke er bevaret i private domshåndskrifter fra denne tid. F.eks. er dommen over sognepræst ved Skt. Nicolai kirke i København Oluf Kock af 29. jan. 1614 kommet i domshåndskrifterne (VII. 871), men ikke dommen over Odense-biskoppen Hans Knudsen Vejle af 3. juni 1616. En vigtig grund til de manglende domme er, at Viborg landstings domme, som ellers fyldte godt op i de foregående bind, nu glimrer ved deres fraværelse i domshåndskrifterne. Der er grund til at spørge, om de tidligere så flittige afskrivere har givet op over for det stærkt øgede antal domme, eller om dommene efterhånden mister deres interesse i takt med de mange love, der så dagens lys under Christian IV og Frederik III. Eller begge dele i forening?

Bind VII slutter med en nyudgave af de samling af retsregler, der kaldes Rigens Ret, tidligere udgivet 1842 af Kolderup-Rosenvinge. Det er 38 bestemmelser, som hovedsagelig gengiver domme og responsa, men som allerede fra middelalderens slutning blev betragtet og anvendt som lovstof. Dette er et interessant fænomen, der afslører, at retten kunde forandres og udvikles uden medvirkning af lovgivningsmagten blot på grundlag af den retspraksis, der fandt sted ved domstolene.

Henning Heilesen

Olaf R. Juhl: Reflections. Askov, Minnesota, 1984. 405 s., ill. \$11 incl. forsendelse. Forf., 635 Prairie Center Drive, Eden Prairie, MN 55344, USA.

Forfatteren fødtes 1899 i et beskedent håndværkerhjem i Skovby ved Hammerum. Han var den yngste af seks, hvoraf tre udvandrede. Blandt de hjemmeblevne var den senere seminarieførstander i Vordingborg Niels Jul (1884–1948) og direktør i Ilka Axel Juhl (1890–1977).

Olaf Juhl har levet et virksomt liv som forretningsmand i Minneapolis og har samtidig været aktiv i dansk organisations- og kirkeliv, ikke mindst som skribent til bladene. I sin bog har han samlet 19 kapitler, skrevet 1970–84, om den danske baggrund, som han og hans hustru Maren Nørregaard Jakobsen fra Fønnebæk har holdt frisk siden udvandringen i 1921.

Flittig korrespondance og sej efterforskning under talrige Danmarksbesøg har sat Olaf Juhl i stand til indgående at skildre sit barndoms- og ungdomsliv i tidstypiske miljøer. Han var tjenestedreng hos hjemegnens bønder og på Møn, købmandslærling i Skive og sidst medarbejder i Centralorganisationen af danske Handels- og Kontormedhjælperforeninger, København.

De fleste kapitler er skrevet med henblik på ægteparrets børn og andre slægtninge. Men de har almen interesse ved den omhu, hvormed stort og småt i den danske hverdag skildres og forklares for amerikanske læsere. En redegørelse for familiens ret indviklede navneforhold er fængslende læsning.

Man kunne have ønsket et register til bogens mange biografiske oplysninger om en vid slægtskreds i nutid og fortid, heriblandt moderens forfædre, der var indvandret som »kartoffeltyskere« (Brauner-slægten fra Erbach). Til gengæld er der et stort antal facsimiler af personlige attester og andre dokumenter.

Gennem sit lange liv er Olaf Juhl med sin danske baggrund blevet en god amerikaner. Det gælder for tusinder, men få har kunnet belyse denne baggrund så klart og redeligt.

Niels Alsted

Torvene, huse og mennesker i Thisted o. 1900. (Udgivet af »Knakken«, lokalhistorisk forlag) kr. 129.

I Thisted og Thy samt Hanherred er der meget livlig gang i de lokalhistoriske udgivelser. Alene fra de seneste to år foreligger Florian Martensen-Larsens »Vandringer omkring et fyr« (om Hanstholm fyr), »Skuder og skippere i Klitmøller«, skrevet af en gruppe lokale forfattere samt en bog om Johan Skjoldborg, Hannæsbo, stridsmand og digter. De tre nævnte er udgivet med sponsor, Sparekassen for Thy.

Den nysudkomne bog om Torvene er blevet til ved et samarbejde mellem en række forfattere, som holder til i og omkring det lokalhistoriske arkiv i Thisted. I en ledsagende skrivelse oplyser forfatterne, at det var hensigten at lave en billedbog med små, men informative tekster – men efterhånden blev det til »en bog med billeder«. Desuden påpeges, at ideen er at give en skildring af byens fem torve omkring århundredskiftet og via fotografernes billeder at trænge ind bag billedernes blanke overflade og afdække livet ved torvene.

Og det er lykkedes. Netop ved århundredskiftet var fotografernes hjælpemidler så udviklede, at man virkelig kunne lave »øjebliks-skud« og af så god kvalitet, at de kan tåle en kraftig forstørrelse, så man kan fordybe sig i enkelthederne: damehatte, fodtøj, køretøjer etc.

Gennem generationer var torvene det sted, hvor handelen foregik. Og der var en arbejdsdeling. Store Torv var naturligvis det store sted, men i limfjordsbyerne havde man også gerne et Grydetorv, nær ved havnen, hvor de sejlende krejlere falbød deres lervarer. Således også i Thisted. Senere blev handelen formidlet af en ny tids forretningsfolk, men de holdt sig også til torvene, hvor de byggede deres butikker, og hvor konkurrencen florerede. Det gav sig bl.a. udtryk i iøjnefaldende bygninger – mere prangende end skønne – og i avisannoncer, hvoraf bogen rummer en hel del. Gader og veje var der naturligvis også, men der boede man jo bare. Det var ved torvene, at livet levedes.

Bogens styrke er ikke det personalhistoriske. Ganske vist træffer man mange mennesker i bogen, og bogen rummer et udførligt register over de omtalte personer. Der er da også en del omtale af slægter som Brinkmann fra Westfalen, Leerhøj, Agerholm, Hundahl, Jagd og flere andre. På Storetorv finder man i 1904 et varehus, Meseborg (filial fra Flensborg) ledet af Emil Chr. Jensen, en yngre bror til Johannes V. Jensen.

Det er billederne, som er bogens force, og her er ideer at hente for lokalhistorikere, som har adgang til gode fotografier. Bygningerne gennemgås nøje, og der er mange interessante enkeltheder. Det var en tid, som ikke sparede på udsmykninger, og det foranlediger forfatterne til at fundere over, hvad man kan kalde stilen.

Et hus i Vestergade har præg af italiensk renaissance – tilmed med buster af Oehlschlæger og Ingemann – det må da være godt. 1898 holdes der en stor udstilling i byen med stort besøg fra det ganske land. I åbningstalen, som holdes af kunstprofessor Krohn, har han den frejdighed at sige, at »der er ikke megen skønhedssans heroppe i Thy«. Den tyggede man på i mange år, og nu 90 år efter mener forfatterne at turde sige, at der nærmest er tale om en slags »dekorationsstil«. Og når man jævnfører med byggeriet i de mange nye stationsbyer, som dukkede op i disse år, er det sikkert en meget træffende betegnelse.

Vist var der da et rådhus (i hollandsk Christian IV stil) men det var en fremmed ting. En toldbod fik man også i cylinderhat-stilen under Christian IX – javist. Men det lokale byggeri blev

til uden arkitekter. Man havde tømrer- og murermestre, som byggede gode og praktiske huse efter ejerens behov og evne, og til slut blev bygningen så dekoreret med søjler, tympanoner, buster, medailloner, som kunne hjemskrives som postordre og mures på hvor der nu kunne blive plads. En kvist med vejrløj kunne også fås i håndkøb og et mindre spir kom som samlesæt klar til opsætning. For slet ikke at tale om støbejernspynt til tag, trappegange, kældernedgange, lygtepæle. Al form for støbning var nyt, og det var forjættende, at man således kunne reproducere værker fra Rom, Athen og Egypten og så sætte dem op på sin nyåbnede forretningsbygning på torvet. Man svælgede i stilarter – som man da forresten gjorde overalt i verden i disse år, men det var naturligvis mere fashionabelt, når bygmesteren hed Nyrop.

I bogen er gengivet en del annoncer fra tiden. Der er masser af fine tilbud, og konkurrencen er skrap. Også her fejrer dekorationsstilen triumfer. Den lokale bogtrykker lægger vægt på at få alle sættekasserne i brug i hver eneste annonce, og linierne veksler med antikva, gotisk, grotesk og skriveskrift – fed, smal, smalfed og cursiv i en festlig blanding, som afspejler glæden ved alle disse tekniske nyheder, som vrimler ud til selv fjerne provinser. Jo Thisted er kommet med på verdenskortet, og man har fået daglig jernbaneforbindelse med Struer.

Bogen vil naturligvis have særlig interesse for mennesker, som har eller har haft tilknytning til egnen. Men også fagfolk på det lokalhistoriske område vil finde ideer i den. Fotomaterialet er fint behandlet både grafisk og indholdsmæssigt, og netop perioden omkring 1900 er jo for mange danske købstæder og stationsbyer den grundlæggende periode, hvor det nye slog igennem.

Wolf Møller

Sture Martinius: Peasant Destinies. The History of 552 Swedes Born 1810–12. Stockholm (Almqvist & Wiksell). 1977. 154 sider.

Hvad betød det at være født på landet i det sydvestlige Sverige i begyndelsen af forrige århundrede?

Denne bog om bondeskæbner prøver at give en del af svaret på dette spørgsmål. Den er en »kollektiv biografi« over 552 drenge født i årene 1810, 1811 og 1812 i Skåning herred (nær Lidköping) i Skaraborg län.

Ved hjælp af kirkebøger, de særlige svenske husförhörslängder, skattelister m.m. følges disse personer fra fødslen til de dør eller er fyldt 50 år (ca. 1860).

De anvendte metoder er altså identiske med dem, som enhver genealog bruger. Bogen handler ganske vist om svenske forhold, men hvor en sammenligning er mulig, svarer bogens fund temmelig nøje til danske.

Børnedødeligheden var høj. Af de levendefødte døde 27% inden et år og 48% inden 10 år. Den var størst hos indsiderne og betydeligt lavere (og næsten ens) hos husmænd og gårdmænd.

Forfatteren postulerer (uden dokumentation), at fødselstallet måske i virkeligheden var højere, men at der foreligger en vis underregistrering på grund af forsømmelighed med kirkebogsføringen. Endvidere påstås det (side 54, 57, 65 og 137), at denne svenske bondebefolkning praktiserede barnemord (!), og at også af denne grund skulle det *virkelige* fødselstal ligge højere.

Af de tre fødselsårgange er det lykkedes at finde oplysning om 88%, hvilket må anses for et meget fint resultat. Årsagen til at ikke alle er fundet, skyldes oftest, at de ved fraflytning har opgivet et bestemmelsessted, hvor det ikke senere har været muligt at finde dem.

Forfatteren undersøger personernes flytninger og kan konstatere, at disse var hyppige, oftest over korte afstande. Han mener ikke, at det skete på grund af mulighederne for at få højere løn, men nogen egentlig forklaring gives ikke. Hvorfor flyttede karlene (og pigerne) så ofte? Findes der biografisk materiale til belysning heraf?

Dernæst undersøger han den intergenerationelle mobilitet, d.v.s. fædrenes sociale position sammenlignet med sønnernes. Der var en udtalt social »cirkulation« såvel opad som (især) nedad i

dette samfund, og det er svært at fastholde forestillingen om uoverstigelige grænser mellem en gårdmands-, husmands- og tyendeklasse.

Bogen er ikke helt ny, men fortjener at blive kendt. Den viser nemlig, hvordan en række problemer kun kan belyses ved hjælp af genealogiske arbejdsmetoder. Samtidig er den et udtryk for den stigende interesse for det 19. århundredes demografiske historie (jf. PhT 104(2).1984, s. 218, 235).

For genealogen, der kun arbejder med en eller nogle få slægter, er en bog som denne af værdi, fordi han her kan hente viden om, hvad der var hyppigt eller sjældent, hvad der var reglen eller undtagelsen og herved blive i stand til bedre at vurdere sine egne fund og sætte dem ind i en større sammenhæng. (L. G. Tedebrand har i (svensk) Personhistorisk tidskrift (74.137-142.1978) givet en mere omfattende oversigt over bogens resultater og sat dem i relation til andre undersøgelser).

K. Albertsen

Gert Oswald: *Lexikon der Heraldik*. VEB Bibliographisches Institut, Leipzig. 1984. 478 sider.

Ifølge forordet er dette værk det første leksikon, der behandler alle heraldikkens delområder og dens naboområder.

Bogen har ca. 4000 stikord fra de nævnte områder, hvortil knyttes kortere eller længere artikler, mange med litteraturhenvisninger. Der er talrige krydshenvisninger mellem artiklerne.

Heraldik er taget i videste forstand. Foruden den »egentlige« heraldik omtales segl, mønter og flag. Fra naboområderne er det især genealogien, der behandles.

Stikordene omfatter naturligvis de heraldiske fagudtryk, alle de almindelige heraldiske figurer med eksempler på deres anvendelse, men også kendte heraldikere med angivelse af deres litterære produktion, de store heraldiske serieværker og heraldiske foreninger er medtaget som opslagsord. De omtalte våbener stammer fra hele heraldikkens område: fyrster og adelsmænd, lande, delstater (både tidligere og nuværende), kommuner og byer.

Hovedvægten ligger på tysk heraldik, men de øvrige europæiske lande er også godt dækket (se nedenfor om Danmark). Bogen er dog global i sit sigte. Mange af de nye afrikanske og asiatiske staters våben er således gengivet.

Værket er rigt illustreret med ca. 750 figurer, heraf 450 i farver. Alle de almindeligste heraldiske figurer er afbildet, og deres anvendelse er vist i en lang række våbenbilleder.

Også den »verbale« heraldik (mottoer, deviser) er medtaget i rigt mål, således findes oplysning om valgsprog for et stort antal fyrster, lande og landområder, ordner m.v. Mange af de nye afrikanske stater har valgsprog med variationer over temaet frihed, lighed, broderskab. Også U.S.A.s delstaters valgsprog findes her (adskillige er på latin!).

Til slut findes et person- og stedregister, således at det er muligt at finde navne, der ikke indgår blandt stikordene. Danmark er nævnt 11 steder. (Dannebrogsg- og elefantordenen får hver næsten en spalte). Yderligere er danske forhold fundet nævnt to steder. Hans Burggrafs våbenbog (i British Museum) indeholder danske våben (side 175). Desuden nævnes Haderslevs byvåben (i artiklen Bogenbrücke, side 74).

Bogen er et stykke gedigent boghåndværk: bindet er et solidt hellærredsbinding, bogen er hæftet (ikke limet) i ryggen, trykt på papir af fremragende kvalitet. På forsatsbladene findes farvegengivelser af gamle tyske våbentegninger. Smudsomslaget er en meget smuk gengivelse af fyrstedømmet Waldeck-Pyrmonts våben, så smuk, at man behøver endnu et omslag for at beskytte smudsomslaget!

Denne bog vil være en særdeles nyttig opslagsbog for enhver, der søger heraldisk information, såvel for ikke-heraldikeren som for fagmanden.

K. Albertsen

Peter Lichtenstein: Berichte, Dokumente und anderes aus einer 300 Jahre alten Familie. Teil 2. 1985. 170 sider.

Forfatteren har tidligere udgivet en stamtavle over slægten *Lichtenstein* (1982) og i tilslutning hertil en materialesamling (begge anmeldt PhT. Årgang 104, side 88, 1984). I år er udsendt anden del af materialesamlingen med nyfundne oplysninger om en række medlemmer af denne »multinationale« slægt, dog indeholder bogen intet om den danske gren.

K. Albertsen

Harald Jørgensen: Set og oplevet. Nogle erindringsblade. C. A. Reitzels forlag 1983. 280 s. kr. 165.

Dansk arkivvæsens nestor, fhv. landsarkivar dr. phil. Harald Jørgensen hører til blandt vore flittigst skrivende historikere. De på omslaget nævnte 26 titler er kun et skønsomt udvalg af den store produktion, hvorover en dengang fuldstændig fortegnelse findes i det festskrift, som nordiske kolleger overrakte på 70-årsdagen i 1977. Den er udarbejdet af daværende arkivar Grethe Ilsøe, som netop er blevet udnævnt til Harald Jørgensens efterfølgers efterfølger som landarkivar på Jagtvej. Fortegnelsen omfatter 193 numre, men produktionen har senere rundet de 250 numre, hvilket giver et godt billede af den flid, som stadig præger Harald Jørgensen også som pensionist.

Blandt de værker, som er udgivet siden da, er nærværende erindringsbog. I forhold til de to tidligere erindringsbøger: I rigsarkivets tjeneste (1977) og Et landsarkiv og dets opgaver. Nogle erindringsblade fra det sjællandske landsarkiv 1962–77 (1981) er der lagt vægt på aktiviteterne uden for arkivvæsenet, selvom arbejdet her 1934–77 naturligvis også er med. Det er på en måde lidt af en tilfældighed, at det ikke blev pressen, som blev hovedarbejdspladsen, idet interessen for såvel den levende presse som pressehistorien har været intens. Også det nordiske samarbejde indtager en central plads, herunder redaktionen af Nordisk Tidskrift fra 1941 og af Nordisk Arkivnyt fra dets start, men også andre større redaktionelle arbejder har Harald Jørgensen overkommet.

»Kun hvad der er skrevet overlever«. Jacob Paludans ord fra 1972 har Harald Jørgensen flere gange anvendt, og de forefindes da også i disse erindrings slutbemærkninger. Hensigten med bogen er at bevare en række oplysninger om dansk historieforskningens vilkår gennem 50 år, og det er lykkedes. Derudover får vi en række portrætter af folk, som Harald Jørgensen har mødt, især historikere, som regel med en personlig kommentar, der godt kan være bidsk. På den anden side forties det ikke, at andre forskere undertiden har været kritiske overfor hans arbejder. Forfatteren vedstår og forsvarer sine arbejdsmetoder og sine resultater, og det er uomtvisteligt, at Harald Jørgensens kvikke pen og hans evne til at bringe tilsyneladende strandede projekter sikkert i havn har haft stor betydning inden for et område, hvor meget er gået i stå p.g.a. overdreven perfektionisme. Bogen giver således et ganske godt billede både af historikermiljøet i København, af forfatterens egen personlighed og af hans placering ikke blot i historikerverdenen men også i det internationale samarbejde.

Hans H. Worsøe

Efterskrift til anmeldelse s. 96–97 Bull/Buhl foreslået.

I henhold til det af Familie- og Slægtsarkivet anvendte system benyttes a, b, c til betegelse af ægtefæller, hvorfor de ikke, som anført i anmeldelse, kan anvendes til supplement.

Hans H. Worsøe

Orientering

Generalforsamlingen 1985

Mandag den 22. april 1985 afholdt Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie sin årlige generalforsamling i Søjlesalen, Tøjhusgade 1, som Rigsarkivet velvilligt havde stillet til rådighed.

Efter velkomst og valg af dirigent, direktør, landsretssagfører Eskild Friebling, udtalte formanden Hans H. Worsøe mindeord over afdøde Finn H. Blædel, der i en årrække havde været medlem af bestyrelsen og dygtigt forestået kasserervirksomheden.

Derefter aflagde Hans H. Worsøe bestyrelsens beretning:

Bestyrelsens beretning

I beretningen for året 1983 kunne bestyrelsen oplyse, at den økonomiske situation havde bedret sig så meget, at der kunne hensættes et beløb til udgivelser. Også for det sidst forløbne år vil det glædeligvis være muligt at hensætte et ganske vist noget mindre beløb hertil. Tilsammen drejer det sig dog efterhånden om et ret betydeligt beløb, og bestyrelsen har derfor efter samråd med vore revisorer besluttet at opsætte en fundats for vor skriftfond, således at der ikke kan opstå tvivl om dispositionsretten over midlerne og disses anvendelse. Godkendelsen af denne fundats figurerer som et særligt punkt på dagsordenen og vil derfor blive behandlet der. Med oprettelsen af en skriftfond mener vi at have forbedret vore muligheder for at modtage gaver og tilskud fra privatpersoner, og bestyrelsen vil indgive ansøgning om, at sådanne gaver kan fratrækkes på selvangivelsen. Når disse formaliteter er i orden, vil vi gøre en indsats for at skaffe penge tilveje, først og fremmest til arbejdet med »Den nye Fabritius og Hatt«. Drøftelserne om dette værk er fortsat inden for skriftudvalget, men planerne må stadig siges at befinde sig på det forberedende plan. Det samme gælder drøftelserne om anlæggelse af et bomærke for vor forening.

Når vi igen i det forløbne år har kunnet gennemføre vore planer og udsende et veludstyret tidsskrift i to hæfter, skyldes det – foruden den stabile medlemskare – også at vi har modtaget en række tilskud til udgivelsen af Personalhistorisk Tidsskrift, nemlig fra Statens humanistiske Forskningsråd 25.000 kr., fra tipsmidlerne 10.000 kr. og fra Alfred Goods personalhistoriske fond 3.800 kr. Jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke for disse tilskud.

Personalhistorisk Tidsskrift udkom i 1984 planmæssigt i to halvbind, men med et noget større sidetal (240) end 1983 (212). Når dette har kunnet lade sig gøre, skyldes det, at et særligt tilskud fra den Hielmstjerne-Rosencroneske stiftelse på 4.000 kr. har sat os i stand til at bringe en række tilføjelser og rettelser til Topsøe-Jensen og Marquards Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og Den danske Søetat 1814-1932 ved kommandørkapt. J. Teisen. Vi takker for dette tilskud og erindrer om, at tilføjelserne er udsendt som særtryk og kan erhverves særskilt.

Som det vil være medlemmerne bekendt er forårshæftet 1985 p.g.a. arbejdsnedlæggelser på trykkeriet ikke kommet medlemmerne i hænde til generalforsamlingen, hvad vi meget beklager. Vi havde ellers glædet os til at diskutere hæftets udformning, idet der er tale om et temahæfte

udelukkende med anetavler. Vi er spændt på reaktionerne og om der er interesse for yderligere temahæfter. Vi kunne evt. også tænke på en særlig publikation indeholdende anetavler, da det lader til at flere af vore medlemmer er leveringsdygtige i anetavler enten om kendte personer eller med særligt interessante kombinationer. Med hensyn til tidsskriftet kan jeg oplyse, at vor redaktør siden årgang 1980, Finn Andersen, agter at trække sig tilbage fra posten uden dog at forlade bestyrelsen. Bestyrelsen vil gerne takke Finn Andersen for de nye impulser han har tilført tidsskriftet i de 6 år, han har redigeret det. Under valg vil der blive lejlighed til at vende tilbage til sagen.

Den store begivenhed i dansk personalhistorie i 1984 var afslutningen af udgivelsen af 3. udgave af Dansk biografisk Leksikon med Svend Cedergreen Bech som hovedredaktør. For anmelderne af et sådant værk vil det altid være en sport at finde ting at kritisere, især med hensyn til udvælgelsen af de personer, der er med. Det kan imidlertid ikke overskygge den mere end almindelige anerkendelse af karaten af det udførte arbejde og glæden over, at tidsfristen har kunnet holdes. Samfundet vil gerne føje sin gratulation til, men dermed vil vi ikke lade hænderne synke. Allerede i december 1984 henvendte vi os til Gyldendals direktion og bestyrelse med et forslag om regelmæssig udgivelse af tilføjelser og rettelser, især med henblik på supplerende oplysninger om dødsfald, hvor vi tilbød samarbejde og spalteplads i Personalhistorisk Tidsskrift. Samtidig henstillede vi, at man overvejede udsendelsen af supplementsbind, f.eks. hvert 10. år, idet vi foreslog, at man her samlede tilføjelser og rettelser og bragte nye biografier, som dog (blandt andet efter engelsk forbillede) kun skulle dreje sig om afdøde personer. Vi har desværre ikke modtaget nogen reaktion fra Gyldendal endnu, men jeg vil gerne høre generalforsamlingens mening om sagen, så vi kan gå videre med den, idet vi naturligvis håber på rygdækning. En opfordring til medvirken vil følge i tidsskriftet.

Til slut en tak for godt samarbejde til Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger bl.a. om Hvem forsker Hvad. SSF afholder årsmøde næste lørdag, hvor et af emnerne, der skal drøftes er et forslag om kontaktfrembringelse, jvf. Kai Albertsens Mine aner! dine aner? i Persk. Tidsskr. 1984 og Wolf Møllers artikel i Hvem forsker Hvad. Vi følger udviklingen med interesse, da den jo også har betydning for vore medlemmer.

Med hensyn til Hvem forsker Hvad kan jeg endvidere oplyse, at begge bestyrelser har godkendt årsregnskabet, oven i købet med tilfredshed, idet bladet stadig hviler i sig selv og har en sund økonomi.

Vi har i aften en gæst, nemlig et af vore korresponderende medlemmer fra Sverige, direktør Henric Sollbe, formand for Östgöta Genealogiska Förening i Norrköping og æresmedlem af Genealogiska Föreningen i Stockholm. Henric Sollbe har gennem mange år været en meget aktiv foredragsholder og organisator inden for svensk genealogi og vil også være kendt som foredragsholder her i Danmark. Det er os en glæde at hilse Henric Sollbe velkommen og samtidig at kunne meddele en invitation fra Östgöta Genealogiska Förening til efteråret 1985 til deltagelse i et dansk-svensk slægtsforskersymposium der. Program og betingelser for deltagelse vil blive udsendt sammen med tidsskriftet, og vi håber naturligvis på god tilslutning til dette spændende arrangement, således at det kan gennemføres.

Endelig vil jeg sige tak til Rigsarkivet, fordi vi måtte være i dette dejlige lokale. Jeg håber, at det kan blive en tradition.

Efter beretningens godkendelse aflagdes regnskabet af Lise Lund, der havde overtaget regnskabet efter Finn H. Blædels død. Der var ros til Lise Lund for både regnskabsførelsen og for sammen med bestyrelsesmedlemmer af Slægtshistorisk forening i Odense at varetage udsendelsen af Personalhistorisk Tidsskrift. Regnskabet godkendtes og kontingent vedtoges uændret 110,- kr. årligt.

Som dagsordenens punkt 4 forelagde formanden Statutter for Samfundets skriftfond. Statutterne var ikke på forhånd udsendt til medlemmerne, idet de først samme dag var godkendt af bestyrelsen. Generalforsamlingen kritiserede, at statutterne ikke var udsendt i skriftlig form, og efter yderligere debat vedtoges statutterne som midlertidige, idet bestyrelsen ville udsende et revideret forslag før næste ordinære generalforsamling.

Derefter foretoges valg. Alle var villige til genvalg, men Finn Andersen, som hidtil havde varetaget såvel sekretærvirksomheden som redaktionen af Pht., havde anmodet om at blive afløst som redaktør. Bestyrelsen foreslog genvalg af Finn Andersen, Sv. Cedergreen Bech og Lise Lund samt nyvalg af cand. phil. Poul Steen som redaktør af Phit. Desuden foresloges genvalg af revisorerne Chr. Bjørn-Jensen og Fl. J. Nielsen samt revisorsuppleant Sigurd Rambusch. De foreslåede valgtes, hvorefter kasserervirksomheden varetages af Lise Lund, redaktionen af Pht. af Poul Steen og sekretærhvervet af Finn Andersen.

Efter generalforsamlingen talte konsulent Knud Højrup om brug af persondatamater i slægtsforskningen. Foredraget var både oplysende og inspirerende og gav et godt grundlag for den efterfølgende diskussion, som fulgtes af mange deltagere.

Finn Andersen

Publikationer

udgivet af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

<i>Kr. Erslev: Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596–1660.</i> 1885	Udsolgt
<i>Henry Bruun: Danmarks Amtsforvaltere 1660–1848.</i> 1919	Udsolgt
<i>Fritz Jürgensen West: De kongelige Amtmænd i Hertugdømmet Slesvig 1660–1864.</i> 1921	Udsolgt
<i>Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrifts første 50 Bind.</i> Ved H. Hjorth-Nielsen. 1930. Fototeknisk optryk	Kr. 10,00
<i>Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1930–1945.</i> Ved Albert Fabritius. 1946. Fototeknisk optryk	Kr. 10,00
<i>Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift 1946–1965.</i> Ved Hans H. Worsøe. 1967	Kr. 10,00
<i>Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift, 15. række, 1966–1972.</i> Ved Hans H. Worsøe. 1973	Kr. 5,00
<i>Indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift, 16. række, 1973–1978.</i> Ved Hans H. Worsøe. 1979	Kr. 5,00
<i>Perlestikkerbogen.</i> Ved Hans Knudsen og Albert Fabritius. 1954	Udsolgt
<i>Albert Fabritius: Giertrud Birgitte Bodenhoffs mysterium og gravroverierne på Assistens kirkegård.</i> 1955	Udsolgt
<i>Alfred Larsen: Lolland-Falsters degne og skoleholdere.</i> 1960	Udsolgt
<i>Borgmester Niels Jacobsens stambog.</i> Ved Albert Fabritius	Udsolgt
<i>Allan Tønnesen: Helsingørs Bomærker.</i> 1968.	Kr. 32,00
<i>Serpris for Samfundets medlemmer: Kr. 22,00</i>	
<i>Albert Fabritius. Nekrolog og bibliografi.</i>	Kr. 15,00
<i>Ejvind Slottved: Lærestole og Lærere ved Københavns Universitet 1537–1977.</i> 1978 ..	Kr. 132,00
<i>Serpris for Samfundets medlemmer: Kr. 85,00</i>	
<i>Personalhistoriske Studier.</i> Red. af skriftudvalget 1979 ved Hans H. Worsøe ..	Kr. 100,00
<i>Personalhistorisk Tidsskrift 1979ff.</i> pr. årgang	Kr. 100,00
<i>Personalhistorisk Tidsskrift – restoplæg ældre end 1979 sælges samlet pr. sæt.</i>	Kr. 250,00
<i>Dødsfald i Danmark 1968, 1969, 1970, 1971.</i> Ved Niels Friis	à Kr. 10,00
<i>Dødsfald i Danmark 1972.</i> Ved Benedikte Friis	Kr. 10,00
<i>Finn H. Blædel: Tilføjelser og rettelser til »Danske sagførere«.</i> 1979	Kr. 45,00
<i>Erik Nørr: Latinskolenes religionslærere 1853–1903</i>	Kr. 60,00
<i>Finn H. Lauridsen: Gottfried Becker. En københavnsk hofapoteker 1767–1845.</i>	Kr. 35,00
<i>Dorthe Gissel: Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1973–1979.</i>	Kr. 50,00

Henvendelse til ekspeditionen: Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34A, 6200 Åbenrå.

Hvem forsker Hvad. Ældre årgange kan købes ved henvendelse til:
HVEM FORSKER HVAD, Christian Xs Vej 27, 8260 Viby.

De anførte priser indbefatter ikke forsendelsesomkostninger.

Personalhistorisk Tidsskrift

udgives af *Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie*, hvis formand er landsarkivar, cand. mag. Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34A, 6200 Åbenrå. Tidsskriftet redigeres af Samfundets skriftudvalg ved redaktøren, cand. phil. Poul Steen, til hvem manuskripter bedes indsendt.

Abonnement kan kun tegnes ved indmeldelse. Foreninger og biblioteker kan optages som medlemmer. Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren, arkivsekretær Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV, eller kassereren, Lise Lund, Filsofgangen 23, 2., 5000 Odense C.

Medlemmer, der ønsker oplysning eller vejledning i genealogiske og personalhistoriske spørgsmål, kan henvende sig til *oplysningstjenesten*, der efter evne og muligheder under hensyntagen til spørgsmålenes art enten besvarer disse direkte eller henviser dem til Hvem forsker Hvad eller tidsskriftet, når pladsen tillader det. Spørgsmål indsendes til redaktøren.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i ét eksemplar, idet det forudsættes, at forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig iøvrigt intet ansvar for indsendte manuskripter, billeder m.v.

Manuskripterne maskinskrives på A4-ark med normal linieafstand (1½ linieafstand) og bred margin. Noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme. Forslag til evt. illustrationer og undertekster hertil vedlægges. Når manuskriptet er godkendt, og korrektur foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke påregnes fulgt af redaktionen. Efter restrykning har fundet sted, får forfatteren tilsendt 25 særtryk af artiklen gratis. Større oplag af særtryk kan bestilles og leveres efter regning.

Redaktionens adresse: cand. phil. Poul Steen, Rudersdalsvej 52, 2840 Holte.

Udgivet med støtte af Statens humanistiske forskningsråd